

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

DRUHÝ ŽIVOT REFORMAČNÍCH KRÁLOVEN

–

ANNA BOLEYNOVÁ A KATEŘINA PARROVÁ V DRAMATU

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Zuzana Altmanová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem předloženou práci zpracovala samostatně, na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci 1.5. 2018

.....

OBSAH

Úvod.....	s. 4
Volba tématu a cíle práce.....	s. 4
Prameny a literatura.....	s. 8
Překlady a struktura práce.....	s. 15
1. část – Královny-reformátorky.....	s. 17
1.1 Anna Boleynová – reformátorka.....	s. 17
1.1.1 Jindřich VIII.	s. 17
1.1.2 Anne Boleyn.....	s. 23
1.2 Kateřina Parrová - reformátorka.....	s. 31
1.2.1 Highness.....	s. 31
1.2.2 Last Wife.....	s. 38
2. část – Královny-reprezentantky dobového postavení ženy?.....	s. 43
2.1 Anna Boleynová-reprezentantka dobového postavení ženy?.....	s. 43
2.1.1 Anna Bolena.....	s. 43
2.1.2 Anne Boleyn.....	s. 50
2.2 Kateřina Parrová-reprezentantka dobového postavení ženy?.....	s. 55
2.2.1 Highness.....	s. 55
2.2.2 Last Wife.....	s. 60
3. část – Královny v dramatu a pramenech.....	s. 70
3.1 Anna Boleynová.....	s. 70
3.2 Kateřina Parrová.....	s. 91
Závěr.....	s. 105
Seznam pramenů a literatury.....	s. 109
Resumé.....	s. 112

ÚVOD

„A bude-li se kdo zabývat mou věcí, prosím, aby soudil spravedlivě.“¹

- Anna Boleynová na popravišti v Toweru, 19. května 1536

Volba tématu a cíle práce

Tudorovská doba stále uchvacuje, a to odborníky i laiky; dalo by se říci, že neuplyne rok bez nového románu, filmu či seriálu o vládě Jindřicha VIII. Anna Boleynová (1501-1536) ani téměř 500 let po své smrti nepřestává přitahovat historiky i autory uměleckých děl. Kateřina Parrová (1512-1548) zůstává ve srovnání s Annou poněkud v pozadí, nicméně i o ní vznikla řada románů, filmů a dva dramatické texty.

Výjimečnost obou dam vidím v jejich reformačním a společenském působení a také v tom, že se nechovaly – a ani se nechtěly chovat – jako ostatní ženy jejich doby. Je třeba zdůraznit i jejich odvahu a sebedůvěru. Tři ze šesti manželek Jindřicha VIII. byly nesmírně inteligentní a vzdělané. U Kateřiny Aragonské, vychované jako dcera králů, nás tato skutečnost nijak nepřekvapuje; o to více však vyniká vzdělání, společenská angažovanost a inteligence Anny Boleynové a Kateřiny Parrové, pocházejících z řad spíše nižší anglické šlechty, kde intenzivnější vzdělávání žen zdaleka nebylo obecnou normou.

Mým původním záměrem bylo zobrazení obou královen v umění celkově. Vzhledem k nepřebernému – zvláště v případě Anny Boleynové – množství uměleckých děl a také k tomu, že na bakalářském studiu jsem jakožto druhý obor absolvovala divadelní vědu, jsem si nakonec za cíl stanovila zobrazení obou dam v historickém dramatu. Dalším důvodem pro zvolení tohoto tématu pro mne byla skutečnost, že drama je jistě hodnověrným a důležitým

¹ FOXE, John: *The Book of Martyrs*. In: <https://books.google.cz/books?id=C4MuAAAAIAAJ&pg=PA247&dq=book+of+martyrs+anne+boleyn&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi8k9XiyM7VAhUBZIAKHXLABwYQ6AEIJTAA#v=onepage&q=book%20of%20martyrs%20anne%20boleyn&f=false>. Digitalizovaná verze vydání z roku 1838 [cit. 11. 8. 2017]. Citováno in: IVES, Eric: *The Life and Death of Anne Boleyn: The Most Happy*. Blackwell 1986, s. 358.

historickým pramenem, nicméně podle mně dostupné odborné literatury se zobrazením manželek Jindřicha VIII. v dramatických textech, popřípadě konkrétních inscenacích dosud nikdo odborně a komplexně nezabýval.

Nicméně proč Annu Boleynovou a Kateřinu Parrovou spojovat? Proč zrovna druhá a šestá žena? Annu a Kateřinu spojuje především to, že jen ony dvě ze všech šesti Jindřichových žen se angažovaly v anglické reformaci a vyjadřovaly se také – v mnoha případech značně odvážně – k dobovému postavení ženy. Manželky číslo jedna, tři a pět – tedy Kateřina Aragonská, Jana Seymourová a Kateřina Howardová – byly oddanými, někdy až fanatickými katoličkami; případný přínos čtvrté ženy Anny Klevské je redukován na minimum už jen rekordní krátkostí jejího manželství s králem. Můžeme namítnout, že argument, že obě byly manželkami stejného muže, neobstojí, nepřipadá mi však zcela irelevantní. Zvážíme-li, že byly s desetiletým časovým rozdílem manželkami krále, který zahájil anglickou reformaci, a jediné jejich významné mocenské postavení jim umožňovalo se reformačnímu a společenskému působení věnovat, význam jejich manželství s králem nabývá na významu.

Kvůli všem výše zmíněným skutečnostem jsem se rozhodla hledat odraz jejich reformačního a „emancipačního“ (byť si uvědomuji, že Anna s Kateřinou by tento výraz nepoužily) působení v historickém dramatu. Cílem práce tedy je vysledovat, jak toto působení obou královen který dramatik zachytil, jak se jejich obraz měnil v průběhu staletí a jak jejich ztvárnění ovlivňovalo dané umělecké období, ve kterém hry vznikly, politické a náboženské přesvědčení autorů dramatických textů či názor a reflexe divadelního publika.

Prvním okruhem mé práce je tedy zobrazení královen-reformátorek v dramatu. V případě Anny vnímám jako nutnost objasnit její obraz reformátorky v jakubovské době, v období romantismu a v současné dramatické tvorbě.² V prvním reflektovaném díle, (podrobnější

² Za vlády své dcery královny Alžběty I. Anna na divadelní scéně znázorňována nebyla; příčiny podrobněji popisují níže. Pokud je mi známo, jediný „alžbětinský“ obraz Anny byl alegorický – jednalo se o živý obraz při příležitosti Alžbětiny korunovace roku 1559, kdy tudorovskou růží Jindřicha VIII. doprovázel Annin bílý korunovaný sokol.

popis výběru daných dramatických textů uvádím níže) Shakespearově *Jindřichovi VIII.*, jsem se soustředila na dobovou prezentaci Anny jakožto přívrženkyně luteránského vyznání víry a její „reformační dar“ Anglii – tedy narození královny Alžběty. O druhém vybraném textu, opeře *Anna Bolena*, by se dalo říct, že se její autor Annině reformační činnosti vůbec nevěnuje; právě tato skutečnost je nicméně velice výmluvná a odpovídá dobovému romantickému zobrazení ženy. Anna se podle autorů opery politicky či nábožensky angažovat vůbec nemá; její úlohou je být poslušnou a milující manželkou a královnou. Autor třetího textu *Anne Boleyn* pak představuje Annu spíše z náhledu jejího okolí, zobrazuje ji ve společnosti jejích náboženských podporovatelů i odpůrců; klade také důraz na souvislost králova osobního života a anglické reformace.

Reformační působení Kateřiny Parrové nám nabízí náhled na zajímavý časový a názorový posun. Anna byla anglickou královnou v letech 1533-1536, Kateřina o deset let později v letech 1543-1547. Na zobrazení Kateřinina reformačního působení ve vybraných dramatických textech můžeme dobře ilustrovat, kam se anglická reformace za deset let posunula. Tedy nakolik rozdílné bylo podle textů vybraných dramatiček Kateřinino reformační působení oproti Anninu? Na co si Anna na počátku třicátých let nemohla dovolit ani pomyslet a Kateřina v polovině let čtyřicátých již mohla aktivně konat? A jak zapůsobila Kateřinina náboženská výchova a výběr učitelů příklánějících se k reformaci na Kateřininu nevlastní dceru a pozdější královnu Alžbětu?

Druhým okruhem, na který se ve své práci soustředím, bude postavení ženy-královny, teoreticky nejmocnější dámy v zemi, která však přesto byla nutně omezena již jen podstatou svého pohlaví. I k tomuto tématu se ze všech Jindřichových žen vyjadřovaly pouze Anna s Kateřinou – Anna Boleynová tak činila prostřednictvím svého svérázného projevu³ a

³ Mám zde na mysli Anninu často až nepřiměřenou upřímnost a vehementní projevování vlastního názoru, kterým často šokovala dvůr. („Všechny Španěly bych nejraději viděla na dně moře.“, „Královnou Kateřinu uvidím raději viset, než abych ji uznala za svou paní.“, „Princezna Marie bude má smrt – a já její.“, „Král není v ložnici

uplatňování osobní moci, Kateřina své názory na dobové postavení ženy reflektovala ve vlastní literární tvorbě.⁴ Jaké tedy bylo v době působení obou královen postavení ženy v Anglii, nakolik jej Anna s Kateřinou ovlivnily nebo se snažily ovlivnit a jak toto jejich působení vnímali jednotliví dramatikové?

Autor romantické opery zobrazuje Annu jako pasivní oběť, kterou zcela „žensky“ zaslepila její touha po koruně, nicméně stále byla naprosto závislá na králově přízni. Současný dramatik pak připomíná její již zmiňovaný osobitý způsob projevu a také mluví o dobových pomluvách, které měly Annu ponížit a znevážit jakožto ženu.

V případě Kateřiny se autorka první z vybraných her soustřeďuje především na královnin rodinný život a vztah s nevlastní dcerou Alžbětou; autorka druhé hry se věnuje víceméně stejným věcem, nicméně zahaluje je do svého druhu feministického hávu a Kateřinu zobrazuje jako aktivní a odvážnou panovnici, porušující všechna dobová tabu.

Má práce by tedy měla být ukázkou toho, jak byly Anna Boleynová a Kateřina Parrová v kontextu dvou výše zmíněných tematických okruhů vnímány v dílech jednotlivých dramatiků - a pro srovnání a konfrontaci s historickou skutečností také v dostupných pramenech a literatuře.⁵ Právě kvůli intenzivnímu a veřejnému reformačnímu a společenskému působení obou dam se domnívám, že to Anna, a o deset let později Kateřina, zavedly u anglického dvora významné postavení královny. Jistě zde již existovaly historické precedenty vlivných anglických královen - můžeme zmínit například Markétu z Anjou (1430-1482) nebo Elizabeth Woodvilleovou (1437-1492). Skutečností však je, že zmíněné dámy v obou případech využívaly slabosti panovníka. Anna Boleynová a Kateřina Parrová se ovšem

ani schopný, ani zručný.“). Jak popisují níže, Anna se ani po sňatku s králem nepřizpůsobila vyžadované roli poslušné a laskavé manželky a matky, což si naprostá většina žen v její době rozhodně nemohla dovolit.

⁴ Kateřinino kompletní literární dílo vyšlo ve dvou souborech: PARR, Katherine: *Prayers and Meditations*. In: MUELLER, Janel: *Katherine Parr: Complete Works and Correspondence*. Chicago 2011. a PARR, Katherine: *Laments of a Sinner*. In: MUELLER, Janel: *Katherine Parr: Complete Works and Correspondence*. Chicago 2011.

⁵ Zde bych ráda poznamenala, že jsem se příliš neohlížela na způsob ztvárnění uměleckého díla – věnovala jsem se pouze dramatickému textu jako takovému bez ohledu na to, zda byl na jeviště převeden v činoherní či operní podobě.

k reformačním i společenským tématům vyjadřovaly na dvoře krále, který držel moc pevně ve svých rukou a za odlišný názor neváhal udělit trest smrti. Obě královny se nedržely svého dobou předem určeného osudu pasivních žen, na rozdíl od ostatních Jindřichových žen bojovaly za své názory a za svá práva. Obě se „dopustily“ toho, že nejednaly jako tradiční ženy své doby. Reformaci vnímaly nejen jako součást a vývoj své upřímné náboženské víry, ale také jako prostředek, jak se prosadit. U Kateřiny tato skutečnost měla i svou literární formu. Ze všech těchto důvodů považuji obě dámy za skutečné protestantské královny a silné panovnice s vlastním názorem desítky let před Alžbětou I.

Prameny a literatura

Patrně nejděčnější Jindřichovou ženou je pro dramatiky Anna Boleynová. Dramatických textů s Annou jako s hlavní postavou vyšlo několik desítek a není cílem práce je zde všechny představovat; ve stručnosti připomeňme například *Jindřicha VIII.*⁶ z roku 1613 od Williama Shakespeara, hru z roku 1874 *Cardinal Wolsey and the Loves of the Poets*⁷ od autora píšícího pod pseudonymem Walter S. Raleigh, o dvacet let mladší drama *Anne Boleyn*⁸ od A. P. Marsdena, text Claire Luckham *Seduction of Anne Boleyn*⁹ z konce dvacátého století či současné drama Howarda Brentona *Anne Boleyn*,¹⁰ uváděné v posledních letech londýnským divadlem Globe.

Nejdůležitějším historickým pramenem jsou tedy přímo dramatické texty, jež nebylo příliš snadné vyhledat a uspořádat. Zvláště výběr konkrétních děl k analýze postavy Anny Boleynové byl pracnou a mnohdy i emocionálně náročnou činností, to v případě, kdy jsem byla nucena vyloučit dramatický text či inscenaci, které mi byly z mnoha důvodů blízké. To

⁶ SHAKESPEARE, William – FLETCHER, John – DRÁBEK, Pavel – JOSEK, Jiří - STÝBLO, Ladislav: *Král Jindřich VIII.* Brno 2004. Jedná se o divadelní program, jehož první část se zabývá inscenací Městského divadla Brno a druhá část obsahuje text dramatu v překladu Jiřího Joska v délce cca 130 stran.

⁷ RALEIGH, Walter S.: *Cardinal Wolsey and the Loves of the Poets.* London 1874. Jedná se o text dramatu.

⁸ MARSDEN, A.P.: *Anne Boleyn.* London 1893. Jedná se o text dramatu.

⁹ LUCKHAM, Claire: *Seduction of Anne Boleyn.* London 1999. Jedná se o text dramatu.

¹⁰ BRENTON, Howard: *Anne Boleyn.* London 2010. Jedná se o text dramatu o rozsahu cca 115 stran.

byl případ krátké, asi pětatřicetiminutové baletní hry *VIII*¹¹ divadelního souboru Hamburský balet z roku 2001 – logické rozhodnutí vzhledem k absenci textu.

V českém prostředí jsem objevila několik divadelních inscenací, které vypovídají o všech Jindřichových manželkách. Ve většině případů se jedná o inscenace hudební revue dvojice Suchý a Šlitr *Šest žen Jindřicha VIII.*,¹² která měla premiéru již v roce 1962. V posledních letech ji uvedlo například Divadlo Silesia či Hoffmanovo divadlo v Uherském Hradišti, nicméně kvůli jejich snaze o samoúčelně moderní provedení (např. Jindřichovy ženy jako obyvatelky nevěstince) jsem se rozhodla tyto inscenace také vynechat. Váhala jsem také u inscenace Martina Glasera *Šest žen Jindřicha VIII., aneb Chudák král(em)*,¹³ kterou roku 2004 uvedlo Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích na své letní scéně v Českém Krumlově. Tato inscenace sice je velmi kvalitní, zaujala již svým uvedením na krumlovském otáčivém hledišti a v některých ohledech (např. motiv dvojníků a záměny) odkazuje přímo na Shakespeara, nicméně při zobrazení manželek Jindřicha VIII. v rámci jednoho dramatu nutně dochází ke zjednodušení a redukci všech dam na jeden významný povahový rys, popřípadě jen pasivní odvyprávění jejich životopisu. Podivnou a neodůvodněnou skutečností je také fakt, že v inscenaci se objevuje jen prvních pět Jindřichových žen. Režisér, pokud vím, tento problém nijak nevysvětlil, a nechal diváka přemýšlet, kam se poděla Kateřina Parrová.

Dále jsem vyloučila několik her, ve kterých má Anna jen marginální úlohu, jako například text Roberta Bolta *A Man for All Seasons*¹⁴ o Thomasi Morovi. Tímto sítím tedy postupně prošly tři dramatické texty. Jedná se o *Jindřicha VIII.* od Williama Shakespeara z roku 1613, *Annu Bolenu*¹⁵ od skladatele Gaetana Donizettiho a libretisty Felice Romaniho z roku 1830 a

¹¹ BURN, Jane (režie): *VIII*. Uvedeno Hamburským baletem v roce 2001.

¹² SUCHÝ, Jiří – ŠLITR, Jiří (režie): *Šest žen Jindřicha VIII.* Uvedeno Divadlem Semafor v roce 1962.

¹³ GLASER, Martin (režie): *Šest žen Jindřicha VIII., aneb Chudák král(em)*. Uvedeno Jihočeským divadlem v Českých Budějovicích roku 2004.

¹⁴ BOLT, Robert: *A Man for All Seasons*. London 1963. Jedná se o text dramatu.

¹⁵ DONIZETTI, Gaetano – ROMANI, Felice – JÄGER, Daniel - KRONBERGEROVÁ, Marie: *Anna Bolena*. Ostrava 2013. Jedná se o divadelní program, jehož první část se zabývá inscenací Národního divadla moravskoslezského a druhá část obsahuje text dramatu v překladu Marie Kronbergerové v rozsahu cca 90 stran. Pokud je mi známo, jedná se o první moderní překlad tohoto operního libreta z italštiny.

Anne Boleyn od Howarda Brentona z roku 2010. Velké časové rozpětí vybraných inscenací je evidentní, nicméně zvolila jsem je úmyslně pro představení co nejkompexnějšího dramatického náhledu na Annu – od doby Shakespearova působení přes evropský romantismus až po současné drama a divadlo. Pátrala jsem především v britském – logicky vzhledem k tématu práce – jazykovém divadelním okruhu. Z českých her na toto téma jsem se z výše zmíněných důvodů nakonec rozhodla žádnou nezařadit. Zařazením italského operního libreta jsem pak sledovala cíl zobrazit Annu Boleynovou i v jiném než britském zobrazení.

Po úspěšné premiéře Shakespearova *Jindřicha VIII.*, v němž byla Anna 77 let po své smrti (tedy roku 1613) představena poprvé, došlo v souvislosti s politickými a společenskými dobovými událostmi v Anglii ke zvratu. Anna Boleynová se totiž puritánům příliš nehodila. Z víry se za vlády Stuartovců stalo politikum a Annina upřímná snaha o reformované náboženství postupně zmizela ze scény. Stuartovská cenzura postavu Anny odstranila z dramatické tvorby, puritáni po revoluci divadla úplně zrušili a ani po restauraci Stuartovců postava Anny nesměla na jeviště.

Na oficiální scéně se znovu objevila v Itálii (respektive na území Apeninského poloostrova) ve druhé polovině 18. století. Víme o existenci básně *Jindřich VIII. aneb Anna Boleynová* od italského básníka Ippolita Pindemonteho, dramatu *Anna Bolena* Alessandra Pepoliho a rozsáhlé dramatické básni *Jindřich VIII.* od Marie - Josephe de Chéniera. Texty se bohužel nedochovaly, nicméně je jisté, že se jimi inspirovali italský romantický operní skladatel Gaetano Donizetti a libretista Felice Romani. Jejich velká opera *Anna Bolena* měla premiéru roku 1830 v Miláně. Třetí vybranou divadelní hrou pak je *Anne Boleyn* současného britského dramatika Howarda Brentona, kterou roku 2010 ve světové premiéře uvedlo divadlo Globe.

O šesté a poslední ženě krále Jindřicha podle mého zjištění až do 21. století nevyšly či se nedochovaly dramatické texty, v nichž by byla hlavní postavou. Není to nijak překvapivé

zjištění – Kateřina zkrátka neměla tak dramatický osud a nevyvolávala takové kontroverze jako její předchůdkyně. Dvě dramata o Kateřině Parrové z posledních deseti let napsaly ženy-dramatičky, a to Američanka Carolyn Krasová text *Highness*¹⁶ v roce 2007 a britská Kanadka Kate Hennigová hru *Last Wife*¹⁷ v roce 2011.

Zde bych ráda poznamenala, že zatímco získání dramatických textů o Anně bylo poměrně snadné – překlad Shakespearova *Jindřicha VIII.* je v několika verzích běžně dostupný, libreto *Anny Boleny* je v českém překladu dostupné díky inscenaci ostravského Národního divadla moravskoslezského a o text Brentonovy *Anne Boleyn* stačilo požádat divadlo Globe, s texty o Kateřině Parrové nastaly daleko větší potíže. Obě autorky bylo prakticky nemožné přímo kontaktovat; snaha o získání dramatických textů vždy končila u jejich uměleckých agentů a rozsáhlých soupisů autorských práv. Poté, co mi umělecký agent Carolyn Krasové odmítl text poskytnout, díky zcela náhodným kontaktům z doby bakalářského studia teatrologie se mi podařilo autorku zkontaktovat; na rozdíl od jejího agenta neměla s použitím textu pro účely akademické práce žádný problém. Kate Hennigová je „svými lidmi“ chráněna ještě lépe – s autorkou nebylo vůbec možné komunikovat a text mi nakonec mírně neoficiálně zaslali z divadla v Ontariu, kde byla hra poprvé uvedena, společně s dalším dlouhým seznamem autorských práv a výhrad, kdybych měla v úmyslu diplomovou práci publikovat.

První hra výhradně o Kateřině Parrové *Highness* současné americké dramatičky Carolyn Krasové byla napsána roku 2007 a premiéru měla v divadelním centru A. E. Hotchner Studio Theatre při Washingtonské univerzitě v St. Louis. Kateřina je zde představena v intimním rodinném prostředí; Carolyn Krasová reflektuje hlavně její vliv na výchovu, vzdělání a pozdější vládu a názory princezny Alžběty.

¹⁶ KRAS, Carolyn: *Highness*. San Diego 2007. Jedná se o text dramatu o rozsahu cca 80 stran – scénář poskytnutý autorkou.

¹⁷ HENNIG, Kate: *Last Wife*. Toronto 2015. Jedná se o text dramatu o rozsahu cca 120 stran.

Co Carolyn Krasová ve svém textu utlumila, to naopak zdůraznila autorka druhé a zatím poslední hry o Kateřině Parrové. *Last Wife* od kanadské dramatičky Kate Hennigové, premiérována v roce 2011 v Torontu, je totiž jakýmsi svérázným manifestem feminizmu.

Dalšími významnými dobovými prameny, které se vztahují k postavě Anny Boleynové a mohou poskytnout srovnání s jejím obrazem v dramatu, jsou oslavné spisy i pamflety, které o ní napsali její příznivci či odpůrci. Anna vždy budila velké kontroverze; vedle mnoha pamfletů a pomluv, které o ní kolovaly již za jejího života a krátce po její smrti, má své místo i katolická kronika anglické reformace, *The Rise and Growth of the Anglican Schisma*¹⁸ od Nicholase Sandera. Kronika z 50. let 16. století není díky svému tendenčnímu náhledu příliš hodnotným historickým dílem, nicméně kvůli svému opakovanému vydávání nám ukazuje, jak se odpůrci anglické reformace na Annu dívali ještě více než tři sta let po její smrti. Sander shromáždil a oživil všechny známé i méně známé pomlvy o Anně – líčí zde oblíbenou fámou, že Jindřich VIII. měl poměr nejen se sestrami Boleynovými, ale i s jejich matkou, a Anna tím pádem byla jeho dcera, znovu opakuje tvrzení, že Anna byla v dětství znásilněna někým z otcova služebnictva, a proto údajně nemohla porodit syna, dále šíří dohady o jejím „šestém prstu“ atd.¹⁹

Protipólem k této nenávislné tirádě je spis George Wyatta *Extracts from the Life of the Virtuous, Christian and Renowned Queen Anne Boleyn*.²⁰ George Wyatt byl vnukem básníka Thomase Wyatta, velkého Annina obdivovatele; panství rodiny Wyattů a Boleynů spolu sousedila a Anna s Thomasem k sobě měli po celý život blízko. Básníkův vnuk se v reakci na Sanderův pamflet rozhodl Anninu památku očistit a vydal se opačným směrem – na přelomu 16. a 17. století napsal nekritickou idealizující hagiografii. Vnímá Annu jako ochránkyni protestantů a ženu, jejíž vláda byla předurčena.

¹⁸ SANDER, Nicholas (některé zdroje uvádí jméno Sanders): *The Rise and Growth of the Anglican Schisma*. In: <https://archive.org/details/riseofschism00sandooft>. Digitalizovaná verze vydání z roku 1877. [cit. 9. 1. 2017].

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ WYATT, George: *Extracts from the Life of the Virtuous, Christian and Renowned Queen Anne Boleyn*. London 1817.

Významnými prameny o životě a názorech Kateřiny Parrové jsou dvě knihy, které sama napsala a které také mohou posloužit jako srovnání Kateřinina vlastního chápání a názorů a jejího dramatického obrazu. *Modlitby a meditace*²¹ vyšly roku 1545, dva roky po Kateřině sňatku s králem. Jedná se o soubor modliteb, jednak převzatých z bible, jednak napsaných samotnou královnou. Není to žádný radikální náboženský spis; z rukopisu je poznat, že královna musela velmi opatrně lavírovat mezi náboženskými proudy, které tou dobou ovládaly Anglii. Kniha je spíše osobní reflexí víry a ukázkou Kateřininy bohaté slovní zásoby a znalosti cizích jazyků. Oblibu knihy dokazuje skutečnost, že jen do konce 16. století vyšla ještě devatenáctkrát.²² Kateřina Parrová také byla jednou z pouhých osmi žen, jejichž díla vyšla během tudorovské éry.²³ Druhým Kateřiníným dílem je spis *Nářky jedné hříšnice*.²⁴ Kniha vyšla až roku 1548, rok po smrti krále Jindřicha a pár měsíců před smrtí samotné Kateřiny. Zde je již inspirace luteránskou doktrínou evidentní; Kateřina se na řadě míst přímo odvolává na dílo Luthera a jeho následovníků a prosazuje dokončení anglické reformace a přechod od církve „anglikánské“ k církvi „protestantské“.²⁵ Na přelomu vlády Jindřicha VIII. a Edwarda VI. tyto výrazy zdaleka ještě neznamenalý totéž.

Pramenem zmiňujícím obě královny je *The Book of Martyrs*²⁶ Johna Foxe, která poprvé vyšla v Anglii v roce 1563. Byť se Foxe ve své kronice zabývá především smrtí protestantských mučedníků za vlády královny Marie I., ve stručnosti pojednává i o vývoji církve nejen v Anglii, ale i v jiných zemích. Annu a Kateřinu vnímá jako protestantské hrdinky, svaté královny a předchůdkyně královny Alžběty. Ze smrti Anny jednoznačně viní

²¹ PARR, Katherine: *Prayers and Meditations*.

²² Tamtéž, s. 184.

²³ Tamtéž, s. 184.

²⁴ PARR, Katherine: *Laments of a Sinner*.

²⁵ Tamtéž, s. 151.

²⁶ FOXE, John: *The Book of Martyrs*.

krále Jindřicha: „Bylo příliš nebezpečné oponovat vůli tyranského krále.“²⁷ O Anně pak píše jako o „obětované dámě“.²⁸

Sekundární literatury o Anně Boleynové existuje nepřehledné množství. Máme k dispozici několik jejích moderních životopisů, z posledních let se nabízí například *Anne Boleyn: Henry VIII's Obsession*²⁹ od Elizabeth Norton, *Anne Boleyn: the Queen of Controversy*³⁰ od L. Baldwin Smithe, či *The Creation of Anne Boleyn*³¹ od Susan Bordo. Přesto jsem po delší úvaze zvolila jako klíčovou monografii práci emeritního profesora birminghamské univerzity Erica Ivese *The Life and Death of Anne Boleyn: The Most Happy* z roku 1986. Text se může zdát již poněkud zastaralý, nicméně jako hlavní zdroj informací ho uvádějí snad všichni autoři (i výše zmíněných) novějších prací a je nezbytnou součástí jakéhosi „zlatého fondu“ boleynovských studií.

K problematice díla Williama Shakespeara – a zobrazení Anny v Shakespearově díle - jsem použila knihu Martina Hilského *Shakespeare a jeviště svět*,³² dva výborné životopisy Stephena Greenblatta *William Shakespeare – velký příběh neznámého muže*³³ a Stanleyho Wellse *Věčný Shakespeare*.³⁴ Jako doplňkový text jsem využila soubor esejí Přemysla Ruta *Příběh a Shakespeare*.³⁵ Co se týká druhého zvoleného díla o Anně Boleynové, opery Gaetana Donizettiho a Felice Romaniho *Anna Bolena*, informací o životě a způsobu uvažování autora je mnohem méně; v tomto případě jsem si musela vystačit se životopisy uvedenými v programech inscenací jeho oper a s publikací Philippa Thera *Národní divadlo v kontextu evropských operních dějin*.³⁶ V případě autora třetí zvolené hry o Anně, *Anne*

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ NORTON, Elizabeth: *Anne Boleyn: Henry's VIII Obsession*. Stroud 2009.

³⁰ BALDWIN SMITH, Lacey: *Anne Boleyn: Queen of Controversy*. Stroud 2014.

³¹ BORDO, Susan: *The Creation of Anne Boleyn: in Search of the Tudors' Most Notorious Queen*. London 2014.

³² HILSKÝ, Martin: *Shakespeare a jeviště svět*. Praha 2015.

³³ GREENBLATT, Stephen: *William Shakespeare – velký příběh neznámého muže*. Praha 2007.

³⁴ WELLS, Stanley: *Věčný Shakespeare*. Praha 2004.

³⁵ RUT, Přemysl: *Příběh a Shakespeare*. Praha 2007.

³⁶ THER, Philipp: *Národní divadlo v kontextu evropských operních dějin*. Praha 2008.

Boleyn britského dramatika Howarda Brentona, jsem vycházela z několika dostupných rozhovorů s ním.³⁷

Sekundární literatury ke Kateřině Parrové je mnohem méně než v případě její předchůdkyně. Vyloučím-li její spíše populárně-naučně laděné životopisy *Catherine Parr*³⁸ od Susan James a *Katherine the Queen: the Remarkable Life of Katherine Parr*³⁹ od Lindy Porter (byť první zmíněná publikace je cenným zdrojem jinde nezveřejněných Kateřininých úctů), zbývá starší, nicméně stále hojně využívaná a patrně dosud nepřekonaná monografie absolventa Cambridge Anthonyho Martienssena *Queen Katherine Parr*⁴⁰ z roku 1973. Pro vykreslení atmosféry přechodu vlády z Jindřicha VIII. na Edwarda VI. a zbytku Kateřinina života po králově smrti jsem použila publikaci Roberta Hutchinsona *Poslední dny Jindřicha VIII.*⁴¹ Jako výborný zdroj pro životy obou královen a vývoj anglické reformace obecně posloužila objemná publikace G. - J. Meyera *The Tudors. Complete Story of the English Most Notorious Dynasty.*⁴²

Překlady a struktura práce

Při psaní práce jsem nutně musela vyřešit problém související se skutečností, že asi osmdesát procent použitých pramenů a literatury bylo dostupných – logicky vzhledem k tématu práce – pouze v angličtině. Odborná literatura ke mnou zkoumané problematice v češtině prakticky neexistuje. V praxi to pro mne znamenalo překlad tří z pěti dramatických textů (*Anne Boleyn*, *Highness* a *Last Wife*) a potřebných pasáží z jiných zdrojů, ať už z pramenů (*The Book of Martyrs*, *The Rise and Growth of the Anglican Schisma*, *Extracts from the Life of the Virtuous, Christian and Renowned Queen Anne Boleyn*, rozhovory

³⁷ BORDO, Susan: *Susan Bordo's Exclusive Interview with Howard Brenton, Author of „Anne Boleyn“*. In: <https://thecreationofanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

³⁸ JAMES, Susan: *Catherine Parr: Henry VIII's Last Love*. Stroud 2008.

³⁹ PORTER, Linda: *Katherine the Queen: the Remarkable Life of Katherine Parr*. Basingstoke 2010.

⁴⁰ MARTIENSSEN, Anthony: *Queen Katherine Parr*. London 1973.

⁴¹ HUTCHINSON, Robert: *Poslední dny Jindřicha VIII.* Praha 2010.

⁴² MEYER, G. - J.: *The Tudors. The Complete Story of English Most Notourious Dynasty*. London 2010.

s autory dramát) či z literatury (*The Life and Death of Anne Boleyn: The Most Happy, Queen Katherine Parr, The Tudors*). Nutně tak vyvstala otázka přesnosti překladů a toho, zda v práci vypisovat původní anglickou verzi citovaných textů. Byť je pochopitelné, že například u citací Shakespearových textů by originální verze být měla, po delší úvaze jsem se nakonec této možnosti vzdala. Nepřála jsem si, aby se práce na pomezí historie a teatrologie změnila v jazykovou studii, navíc by se vzhledem k objemu původních anglických textů jednalo o nesmírně pracnou záležitost.

Má práce je rozdělena do tří částí. První část se věnuje dramatickému zobrazení Anny a Kateřiny coby významných reformačních činitelek; ve druhé části rozebírám náhled obou královen na dobové postavení ženy prostřednictvím reflexe dramatických textů. Třetí část se věnuje zobrazení obou královen v historiografii; tímto způsobem jsem se snažila alespoň v základech srovnat dramatické texty s obrazem obou královen v historických pramenech. V závěru shrnuji výsledky, k nimž jsem dospěla, tedy jak se dramatické zobrazení obou královen měnilo v čase a prostoru.

1. část - Královny-reformátorky

1.1 Anna Boleynová- reformátorka

1.1.1 Jindřich VIII.

Annu Boleynovou jakožto reformátorku představuje jako první dramatik William Shakespeare. Je třeba upozornit, že Shakespearova a Fletcherova⁴³ hra s celým názvem *Král Jindřich VIII. aneb Všechno je pravda* měla premiéru v roce 1613, tedy na jednu stranu deset let po smrti Alžběty I., na stranu druhou stále ještě v době, kdy se anglický panovnický rod Stuartovců poměrně intenzivně hlásil k tudorovskému odkazu. Hra nepřináší velké státnické činy a hrdinské obrazy, ale soustřeďuje se na královo soukromí a jeho přelomové okamžiky – anulaci manželství s Kateřinou Aragonskou, sňatek s Annou Boleynovou a narození pozdější královny Alžběty. Propagandistická tendence je v textu velmi silná – drama končí závěrečným monologem arcibiskupa Cranmera, který předpovídá velkou slávu Alžbětiny a následně i Jakobovy vlády.⁴⁴ Koneckonců i samotná hra měla premiéru u příležitosti sňatku Jakobovy dcery Alžběty Stuartovny – královniny kmotřenky – s Fridrichem Falckým.

Již druhá či třetí repríza poslední Shakespearovy hry se tragicky zapsala do dějin anglického divadla; 29. června 1613 kvůli zapálenému kusu látky vyhořelo celé divadlo Globe.⁴⁵ Poté se na *Jindřicha VIII.* prakticky zapomnělo, text hry byl uveden až v prvním souboru

⁴³ SHAKESPEARE, W.: – FLETCHER, J.: *Král Jindřich...*, s. 3. Dnes se již naprostá většina shakespeareologů shoduje na tom, že *Jindřicha VIII.* William Shakespeare nenapsal sám, spoluautorství Johna Fletchera je vnímáno prakticky jako samozřejmost. Fletcher se patrně podílel i na autorství Shakespearovy další hry, *Dvou vznešených příbuzných*. Zdánlivě nepřilíš podstatný fakt nabývá na významu, uvědomíme-li si Fletcherův ambivalentní vztah k Tudorovcům. Otec Johna Fletchera Richard byl královským kaplanem a z titulu své funkce byl roku 1587 přítomen při popravě Marie Stuartovny. Později měl mít blíže nespecifikovaný osobní konflikt s královnou Alžbětou, díky kterému mu byl zastaven služební postup.

⁴⁴ Tamtéž, s. 116-117.

⁴⁵ HILSKÝ, M.: *Shakespeare a jeviště...*, s. 395.

Shakespearových dramát, který vyšel roku 1623.⁴⁶ Znovu hrán u dvora byl až roku 1628, a to poněkud morbidně na popud Jakubova oblíbence vévody z Buckinghamu, který po popravě svého jevištního jmenovce představení demonstrativně opustil.⁴⁷

Zajímavá je i historie *Jindřicha VIII.* v českých divadlech. Shakespearova poslední hra vešla v českých zemích ve známost až roku 1870 díky historicky prvnímu překladu Josefa Čejky. Druhý překlad zpracoval roku 1915 Antonín Klášterský pro režiséra Jaroslava Kvapila, který chtěl *Jindřicha VIII.* uvést v rámci velkého shakespearovského cyklu. Text však nakonec neprošel, zavrhl jej sám režisér z obav z rakouské cenzury, která by jistě nepovolila tak silně antiklerikální hru. Třetí překlad tak pochází až z roku 1962 z pera Františka Nevrlý, ani tehdy však hra nebyla uvedena na scénu. Roku 2004 text aktualizoval Jiří Josek a o několik let později Martin Hlinský. Právě Joskův nový překlad inspiroval k inscenaci brněnské Městské divadlo. Premiéra *Jindřicha VIII.*, textu z roku 1613, tak v českých zemích v kamenném divadle proběhla až roku 2004.⁴⁸

Anna Boleynová je v Shakespearově dramatu ve shodě s dobovým kontextem vnímána a prezentována jakožto protestantská královna a symbol nového náboženství v Anglii. Co se týká Annina přínosu anglické reformaci, v Shakespearově textu je přímo definována slovem luteránka:

WOLSEY: „Vím, je ctnostná, má zásluhy, ale je to luteránka a naší věci vůbec neprospívá, že podmaní si srdce krále, který se už tak těžko ovládá.“⁴⁹

Výraz „luteránka“ je jistě příliš silný a jednoznačný. Jaké ostatně bylo náboženské vyznání samotného Williama Shakespeara? Jeho cesta k dramatikovi, nadšenému z reformačního působení tudorovské královny, byla velmi dlouhá. Nejednoznačná je již otázka

⁴⁶ SHAKESPEARE, W. – FLETCHER, J.: *Král Jindřich...*, s. 11.

⁴⁷ WELLS, S.: *Věčný Shakespeare*, s. 185-186.

⁴⁸ SHAKESPEARE, W. – FLETCHER, J.: *Král Jindřich...*, s. 11.

⁴⁹ Tamtéž, s. 70.

Shakespearova náboženského vyznání. Stephen Greenblatt nás informuje o víře Shakespearových rodičů. Jeho matka Mary pocházela ze známé katolické rodiny Ardenových; otec John jakožto stratfordský radní formálně vyznával alžbětinskou reformovanou víru, nicméně jeho soukromé pocity byly nejspíše značně ambivalentní. Greenblatt popisuje roli nejruznějších významných svátků (mnohé církevní slavnosti si i za vlády Alžběty I. uchovaly svůj původně katolický ráz) ve výchově a dospívání mladého Shakespeara. Pro bílá místa v Shakespearově životě na přelomu 80. a 90. let 16. století předkládá možnost, že pozdější dramatik v této době působil jako domácí učitel u otcových známých na anglickém severu, který se tradičně přikláněl ke katolicismu. Zde se Shakespeare prý mohl setkat s mnoha lidmi, kteří trvali na svém katolickém vyznání, a za údajné spiknutí proti královně byli později popraveni. To vše je však jen teorie; jediný fakt, který můžeme brát jako důkaz, je skutečnost, že závěť Shakespearova otce byla sepsána ve zjevném katolickém duchu. Navenek však rodina protestantské zvyky a obřady dodržovala; můžeme tedy předpokládat, že se jednalo o umírněné katolíky, kteří ovšem zachovávali věrnost královně, přesně v intencích Alžbětina pokynu, podle kterého vyžadovala věrnost své osobě a alespoň formální účast na obřadech anglikánské církve; po zkušenostech s vládou svého otce, bratra a sestry nechtěla „nahlížet do srdcí a skrytých myšlenek lidí“.⁵⁰

Ať už měl Shakespeare jakoukoli výchovu, po příchodu do alžbětinského Londýna se stále držel svého formálního vyznání; svou ranou tvorbou se však poměrně ostře vyjadřoval proti jakékoli církvi a podle Greenblatta se snažil svá díla „odsvětit“: „Shakespeare naprosto setřel veškerou zbožnost... žert jednoznačně světského dramatika, spisovatele, jenž sen svatých proměnil v lidovou zábavu.“⁵¹ Stavěl se i proti prelátům a kněžím a ve své antipatii k Římu podporoval královskou svrchovanost nad anglikánskou církví: „Shakespearovy hry téměř pokaždé zobrazují mocné preláty jako nepříjemné lidi... napadá papeže vysoce útočným a

⁵⁰ GREENBLATT, S.: *William Shakespeare...*, s. 75; podrobněji o Shakespearově výchově a vyznání před příchodem do Londýna s. 85-97.

⁵¹ Tamtéž, s. 24.

anachronicky protestantským způsobem... jak se papež odvažuje... zkoušet vnutit svou vůli posvěcenému králi?“⁵² Greenblatt k počátkům Shakespearova londýnského působení podotýká: „Byl-li jeho otec zároveň katolíkem i protestantem, William Shakespeare směřoval k tomu nebýt ani jedním.“⁵³

Mírnou změnu v Shakespearově vyznání patrně znamenal sňatek s Anne Hathawayovou. „Williamova rodina téměř s určitostí inklinovala ke katolicismu a Anne měla skoro jistě opačné sklony.“⁵⁴ Shakespeare také do Londýna neodešel sám, doprovázel ho jeho přítel z dětství (jejich otcové byli kolegové), který si našel místo v jedné z londýnských tiskáren, známé podporou protestantismu. I tento fakt mohl Shakespeara ovlivnit v tom smyslu, že se vnitřně možná poněkud odklonil od katolicismu a více se přiblížil k reformovanému vyznání víry.

Klíčovým momentem Shakespearovy hry je narození budoucí královny Alžběty, které je v rozporu se skutečností oslavováno jako počátek zlatého věku. Ačkoli se Alžbětino narození na první pohled Anniny náboženské role příliš netýká, domnívám se, že Shakespeare chtěl nejslavnější scénou své hry oslavit Annu jakožto dávkyni a původkyni největšího anglického „reformačního daru“ – tedy samotné princezny Alžběty. Již během čekání na narození předpokládaného dědice trůnu dvořané diskutují o královně Anně a jejím dvojím obrazu:

LORD KOMOŘÍ: „Královna rodí a je to s ní zlé. Jsou obavy, že při porodu umře, můj pane.“

SUFFOLK: „Za ten plod jejího lůna se modlím. Ať vzkvétá, ať se mu daří. Pokud jde o rodičku, vzácný pane - když umře, tím líp.“

LORD KOMOŘÍ: „Skoro se mi chce říct amen. Přesto svědomí mi říká, že je to dobrá duše, milá dáma a přeju jí vše dobré.“

SUFFOLK: „Nebude dobře – dejte na mě, pane Thomasi, nebude – dokud ti její příznivci Cranmer a Cromwell – i s ní - nebudou v hrobě.“⁵⁵

⁵² Tamtéž, s. 92.

⁵³ Tamtéž, s. 94.

⁵⁴ Tamtéž, s. 98.

⁵⁵ SHAKESPEARE, W. – FLETCHER, J.: *Král Jindřich...*, s. 95-96.

Tedy na jednu stranu milovaná králova žena a matka jeho dítěte, na stranu druhou nenáviděná představitelka nových náboženských poměrů. Shakespeare tak ve stručnosti zobrazuje dvojí vnímání královny Anny, které v době její vlády rozdělovalo dvůr i zemi. Samotné Alžbětino narození je zobrazeno v dialogu krále Jindřicha a porodní báby:

JINDŘICH: „Čtu ti z tváře, že královna už porodila. Řekni, že je to chlapec.“

PORODNÍ BÁBA: „Kdyby jenom chlapec! Holčička je to, požehnej jí nebe! Holčičky mají přednost. Chlapečkové až po nich. Královna si přeje vaši návštěvu, Sire, chce vás seznámit.

Jako by vám, Sire, z oka vypadla, ta potvůrka!“⁵⁶

Shakespearův Jindřich v naprostém rozporu s realitou nadšeně přijímá Alžbětu jako svou dědičku a hra končí rozsáhlou předpovědí arcibiskupa Cranmera, jedním z nejslavnějších Shakespearových monologů, ve kterém opěvuje nejen vládu Alžběty – a tím zprostředkovaně i Annin největší dar anglické reformaci - , ale i jejího nástupce:

CRANMER: „Nebe mě vyzývá, abych promluvil, můj pane, a nebe ví, že budu mluvit pravdu.

To dítě královské – žehnej mu nebe - tu leží v kolébce, už teď však je pro celou naši zemi příslibem, jenž časem dozrá v požehnané plody. Málokdo z nás se toho dožije, ona však bude vzorem vladařů - pro všechny časy, nejen ve své době. Královna ze Sáby neměla tolik moudrosti jako tahle čistá duše. A Boží milost, skvělost, dobrota a všechny další ctnosti vladařů jí budou přány dvakrát víc než jiným. A pravda bude její chůvou, svaté myšlenky jejími rádci. A bude milována i obávána. Její lidé jí budou blahorečit, její nepřátelé se před ní budou třást a žalem sklánět hlavy. Přinese blaho všem. Každý bude za její vlády jíst v míru a pod vlastní révou radostné písňě zpívat sousedům, vyznávat budou všichni pravou víru. Pro všechny bude zosobněním ctnosti, která je víc než urozený původ. A tenhle mír s ní nezemře. Jak bájný pták Fénix vstal z vlastního popela - a krásnější než dřív – tak z její svaté blaženosti a požehnané cti se zrodí hvězda, zářící jak ona, až z pozemské tmy povolá ji nebe. Mír, hojnost, láska, pravda, víra, bázeň, co sloužily vždy této vyvolené bytosti, v jejím následníkovi zazáří zas a pokvetou jak réva. Sláva a čest se v jeho jménu budou skvíti jako

⁵⁶ Tamtéž, s. 101.

slunce. Nové světy stvoří. Jak horský cedr rozprostře své větve nad širé pláně. Děti našich dětí se toho dočkají a budou žehnat nebi.“⁵⁷

Arcibiskupovo tvrzení je logické, slovy Přemysla Ruta je to „dramatická postava, která má být zač vděčná především otci novorozené královničky“.⁵⁸

William Shakespeare došel k tomuto oslavnému obrazu až ke konci svého života. Rozhodující zlom pro něj znamenala smrt královny Alžběty roku 1603 a nástup nového krále Jakuba. Král měl velký zájem o divadlo a Shakespearovu společnost Služebníků lorda komořího přejmenoval na Služebníky královny.⁵⁹ Jakub se však především bál. „Měl dobrý důvod se bát,“ uvádí Greenblatt. „Nejenže byla jeho matka popravena královnou, na jejímž trůně nyní seděl, ale jeho otec zemřel rukou vraha. On sám těsně unikl atentátu nejméně při jedné a možná i při více příležitostech. Věřil, že se jeho nepřátelé nezastaví před ničím ve snaze ublížit jemu a jeho dětem.“⁶⁰ Nový panovník zkrátka vyžadoval absolutní poslušnost a Shakespearovi tak nezbývala jiná možnost než se stát nadšeným anglikánem. Při své inteligenci tuto nevyhnutelnou nutnost ještě o několik let oddálil; v době, kdy se odehrála výměna panovníků a v několika následujících letech historické a politické hry vůbec nepsal; krátce po roce 1610 se pak definitivně vrátil do Stratfordu. Dá se tedy říci, že jeho poslední hra *Jindřich VIII.* je vlastně první a jedinou úlitbou vládnoucímu panovníkovi a jeho náboženské politice, částečně ale také kritikou panovníkových oblíbenců a jeho vyhýbání se vládním povinnostem.⁶¹ To samé platí i pro Shakespearovo vnímání Tudorovců - v *Jindřichovi VIII.* tak jen v jemných náznacích nastínil Annin vliv na Anglii, například slovy lorda komořího, ve kterých podle mého názoru také jemně naráží na pozdější narození Alžběty:

⁵⁷ Tamtéž, s. 116-117.

⁵⁸ RUT, P.: *Příběh a Shakespeare*, s. 171.

⁵⁹ GREENBLATT, S.: *William Shakespeare...*, s. 285.

⁶⁰ Tamtéž, s. 289.

⁶¹ Tamtéž, s. 58-59.

LORD KOMOŘÍ: „Půvab a ctnost se v ní tak prolínají, že kráľi uĉarovala. Kdo ví, třeba z ní vzejde klenot, který jednou ozdobí tento ostrov.“⁶²

Pravděpodobně jiŹ nemocnŹ a nejspíš poněkud rezignovanŹ Shakespeare napsal svou poslední hru patrně na zakázku a vyuŹil toho, Źe se Stuartovci v roce 1613 ještě hlásili k tudorovskěmu odkazu onoho zmiňovaněho „klenotu“- tedy AlŹběty - který mu byl jistě bliŹší neŹ novŹ StuartovskŹ dvůr. Jeho Anna Boleynová – matka velké kráľovny AlŹběty, pro jejíŹ dvůr Shakespeare dlouhá léta tvořil – se tak v ojedinělěm náboŹenskěm vzepětí, diktovaněm jistě i Shakespearovou blíŹící se smrtí, stává prakticky svatou:

TŘETÍ PÁN: „Kráľovna vstala, zvolna přistoupila k oltáři, poklekla, pozdvihla oĉi k nebi jak světice a modlila se.“⁶³

1.1.2 Anne Boleyn

DruhŹm dramatickŹm textem, který zobrazuje Anninu reformaĉně roli, je *Anne Boleyn* Howarda Brentona. BritskŹ dramatik se narodil roku 1942 a prvněch Źspěchů v divadelněch kruzích dosáhl jiŹ na konci ŹedesátŹch let.⁶⁴ Těžištěm jeho tvorby jsou hry z anglickě historie. Hra *Anne Boleyn*, premiěrovaná 24. ĉervence 2010 v londŹnskěm divadle Globe,⁶⁵ se odehrává ve dvou ĉasovŹch rovinách. První nás přivádí do roku 1603, kdy kráľ Jakub I. převzal vládu nad Anglií a u jeho dvora se jako duch zjevuje Anna Boleynová.⁶⁶ Ta nás v retrospektivách provází klíĉovŹmi momenty svého Źivota, některé jsou zaloŹeny na skuteĉnŹch událostech, v jinŹch autor ponechal prostor fantazii.

⁶² SHAKESPEARE, W. – FLETCHER, J.: *Kráľ Jindřich...*, s. 50.

⁶³ TamtěŹ, s. 87.

⁶⁴ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 1.

⁶⁵ TamtěŹ, s. 9.

⁶⁶ Tato dramatická situace je zvláště zajímavá, uváŹíme-li známŹ strach kráľe Jakuba I. z duchů a ĉarodějnic. O této skuteĉnosti více in GREENBLATT, S.: *William Shakespeare...*, s. 297 ad.

Zajímavou skutečností ovšem je, že Brenton původně neměl vůbec v úmyslu psát o Anně. V rozhovoru, který s ním udělala Susan Bordo, autorka knihy *The Creation of Anne Boleyn*, Brenton přiznává: „Divadlo Globe chtělo hru, která by oslavila 400. výročí vzniku Bible krále Jakuba. Nejdřív jsem řekl, že nevím, jak to mám udělat, jak něco takového zdramatizovat? A potom jsem si vzpomněl, že Anna Boleynová přece také měla svůj překlad, Tyndaleův Nový zákon – a Bible krále Jakuba se jím inspirovala – takže jsem si řekl, že by to bylo zajímavé srovnat, a hra už poté vznikla sama. Co se týká detailů, velkou pomocí pro mne byla kniha Erica Ivese *The Life and Death of Anne Boleyn*.“⁶⁷

Fiktivní částí hry je Annino setkávání s Williamem Tyndalem. Byť se královna a reformátor nejspíš osobně nikdy nesetkali, Anna četla a podporovala jeho spisy, a především jeho anglický překlad bible, který jí Tyndale věnoval.⁶⁸ Výmluvný je dialog Anny s Tyndalem, který – v souladu s dramatisací děje – představuje Annu opět jako luteránku:

TYNDALE: „Četla jste můj překlad bible?“

ANNA: „Samozřejmě.“

TYNDALE: „Je to zakázaná a pálená kniha. Je nebezpečné ji vlastnit na anglickém dvoře, pod dohledem kardinála Wolseyho.“

ANNA: „Pan kardinál nevidí vše. Máme řadu kopií vašeho Nového zákona, schované za panely a v tajných stěnách.“

TYNDALE: „Takže Písmo svaté rozežírání zdi anglických paláců? Blahořečím Pánu.“

ANNA: „Stejně jako já.“

TYNDALE: „Přemýšlím... je to zázrak? Mohl by Bůh zjevit svou vůli skrz vás?“

ANNA: „Myslíte skrze děvku, vyškolenou ve francouzských způsobech? (...) Jak by kdokoli z nás mohl znát způsoby projevu boží vůle?“

TYNDALE: „To nemůžeme... Pokračujte v tom, co děláte, setrvejte v naději, setrvejte ve víře.“

ANNA: „Jako setrvává Martin.“

⁶⁷ BORDO, S.: *Susan Bordo's Exclusive...* In:

<https://thecreationofanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

⁶⁸ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 273.

TYNDALE: „Ano. Slyším, že znáte jeho jméno.“

ANNA: „V mém světě je nemohu vyslovit. Je úžasné stát zde, v tomto lese, a říkat: Martin Luther.“⁶⁹

Mírně úsměvný a odlehčující je pak dialog obou reformátorů:

TYNDALE: „Co ode mě chcete, lady Anno?“

ANNA: „Přečíst si vaši novou knihu.“

TYNDALE: „Slyšela jste o ní?“

ANNA: „Ano, od kardinála. Řekl mi, že je to dílo extremisty, přesvědčeného kacíře, z pera služebníka Antikrista.“

TYNDALE: „To dílo má své kritiky.“

ANNA: „Jen o něm slyšel, nečetl ho.“

TYNDALE: „Správný kritik!“⁷⁰

Tyndale nakonec uzavírá debatu prorockými slovy:

TYNDALE: „Kniha nezlomí papežovu moc nad Anglií. To může jen král.“⁷¹

Orientace velké části Brentonovy hry na osobu Williama Tyndalea není náhodná. Další část dramatického textu se také orientuje na problematiku zakázaných knih a reformačních spisů. Anna je četla vcelku neskrývaně a řadu z nich doporučila králi. Howard Brenton zobrazuje epizodu, kdy kardinál Wolsey objevil u Anny zakázanou Tyndaleovu *Poslušnost křesťanského muže*:

WOLSEY: „Nejznámější odsouzená, zakázaná a zatracená kniha v království!“

ANNA: „Jsem vaše budoucí královna. Dejte mi mou knihu.“

WOLSEY: „Nedám. Je kacířská. Sdělím králi, že ji máte.“

ANNA: „Sdělte mu, co chcete.“

⁶⁹ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 48.

⁷⁰ Tamtéž s. 49.

⁷¹ Tamtéž, s. 50.

WOLSEY: „Zajímalo by mě, jestli víte, s jakou horlivostí král vystupoval proti Lutherovi a protestantům, jakožto Obránce víry!“

ANNA: „V minulosti, ano. Ale většinu té knihy napsal sir Thomas More a nápad vzešel od vás, že?“

WOLSEY: „Nevezmete si ho. Nejste dost urozená. Jste intrikánka, pletichářka, dobrodružka. Už jsme u dvora takové měli. Ale vy jste mnohem nebezpečnější. Už dlouho vím, že jste nakažená falešným náboženstvím. A nyní vím, kdo jste, madam: páchnete nákazou Lutherova učení!“⁷²

Následuje střet kardinála a Anny v přítomnosti krále a příklon Jindřicha na Anninu stranu spolu s jeho komentářem:

JINDŘICH: „Podle toho, co jsem slyšel, je to kniha, kterou bych měl číst já i ostatní králové.“⁷³

Jak již bylo krátce zmíněno výše, Howard Brenton ve své hře královnu představuje jakožto přívrženkyni Lutherova učení a téměř až náboženskou fanatičku. Již v úvodu tvrdí, že Anna usilovala o to, aby Anglii učinila „navždy protestantskou“.⁷⁴ Známe-li však názory a postoje Anny Boleynové, musíme logicky usoudit, že autor nezobrazuje to, co Anna prosazovala, ale to, co prosadit ve své době ani nemohla a o čem možná mohla jen snít. Jeho Anna přísahá:

ANNA: „Budu novou královnou. Pro novou Anglii.“⁷⁵

V rozhovoru se svou švagrovou a dvorní dámou lady Rochfordovou pokračuje:

ANNA: „Jane. Je to boží vůle.“

LADY ROCHFORDOVÁ: „Tvá vůle!“

⁷² Tamtéž, s. 55-58.

⁷³ Tamtéž, s. 65.

⁷⁴ Tamtéž, s. 8.

⁷⁵ Tamtéž, s. 32.

ANNA: „Boží vůle. Je to jeho úkol pro mne zde na zemi. Protestantská královna pro Anglii.“⁷⁶

Slovo „protestantská“ by Anna zcela jistě nepoužila a ani by použít nemohla. O svém poslání však má ve hře jasno:

ANNA: „Pane Ježíši, ze své vůle jsi mi svěřil tuto zbraň. Nyní mi skrz svou milost umožni, abych ji mohla použít.“⁷⁷

V sedmi klíčových replikách hry již Anna vysloveně propadá náboženskému fanatismu:

ANNA: „Bude to brána nebes, která se pro Anglii otevře, nikoli pekla! A my budeme tančit a radovat se, v pravé víře.“

„Jsme Kristovi spiklenci. Možná si takto počínali i apoštolové v Galileji, tajně se radili. Plánovali, jak spasit svět.“

„Když jsem mluvila s mistrem Tyndalem, cítila jsem zvláštní klid. Myslím, že je to světec. Ale my už teď přece nemáme svaté.“

„Byla jsem pověřena nabídnout vám místo v králově radě... Přemýšlejte o tom, mistře Tyndale. Mohl byste vnést boží slovo do srdce vlády.“

„S Kateřinou... byla katolička! Se mnou je... novým králem. Králem nové Anglie, reformovaným, pravým křesťanem. Není to vůle boží?“

„Zrušili jsme papežovu moc v Anglii díky mně. Mně! Chápete to? Protože já jsem královna.“

„Kateřina vrátí anglickou církev zpět k Římu. To chcete?“ „Ne. Samozřejmě že ne.“

„Tak se k nám přidejte. Ved'te krále. Pomozte nám vybudovat nový Jeruzalém!“⁷⁸

Anna Boleynová je známá jako reformační královna; autor bez hlubších odborných historických znalostí ji tedy okamžitě v souladu s dobou ztotožní s luteránkou; pro úspěch hry je už jen krůček k náboženské fanatičce. Řada původců takového zobrazení královny Anny si

⁷⁶ Tamtéž, s. 32.

⁷⁷ Tamtéž, s. 50.

⁷⁸ Tamtéž, s. 91-96.

neuvědomuje, že mezi anglikánskou církví třicátých, čtyřicátých, potažmo šedesátých let 16. století je nesmírný rozdíl; v době, kdy byla Anna královnou, se Jindřichova církev lišila od římskokatolické de facto jen tím, že neuznávala autoritu papeže. Větší zásahy v podobě rušení klášterů, odmítnutí relikvií, poutí, změny v liturgii atd. začaly z velké části až po Annině smrti. Nicméně představa královny Anny coby náboženské fanatičky, která z Jindřicha udělala radikála, je samozřejmě velice svůdná.

Královna Anna nebyla tak naprosto neoblíbená, jak se traduje, nicméně skutečností je, že s výjimkou úzkého okruhu jejích náboženských podporovatelů opravdu neměla dobrou pověst. To je ve hře zobrazeno například v dialogu kardinála Wolseyho a kancléře Cromwella (byť ten byl po jistou dobu Anniným příznivcem):

WOLSEY: „Thomasi, je pravda, že u francouzského dvora navázala kontakty s heretiky? S protestanty? Že jeden z nich byl jejím milencem a obrátil ji k Lutherovi a jeho bezbožné doktríně?“

CROMWELL: „Lidé o ní říkají leccos. Že je čarodějnice, že je démon, jenž má ve skutečnosti podobu kozy a proměnil se v ženu, aby ovládl krále...“⁷⁹

Svou neoblíbenost konstatuje také sama Anna:

ANNA: „Biskup Fisher? Nenávidí mě. Myslí si, že jsem démon. Nebo čarodějnice. Nebo Martin Luther v sukních.“⁸⁰

Naopak pragmatický vztah Anny a Cromwella je vysvětlen v jejich dialogu:

ANNA: „Vy věříte v Písmo? Jste protestant?“

CROMWELL: „Tak jako vy, lady Anno. Máte můj život ve svých rukou.“

ANNA: „A vy máte můj ve svých.“

CROMWELL: „Ano. Jsme v rovnováze.“⁸¹

⁷⁹ Tamtéž, s. 35.

⁸⁰ Tamtéž, s. 37.

Tato zdánlivá mocenská rovnováha Annu nakonec zničila a přivedla ji až na popraviště. Sama Brentonova Anna tuto skutečnost konstatuje:

ANNA: „Je to kvůli penězům, že ano. Kvůli penězům ze zrušených klášterů, které jste ukradl.“⁸²

Ke svému náhledu na Annin proces a smrt se Howard Brenton vyjadřuje: „Od Erica Ivese jsem převzal teorii, že se Anna chystala říci králi, jak ji pobouřilo zneužívání peněz ze zrušených klášterů. Shledal jsem zcela věrohodným, že Cromwell se poté obrátil proti ní. Bylo to velmi náhlé. Trvalo mu to tři týdny! Tři týdny, svědkové, soud, a pak najednou nebyla.“⁸³

O nutném odstranění a konci Brentonovy Anny hovoří v jeho dramatickém textu se svým plačícím sluhou i samotný Cromwell:

PRVNÍ SLUHA: „Miloval jsem ji.“
CROMWELL: „Všichni jsme ji milovali.“⁸⁴

Kancléř krále Jakuba na závěr hry konstatuje:

KANCLÉŘ: „Vypadá to, jako by nikdy neexistovala.“⁸⁵

O vnímání Anny po její smrti na závěr hry svědčí i výpověď krále Jakuba:

JAKUB: „Anna Boleynová, královna-děvka? (...) Tělo čarodějnice... Pach čarodějnictví! (...) Musím mluvit s tou ženou... S tou děvkou, co změnila Anglii!“⁸⁶

⁸¹ Tamtéž, s. 61.

⁸² Tamtéž, s. 111.

⁸³ BORDO, S.: *Susan Bordo's Exclusive...* In:

<https://thecreationoffanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

⁸⁴ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 112.

⁸⁵ Tamtéž, s. 98.

⁸⁶ Tamtéž, s. 14, 15 a 82.

Sám král Jakub však nakonec uznává Annin význam slovy:

JAKUB: „Anno. Anno. Řekni mi, co jsi začala a já to dokončím.“⁸⁷

Howard Brenton také ve svém dramatu v dialogu Anny a krále Jindřicha zdůrazňuje podstatu propojení anglické reformace s královým osobním životem:

ANNA: „Ta kniha tvrdí, že králové jsou odpovědní přímo bohu. Ne papeži.“

JINDŘICH: „Čím argumentuje?“

ANNA: „Písmem svatým.“

JINDŘICH: „Písmem svatým?“

ANNA: „Mistr Tyndale píše, že Anglie by měla být nezávislým, suverénním národním státem pod nadvládou boží, nikoli papežskou.“

JINDŘICH: „Nezávislým...suverénním...státem. Ale co církev?“

ANNA: „Bůh určil Vaše Veličenstvo. Je jeho vůlí, abyste se stal hlavou církve.“

JINDŘICH: „To stojí v Písmu?“

ANNA: „Ano, můj pane. Ta kniha odhaluje faleš všech kněží a papežů, argumentuje pouze božím slovem.“

JINDŘICH: „Ale kdybych byl hlavou církve, komu bych svěřil svůj rozvod? Sám sobě?“

ANNA: „Můj drahý pane, to je splnění všech našich tužeb.“⁸⁸

Jindřich tedy vnímá Annu jako svou spojenkyni a náboženskou reformátorku, již v druhé polovině hry ji však přísně upozorňuje:

JINDŘICH: „Anno, ta záležitost je složitá, je to teologický problém, je to vysoká církevní politika a není určena pro ženskou mysl!“⁸⁹

Královna Anna Boleynová si své postavení vybojovala, po sňatku se však postavení ženy-královny přizpůsobit nedokázala. Byť formálně zastávala post nejmocnější ženy v zemi, i ona

⁸⁷ Tamtéž, s. 82.

⁸⁸ Tamtéž, s. 64-65.

⁸⁹ Tamtéž, s. 36.

zůstávala pouhou ženou se všemi nevýhodami a předsudky příslušejícími jejímu pohlaví. Riskovala vše, dosáhla nejvyšší pocty a časem za ni krutě zaplatila. Jistě však můžeme souhlasit s tvrzením jejího životopisce, že „Anna byla feministickou ikonou v době, která byla více než čímkoli jiným charakteristická mužskou dominancí.“⁹⁰

1.2 Kateřina Parrová-reformátorka

1.2.1 Highness

Hra *Highness* mladé americké dramatičky Carolyn Krasové, premiérována 29. března 2007 v divadelním centru A. E. Hotchner Studio Theatre při Washingtonské univerzitě v St. Louis, je intimním komorním dramatem a soustřeďuje se spíše na rodinný život Kateřiny Parrové; představuje ji jako oddanou manželku a nevlastní matku tří dětí. Přesto i tento rodinný portrét obsahuje jemné, spíše jen naznačené rysy Kateřinina náboženského přesvědčení a její reformační úlohy.

Kateřina samotná vnímala svou roli královny jako poslání. Krátce po sňatku s panovníkem, který proběhl 12. července 1543,⁹¹ neveřejně usoudila, že „Bůh ji vyvolil, aby jako královna mohla čelit pověrám“.⁹² V dopise svému pozdějšímu manželovi Thomasi Seymourovi⁹³ ony dny líčila: „Jako je Bůh nade mnou, má mysl toužila... provdat se za vás nad všechny ostatní muže. Nicméně Bůh mi mou vůli prudce odepřel a díky jeho milosrdenství a dobrotě se stalo

⁹⁰ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 15.

⁹¹ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 158.

⁹² MEYER, G. - J.: *The Tudors*, s. 408.

⁹³ Kateřina Parrová je v jistém smyslu držitelkou rekordu – stala se jedinou anglickou královnou v dějinách, která byla čtyřikrát – a tedy nejčastěji – provdaná.

skutkem, co se mi jevilo nemožné: přiměl mě dočista se zřici své vlastní vůle a podřídít se ochotně vůli jeho.“⁹⁴

Od prvních dnů manželství s králem Kateřina pořádala ve svých komnatách jakési náboženské diskusní kroužky, které Jindřich zcela schvaloval. Kateřina se však kvůli nim často střetávala s katolickým biskupem Gardinerem,⁹⁵ což je zobrazeno i v dramatickém textu Carolyn Krasové prostřednictvím slovní výměny Kateřiny, Alžběty a Gardinera:

ALŽBĚTA: „Kateřino, myslíte, že bychom mohly pozvat skupinu dam k diskusi o vaší knize? Za účelem výměny názorů.“

GARDINER: „Dovolte, abych vám připomněl, že je zde zákon, který zakazuje debaty dam o víře.“

ALŽBĚTA: „To vím, Gardinere. A také vím, že můj otec ten zákon nevymyslel. Už jsem napsala pozvánky.“

GARDINER: „Mám úctu k nařízením Jeho Veličenstva, i když je nepřítomen. Pokud chcete tyto předpisy porušit, budete tak muset učinit bez mé pomoci.“

KATEŘINA: „Výborně. Můžete jít.“⁹⁶

Na jiném místě se pak jasně střetává náhled královny a biskupa:

KATEŘINA: „Gardinere, kněží nejsou jediní, kdo smějí interpretovat poselství Písma.“

GARDINER: „Ve skutečnosti jsou, Kateřino.“⁹⁷

KATEŘINA: „Mnoho lidí smýšlí podobně jako já. Možná tato země začne vyznávat nové ideály.“

GARDINER: „Nechte nás modlit se za opak.“⁹⁸

⁹⁴ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 152.

⁹⁵ Stephen Gardiner (1483-1555) byl anglickým biskupem a zastáncem konzervativní katolické linie. Jeho názory ho často přiváděly do konfliktu s králem i královnou Kateřinou Parrovou, kterou se pokusil odstranit obviněním z kacířství. Za vlády královny Marie I. zastával úřad lorda kancléře.

⁹⁶ KRAS, C.: *Highness*, s. 42.

⁹⁷ Zde se zřejmě jedná o uměleckou licenci – biskup by si těžko mohl dovolit oslovit královnou křestním jménem.

⁹⁸ KRAS, C.: *Highness*, s. 41.

Důležitým tématem hry, časově a logicky navazujícím na Kateřininy náboženské diskuse, je vydání jejích knih, konkrétně *Nářků jedné hříšnice*, které vyšly až roku 1548, po smrti krále Jindřicha. V dramatu Carolyn Krasové však královna tuto knihu připravuje již za králova života, a v rozporu s historickou skutečností zcela veřejně. Právě kvůli této knize dochází mezi Kateřinou a králem k rozhodujícímu střetu. Již od počátku je Jindřich ke knize nedůvěřivý a v dialogu s ním jako by Kateřina vůbec nevníkala možnou hrozbu:

KATEŘINA: „Dozvěděla jsem se, že jsem první Angličanka publikující pod svým jménem. Nejste pyšný?“

JINDŘICH: „Musíme být velmi opatrní, Kateřino. Knihy mohou být snadno dezinterpretovány. Nepřátelé mohou překroutit vaše slova.“

KATEŘINA: „Naštěstí mám za manžela krále, který mě chrání. Doufám, že se vám ten text bude líbit.“

JINDŘICH: „Zlatíčko, nemám čas na čtení.“

KATEŘINA: „Raději si pospěšte. Už píšu další.“⁹⁹

Kateřinu varuje před vydáním knihy i nevlastní dcera Alžběta. Jejich dialog je značně rozsáhlý, nicméně velmi ilustrativní, proto jej uvádím v plném rozsahu:

ALŽBĚTA: „Prosím, zvažte to, Kateřino. Tenhle rukopis by neměl vyjít.“

KATEŘINA: „Nesmysl, vždyť to jsou jen modlitby.“

ALŽBĚTA: „Máte příliš blízko k reformnímu hnutí a navrhuje, že země by měla mít blíže k bohu než ke králi.“

KATEŘINA: „To jsem neřekla. Ne doslova. Ta práce je lepší než ta první. Nemohu ji nechat nevyjít.“

ALŽBĚTA: „Měla byste alespoň použít pseudonym. Pak by vás nikdo nemohl označit jako zdroj.“

KATEŘINA: „Jsem předvoj pro naše pohlaví. Bylo by zbabělé schovávat se za masku.“

ALŽBĚTA: „Jste na své autorství pyšná.“

⁹⁹ Tamtéž, s. 45.

KATEŘINA: „Ano. Povzbuzovala jsi mě, abych si věřila. A teď slyším doporučení k opatrnosti zrovna od tebe.“

ALŽBĚTA: „Nesnesla bych, kdyby mé rady měly být pro vás nebezpečné. Měla bych na svých rukou vaši krev.“

KATEŘINA: „Jsi dnes velice dramatická. Už jsi zase četla řecké mýty?“

ALŽBĚTA: „Jsou hranice, které musíme respektovat. Odvážila jste se zajít velmi daleko.“

KATEŘINA: „S Jindřichem to zařídím. Už jsem zařídila milost pro mou švagrovou. A změnila jeho názor na následnictví.“

ALŽBĚTA: „Ano, ale – „

KATEŘINA: „Mohu ho přesvědčit, aby smýšlel jako já. Ukážu mu ten text. Bude to chtít jen trochu přesvědčivosti.“

ALŽBĚTA: „Nezapomeňte, že jste má čtvrtá nevlastní matka. Lidé, kteří překročí meze – nechci vidět vaši useknutou hlavu. Jste mi příliš drahá.“

KATEŘINA: „Má milá, žádné nebezpečí nehrozí.“¹⁰⁰

Jistá Kateřinina naivita odpovídá historické skutečnosti. Otázkou je, jestli si myslěla, že krále opravdu dokáže ovlivnit ve svůj prospěch či zda ve svém textu viděla jen nevinné náboženské rozjímání. Hra graduje ve finále, kdy dochází k rozhodujícímu střetu mezi králem, biskupem a královnou. Biskup Gardiner využil Kateřininy náboženské polemiky a pokoušel se ji před králem očernit:

GARDINER: „To je do očí bijící nezákonnost. Ženy se spolčují. Vaše manželka pořádá diskuse o náboženství. Interpretuje ho po svém.“

JINDŘICH: „Cítíte se zbytečný, Gardinere? Nechte je mluvit. Aspoň mají co dělat. Nemají žádný vliv na církev nebo vládu.“

GARDINER: „Četl jste její nejnovější text? Nepochybují, že ho chtěla skrýt. Dala ho svým dámám, jedna ho ztratila a já ho našel. Mohl byste si přečíst tuto pasáž? Lidé se ve vaší nepřítomnosti obrátili k ní. Národ čte tyhle bludy.“¹⁰¹

Samotný král Jindřich se dále informuje:

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 46-47.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 49.

JINDŘICH: „O čem je ta kniha, Gardinere?“

GARDINER: „Je to kniha modliteb.“

JINDŘICH: „To zní neškodně, pokud to neodporuje doktríně. Jsem rád, že je tak zbožná; odpovídá to duchu naší církve. Jaké jsou reakce?“

GARDINER: „Ten text je nesmírně populární. A překvapivě dobře hodnocený učenici. Je nesmírně ctěná, stejně jako vy. Možná více, to je nebezpečné.“¹⁰²

Po přečtení sporné, avšak biskupem z kontextu vytržené pasáže, dochází k rozhodujícímu konfliktu mezi Jindřichem a Kateřinou:

JINDŘICH: „Kateřino, četl jsem váš text. Mé myšlenky jsou jasně vysvětleny v Královské knize. Nerespektujete ji snad?“

KATEŘINA: „Řídila jsem se svým vlastním svědomím. Víím, že nemusíte souhlasit se vším, co píšu. Ale myslím, že byste měl nechat lidi rozhodnout se, čemu chtějí věřit a čemu ne. Nechat je diskutovat.“

JINDŘICH: „Takové rouhání nemohu dovolit. Vííte, že bych se s vámi kvůli tomu mohl rozvést?“

KATEŘINA: „To byste mohl. Ale máte rád mou společnost. Rád se mnou diskutujete, proto jste mi udělil takové privilegium. Neposlouchejte své rádce, kteří na mne žárlí. Nechcete se se mnou rozvést.“¹⁰³

Debata se nadále vyostřuje a končí ostrým rozchodem krále a královny:

JINDŘICH: „Přestanete konat své diskusní kroužky.“

KATEŘINA: „Nemůžete poddaným zakazovat naslouchat božímu slovu.“

JINDŘICH: „Jsou to mí poddaní. A podléhají zákonům.“

KATEŘINA: „Myslela jsem, že jste boží zástupce na zemi, ne jeho náhradník.“

JINDŘICH: „Nebudu o tom s vámi diskutovat, zkrátka poslechnete. Nenutíte mě udělat něco, co nechci. Mé touhy a povinnosti se vždy neshodují.“

KATEŘINA: „Ale možná dělám právě to, co chcete.“

JINDŘICH: „Můžete jít, madam.“¹⁰⁴

¹⁰² Tamtéž, s. 46.

¹⁰³ Tamtéž, s. 49.

V rozporu s historickou skutečností – a pro větší dramatický účinek – má rozhovor skrytého svědka – princeznu Alžbětu. Ta se ve velmi vášnivé řeči za nevlastní matku přimlouvá:

ALŽBĚTA: „Ne! Nesmíte Kateřinu zabít!“

JINDŘICH: „To tě nemusí zajímat, Alžběto.“

GARDINER: „Dovolte mi doprovodit vás do vašich komnat.“

ALŽBĚTA: „Nesahejte na mě! Otče, prosím, nedělejte to!“

JINDŘICH: „Do toho ti nic není.“

ALŽBĚTA: „Nemůžete jí dát milost? Prosím – „

GARDINER: „Musíte jít.“

ALŽBĚTA: „Vzpomeňte si na Edwarda. Zbožňuje ji. Představte si jeho tvář, až se dozví, že jeho nevlastní matka zemře. Neohrožujte jeho křehké zdraví.“

GARDINER: „Kacíři nemohou sedět na trůně.“

ALŽBĚTA: „Je to pro mne ta nejdražší osoba na světě – hned po vás, samozřejmě. Anglie vás miluje, protože jste učinil Kateřinu královnou!“

JINDŘICH: „Kdybys byla na mém místě, pochopila bys.“

ALŽBĚTA: „Nero zabil svou matku a manželku, a to je vše, co se o něm ví! Všechny jeho úspěchy byly zapomenuty kvůli jeho rodinné tragédii. Kateřina by byla třetí. Budete známý jako král, který zavraždil polovinu svých manželek. Váš čas se krátí. Zvažte své dědictví.“¹⁰⁵

Jedná se o monolog, který by si Alžběta ve svém postavení královy údajně nemanželské dcery jistě netroufla pronést, může však dobře zobrazit to, co ve strachu o nevlastní matku prožívala. Jistý vliv na dramatickou situaci ovšem má, jelikož král po jejím odchodu o svém rozhodnutí zapochybuje:

GARDINER: „Připravím zatykač.“

JINDŘICH: „Možná jsem byl příliš ukvapený.“

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 50.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 51.

GARDINER: „Veličenstvo, tady není prostor pro zakolísání. Porušila zákon. Dopustila se kacírství. A její kniha vás ponížila. Pověřil jste mě, abych vás vedl, a musím –,

JINDŘICH: „Biskupe, jsem stále králem. Ona rozhodne o svém osudu.“¹⁰⁶

Kateřina si krátce před příchodem krále do jejích soukromých komnat již ve velkém strachu o život ještě vymění názor s Alžbětou:

KATEŘINA: „Nemůžu cenzurovat to, čemu věřím.“

ALŽBĚTA: „To jsou slova mučednice.“¹⁰⁷

Na závěr hry pak dochází k rozhodujícímu rozhovoru královských manželů, který v podobném znění uvádí v Kateřinině životopisu i Anthony Martienssen:¹⁰⁸

KATEŘINA: „Jsem vaše žena. Všechny své úsudky v tomto i v jiných případech musím přizpůsobit úsudkům Vašeho Veličenstva.“

JINDŘICH: „Ale vy jste odbornice. Ta vaše kniha – „

KATEŘINA: „Všechny diskuse měly za cíl, abyste nemyslel na svou bolavou nohu a Edwardovu nemoc. Můj úsudek se vždy shodoval s vaším.“

JINDŘICH: „Vaše argumenty tedy nevedly k žádnému jinému cíli?“

KATEŘINA: „Jen k rozptýlení a zábavě.“

JINDŘICH: „Nic víc?“

KATEŘINA: „Jste neomylný. Uznávám vaši moudrost. Vaše Veličenstvo ví, jak moc si vás vážím. Jako vládce. A jako manžela.“

JINDŘICH: „Je to skutečně tak, zlatíčko? Věděl jsem, že se Gardiner mýlil.“¹⁰⁹

Celou epizodu – i samotnou hru - pak uzavírá princezna Alžběta svým komentářem:

ALŽBĚTA: „Často si říkám, že anglikánská církev je ve skutečnosti Jindřichova církev...

Myslím, že nechce být jen novým papežem, chce být zkrátka bohem.“¹¹⁰

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 52.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 53.

¹⁰⁸ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 215-220.

¹⁰⁹ KRAS, C.: *Highness*, s. 55-56.

1.2.2 Last Wife

Dalším dramatickým textem zobrazujícím Kateřinu Parrovou je hra Kate Hennigové *Last Wife*, která měla premiéru 14. srpna 2011 v Theatre Studio Stratford v kanadském Torontu.¹¹¹ Kate Hennigová je více propojena s anglickým prostředím než Carolyn Krasová; byť žije v Kanadě, v Anglii se narodila a dlouhodobě spolupracuje s Royal Shakespeare Company a divadelním festivalem ve Stratfordu.¹¹² Její dramatický text zdůrazňuje Kateřininu literárně-náboženskou činnost a působení na výchovu dvou nevlastních dětí a budoucích protestantských panovníků Anglie. Anotace *Last Wife* z webových stránek Kate Hennigové stojí za přečtení: „Kate Parrová je chytrá, sebejistá a vášnivá; stoupající hvězda ve světě intenzivní konkurence. Její povinný sňatek s králem Jindřichem je však plný hrozby násilí a podvodu; její tajné styky s Thomasem (Seymourem, pozn. Z. A.) by ji mohly poslat do hrobu; její oddanost vzdělání a rovnoprávnosti Jindřichových dcer její manželství ještě více komplikují. Kate riskuje život, aby získala vliv ve svém manželství i v politické kariéře. Kam dospěje, bude-li následovat své srdce? A jaká budoucnost čeká její děti, pokud učiní zásadní chybu?“¹¹³

Kate Hennigová se zmiňuje i o svých zdrojích: „Nemohu se dočkat, až si přečtu knižní sérii Hilary Mantel (mnoha literárními cenami ověčená románová trilogie o manželkách Jindřicha VIII., pozn. Z. A.), která vyšla krátce po začátku mého výzkumu... Při psaní hry jsem se však držela původního historického materiálu, jak jen to bylo možné... Nejlepším zdrojem je úžasná Janel Muellerová z univerzity v Chicagu. Je odbornicí na Kateřinu Parrovou a spolupodílela se i na vydání kompletních písemností Alžběty I. Byla to neuvěřitelná náhoda –

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 5.

¹¹² Tamtéž, s. 125.

¹¹³ HENNIG, K.: *The Last Wife*. In: <http://www.katehennig.com/last-wife/> [cit. 23. 10. 2017].

se svým výzkumem jsem začala v únoru 2011 a Janel Muellerová v květnu vydala kompletní Kateřininu písemnou pozůstalost.“¹¹⁴

Kate Hennigová ve svém dramatickém textu klade důraz na význam Kateřininy první, zcela nekonfliktní knihy. Princezna Alžběta v jedné ze scén předává nevlastní matce dárek:

KATEŘINA: „To jsou mé *Modlitby a meditace*.“

ALŽBĚTA: „Přepsala jsem je. A přeložila.“

KATEŘINA: „Podívejme. Francouzsky... italsky...“

ALŽBĚTA: „A latinsky. Myslím, že máte latinu ráda.“¹¹⁵

Kateřinina první kniha, vydaná roku 1545 a známá pod zkráceným názvem *Modlitby a meditace*, nese dlouhý název *Modlitby a meditace, v nichž se mysl vede k tomu, aby zde trpělivě snášela všechna navštívení, neměla za nic prospěch tohoto světa a vždy toužila po věčné blaženosti: Sebrané ze svatých knih nejctnostnější a nejmilostivější panovnické Kateřinou, královnou anglickou*. Kniha obsahuje například Modlitbu pro muže, kteří krácejí do bitvy: „Ó všemohoucí Bože a Pane zástupů, jenž skrze své anděly k tomu povolány vládneš míru i válce, naše věc je teď spravedlivá, a poněvadž jsme nuceni vstoupit do války a do boje, prosíme se vši pokorou Tebe, ó Pane zástupů, abys vzbudil v srdcích našich nepřátel touhu po míru, aby nebyla prolita žádná křesťanská krev. Nebo nám jinak dej, ó Pane, abychom s nepatrným krveprolitím a s malou škodou způsobenou nevinným dosáhli vítězství pro Tvou slávu a abychom, až válka skončí, mohli všichni jedním dechem a myslí spojeni v souladu a přátelství chválit a velebit Tebe, jenž žiješ a kraluješ světu bez konce. Amen.“¹¹⁶

Dramatička Kate Hennigová v rozhovorech vypočítává, co ji zaujalo na Kateřině Parrové-reformátorce: „Byla první ženou, která publikovala knihu v angličtině pod svým vlastním jménem. ... Alžbětě byla matkou – jaký byl její vliv na pozdější královnu? ... Tudorovským

¹¹⁴ BOWLING, Nick: *An Interview with Kate Hennig*. In: <https://timelinetheatre.com/2016/09/interview-kate-hennig/> [cit. 23. 10. 2017].

¹¹⁵ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 102-103.

¹¹⁶ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 183.

ženám se dostávalo úžasného vzdělání, byly spisovatelkami, byly vzdělané – a pak přišli puritáni a všechno skončilo...“¹¹⁷

Ačkoli byla Kateřina oddanou protestantkou, netrpěla přehnanou horlivostí ani fanatismem. Její úvahy jsou prosté a laskavé jako ona sama. Přála si, aby její dílo „pohnulo mysl k trpělivému překonání veškerých strázní a odvratu od marného blahobytu tohoto světa, a vedlo ji k neustálé touze po věčné blaženosti“.¹¹⁸ Další její prostá modlitba zní: „Nauč mne, Pane, plnit tvou vůli, žít pokojně a důstojně pod tvým dohledem, neboť ty jsi mou moudrostí a dovedností, ty jsi ten, kdo mě zná takovou, jaká jsem“.¹¹⁹ Přestože patřila k nejvzdělanějším ženám své doby, nepovažuje Kateřina vědomosti za nejdůležitější: „Však naše ospravedlnění před Bohem neměli bychom přičítat hodnotnosti víry či knih, neb jest pouze zásluhou Kristovy lásky.“¹²⁰

Kateřina se i přes nevinnost svého díla dostala do krátkého konfliktu s králem, což ukazuje i dramatický text:

KATEŘINA: „Čarodějnictví?“

JINDŘICH: „Pokud nejste čarodějnice, proč se vám tak daří léčit mou nohu?“

KATEŘINA: „Obviňujete mě z čarodějnictví, protože se cítíte lépe?“¹²¹

Na jiném místě pak vzniká spor přímo o náboženskou literaturu:

JINDŘICH: „Proč máte ve své knihovně kacířské knihy?“

KATEŘINA: „Kacíř – Mám v knihovně knihy o reformaci. Můj manžel, Jindřich, král Anglie, Francie a Irska, reformoval církve, vzpomínáte?“

JINDŘICH: „Nezkoušejte mě poučovat, jako bych byl dítě!“

¹¹⁷ BURNS, Gail: *Interview with Kate Hennig, Playwright of „Last Wife“*. In:

<http://www.wamtheatre.com/interview-with-kate-hennig-playwright-of-the-last-wife/> [cit. 23. 10. 2017].

¹¹⁸ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 183.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 183.

¹²⁰ Tamtéž, s. 184.

¹²¹ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 94.

KATEŘINA: „Nechte mě si to ujasnit: viníte mě z čarodějnictví, protože jsem dobrá léčitelka, a z kacírství, protože jsem dobrá učitelka.“¹²²

Zmínkou o dobré učitelce Kateřina ve hře naráží na svou úlohu vychovatelky králových dvou mladších dětí, a tím i na svůj vliv na jejich náboženskou výchovu a svou reformační roli. Alžbětě a Edwardovi se ze všech sil snažila nahradit matku. Starostlivě dohlížela na jejich výuku a soustřeďovala kolem obou dětí oddané protestantské učitele. Alžběta později vděčně vzpomínala na poznání, které jí zprostředkovali William Grindal, John Cheke, Roger Ascham nebo Richard Cox.¹²³ Před Alžbětou Kateřina dokonce otevřeně mluvila o její matce, což byla pro princeznu novinka – jméno Anny Boleynové se u dvora nesmělo vyslovit. Kateřina ji – pochopitelně tajně – informovala o tom, že Anna rozhodně nebyla zrádkyně a čarodějnice. Alžběta tak získala sebevědomí a jako poděkování nevlastní matce věnovala vlastní překlad spisu *Zrcadlo hříšné duše*.¹²⁴

Největší změny pak Kateřina zaznamenala u malého Edwarda. Velmi se snažila o to, aby si chlapec mohl také hrát a užívat si volného času. Přizpůsobila složitý rozvrh jeho věku a stejně jako v Alžbětině případě mu zajistila protestantské učitele. Na Edwarda měli velký vliv – až za jeho vlády se Anglie stala skutečně protestantskou zemí.

Kateřina zásadním způsobem ovlivnila i Alžbětino vzdělání a přístup k víře. Působení nevlastní matky bylo prvním z mnoha významných kroků, díky nimž Alžběta vyrostla v mladou ženu, která měla velmi vzácnou vlastnost – náboženskou toleranci. Ve svých názorech se dále utvrzovala díky působení svých učitelů a také za krátké vlády své nevlastní sestry; u zrodu její snášenlivosti však stála Kateřina Parrová a její okolí. Anglie prožila svůj „zlatý věk“ právě díky milované a obdivované královně Alžbětě. Dalo by se tedy říci, že Kateřina, ačkoli zemřela mladá, žila dál ve své nevlastní dceři.

¹²² Tamtéž, s. 94.

¹²³ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 176-177.

¹²⁴ Tamtéž, s. 193.

Obraz Anny Boleynové a Kateřiny Parrové coby reformátorek je tedy neobyčejně pestrý. Zajímavou skutečností v Shakespearově dramatu je fakt, že na rozdíl od téměř všech autorů uměleckých děl o Anně se zcela jednoznačně nepostavil na žádnou stranu. Annu líčí jakožto prakticky svatou královnu, nicméně stejné sympatie prokazuje i Kateřině Aragonské – scéna smrti zavržené a osamělé královny patří k nejznámějším dramatickým obrazům ze Shakespearova díla. Naopak Howard Brenton se ve svém moderním textu Kateřině vůbec nevěnuje; dozvídáme se o ní jen zprostředkovaně, a tedy nutně subjektivně, z dialogů Anny a jejího okolí.

Dramatický náhled na Annu tedy můžeme spatřovat ve dvou okruzích, které se podle mého názoru nikdy nepřestanou vzájemně prolínat – jeden náhled ji představuje jakožto svatou hrdinku, druhý na ni nahlíží jako na moderní ženu, která se narodila do špatné doby – svého úspěchu dosáhla svou osobností, inteligencí a (nejen) náboženskou angažovaností, ale později za tento vzestup musela zaplatit.

Carolyn Krasová ve svém dramatu *Highness* představuje Kateřinu Parrovou především jako manželku a matku, nicméně s důrazem na rozhodující náboženský konflikt mezi ní a králem. Po přečtení řady článků a publikací, které se Kateřině nějakým způsobem věnovaly, jsem usoudila, že patrně tento ostrý spor Jindřichovu šestou ženu nejvíce proslavil.¹²⁵ Kateřina měla odvahu veřejně se vzepřít králi, který tou dobou popravil již dvě manželky, což dramatiky samozřejmě inspiruje. Do historické fikce se pak již zcela propadá autorka druhého textu Kate Hennigová, která v rozhovorech sama přiznala, že Kateřině vkládá do úst své vlastní – a značně radikální feministické názory. Byť má dramatik samozřejmě svaté právo na uměleckou licenci, na příkladu tohoto dramatu můžeme pozorovat, jak může osud historické postavy posloužit při využití – či zneužití – současných politických i společenských názorů.

¹²⁵ Spor mezi Kateřinou a Jindřichem oslovil dokonce i československé filmaře – roku 1967 natočil režisér Evald Schorm krátkou dvacetiminutovou televizní povídku *Král a žena* s Janem Werichem a Janou Brejchovou v rolích krále a královny.

2. část – Královny-reprezentantky dobového postavení ženy?

2.1 Anna Boleynová – reprezentantka dobového postavení ženy?

Na počátku této části bych ráda poznamenala, že stejně jako se Gaetano Donizetti mlčky vyjadřuje k Annině náboženské a reformační činnosti, stejným způsobem podle mého názoru postupoval William Shakespeare; ostatně autor hry z roku 1613 se jen těžko mohl významněji vyslovit k dobovému postavení ženy.

2.1.1 Anna Bolena

Autor opery o Anně Boleynové Gaetano Donizetti se narodil roku 1797 v Bergamu. Hudební tvorbě se začal věnovat poměrně brzy, nicméně až do třicátých let devatenáctého století byl známý pouze na území Apeninského poloostrova, kde tvořil především pro divadla v Neapoli, Římě a Miláně. Jeho velká opera bel canto *Anna Bolena* s libretem Felice Romaniho měla premiéru roku 1830 v Miláně a pro Donizettiho znamenala evropský debut. Po uvedení dalších úspěšných děl se Donizetti roku 1838 přesunul do Paříže, od roku 1843 působil ve Vídni, kde se stal dvorním skladatelem a kapelníkem císařského dvora. V té době ho však již trápily závažné fyzické i duševní zdravotní potíže. Jeho přátelé mu zajistili převoz do rodného Bergama, kde roku 1848 zemřel.¹²⁶

Opera *Anna Bolena* jako by stála a padala společně se svým autorem. Již roku 1831, tedy pouhý rok po světové premiéře, byla uvedena v Londýně, roku 1839 dokonce v americkém New Orleans a v roce Donizettiho smrti v Barceloně. V druhé polovině 19. století byla inscenována jen zřídka; opery bel canto zastínila líbivější díla Richarda Wagnera či Giuseppe

¹²⁶ DONIZETTI, G. – ROMANI, F. – JÄGER, D. – KRONBERGEROVÁ, M.: *Anna Bolena*, s. 8, 9 a 15.

Verdiho. Ačkoli sám Richard Wagner definoval Donizettiho opery jako díla pro „změkčilý frivolní vkus“,¹²⁷ mýlil se. Donizettiho opery ustoupily ze scény naopak kvůli své nesmírné technické náročnosti. Pro uvádění populárních Wagnerových a Verdiho děl byla potřeba zcela jiná pěvecká technika i dramatický výraz, proto se v druhé polovině 19. století našlo jen velmi málo pěvců, kteří by složité Donizettiho party byli schopni zvládnout.

To platilo vlastně až do druhé poloviny dvacátého století.¹²⁸ Teprve po druhé světové válce uvedli italští dramatikové Donizettiho opery znovu na jeviště. První významnou poválečnou inscenací se stala opět *Anna Bolena*, která byla uvedena roku 1957 v milánské La Scale; hlavní roli zpívala pěvkyně Maria Callas.¹²⁹ Teprve její prvotřídní výkon přesvědčil inscenátory, že Donizettiho díla se mohou vrátit zpět na evropská jeviště. Od té doby došlo k několika významným inscenacím *Anny Boleny*. Nejvýznamnější reprízy byly uvedeny roku 1968 ve Vídni, 1972 v Londýně, 1987 v Cardiffu, 1994 v Budapešti (v tomto případě s nespočtem operních ocenění pro představitelku Anny Editu Gruberovou), dále také roku 2006 v Donizettiho rodném Bergamu. Největší slávu si pak již od roku 2011 udržuje nastudování vídeňské Státní opery s ruskou pěvkyní Annou Netrebko v roli Anny Boleynové a lotyšskou sopranistkou Elinou Garančou v úloze Jany Seymourové.¹³⁰ K českým inscenacím *Anny Boleny* můžeme dodat, že již roku 1833 ji uvedlo brněnské divadlo, o rok později pak byla představena v Praze.¹³¹

Děj je poměrně jednoduchý; ocitáme se u anglického dvora na jaře 1536. Královo manželství s Annou Boleynovou je v troskách a Jindřich již počítá s tím, že si za třetí ženu vezme Anninu dvorní dámu Janu Seymourovou. Ke dvoru se vrací hrabě Percy, dávný Annin nápadník. On a královna se do sebe znovu zamilují, chápou však, že svůj vztah nesmí naplnit. Králi, hledajícímu záminku pro Annino odstranění, však stačí, když je přistihne o samotě, byť

¹²⁷ THER, P.: *Národní divadlo v kontextu...*, s. 61.

¹²⁸ DONIZETTI, G. a kol.: *Anna Bolena*, s. 9.

¹²⁹ Tamtéž, s. 27.

¹³⁰ Tamtéž, s. 27-28.

¹³¹ DONIZETTI, Gaetano – DOROVSKÝ, Ilija – PETRÁNEK, Pavel: *Maria di Rohan*. Brno 2014, s. 27.

ve zcela nevinné situaci. Percy, Annin bratr George Boleyn i další pánové ode dvora se postaví na královninu stranu a jsou odsouzeni k smrti spolu s ní.

Je tedy možno konstatovat, že *Anna Bolena* je typicky romantické dílo, o tom, co k jeho napsání Donizettiho a Romaniho přivedlo (kromě dobové poptávky), však můžeme jen spekulovat. Především je třeba říci, že opera byla jen jednou z mnoha jeho textů o tragických ženských hrdinkách. Seznam děl s tímto námětem je skutečně dlouhý: *Zoraida di Granata* (1822), *Emilia di Liverpool* (1824), *Gabriella di Vergy* (1826), *Alina, regina di Golconda* (1828), *Elisabetha al castello di Kenilworth* (opera o Alžbětě I., první z Donizettiho „tudorovských“ oper, 1829), *Imelda de Lambertazzi* (1830), *Anna Bolena* (druhá tudorovská opera, 1830), *Francesca di Foix* (1831), *Sancia di Castiglia* (1832), *Lucrezia Borgia* (1833), *Rosmonda d’Inghilterra* (1834), *Gemma di Vergy* (1834), *Maria Stuarda* (třetí tudorovská opera, 1835), *Lucia di Lammermoor* (1835), *Maria de Rudenz* (1838), *Maria Padilla* (1841), *Linda di Chamounix* (1842), *Caterina Cornaro* (1843) a *Maria di Rohan* (1843).¹³²

Zájem o tragické osudy mohl být zapříčiněn i Donizettiho nešťastným soukromým životem; v několika málo letech mu na cholera postupně zemřeli rodiče, manželka i tři děti. U samotného Donizettiho se již na počátku 40. let 19. století začala projevovat těžká fyzická i duševní choroba, kvůli níž o sobě poslední dva roky života prakticky nevěděl.¹³³ K jeho hrdinkám můžeme snad ještě dodat, že byly definovány nejen svým zjevem a textem role, ale i samotným pěveckým projevem – „melismatický (zdobený) zpěv zde nebyl pouhým prostředkem k předvedení pěveckých dovedností interpretky, nýbrž měl charakterizovat ušlechtilost hrdinky.“¹³⁴ „Koloratura v ženských partech dostala novou funkci – v italské romantické opeře byl melismatický zpěv vzorcem k idealizaci ženy, překradou, kterou skladatelé oddělovali tuto andělskou bytost od ostatního světa... Trylkování vyjadřuje

¹³² DONIZETTI, Gaetano – BLACHUT, Beno: *Nápoj lásky*. Divadelní program. Praha 2010, s. 18.

¹³³ Tamtéž, s. 18.

¹³⁴ Tamtéž, s. 21.

především čistotu a křehkost... Ale také vášně, agrese a žárlivost se vyjadřuje zdobením základní melodické linie.“¹³⁵

Co se týká Annina postavení jakožto ženy, Gaetano Donizetti ji představuje zcela v souladu s dobou, kdy tvořil. Hlavním motivem jeho opery je totiž trest – trest pro ženu, která se nedržela tradičního vymezení své role a královská koruna pro ni byla cennější než láska. Potrestána za svou ctižádostivost je nejen Anna, ale i její následovnice Jana Seymourová. Kromě toho – opět ve shodě s pravidly romantických děl – jsou obě ženské hrdinky zcela pasivní a o jejich osudech rozhodují muži. Jsou to muži ode dvora, kteří se zastanou královny Anny, je to muž – samotný král – kdo odsoudí Annu k smrti, je to opět muž, kdo určí Janě její budoucí postavení panovnice. Ženám nezbývá nic jiného než se podvolit osudu, což ostatně zdůrazňuje i samotná Jana, když přijde Annu do Toweru odprosit a naléhá na ni, aby souhlasila s neplatností svého manželství a zachránila si tak život.¹³⁶

JANA: „Královno, proboha, podvolte se! Radí vám to král a snažně o to prosí nešťastnice, kterou Jindřichova láska předurčila na trůn.“¹³⁷

I samotná Anna konstatuje:

ANNA: „Královské vůli se musíme podvolit, ať je jakákoli.“¹³⁸

Královna ovšem svou následovnici nijak neobviňuje a uvědomuje si její i svou pasivitu:

¹³⁵ DONIZETTI, Gaetano – SLAVÍKOVÁ, Jitka: *Lucia di Lammermoor*. Divadelní program. Praha 2011, s. 17.

¹³⁶ Anna Boleynová byla skutečně několik dní před smrtí víceméně přinucena přiznat neplatnost svého manželství s králem kvůli údajné předmanželské smlouvě, kterou měla v mládí uzavřít s hrabětem z Northumberlandu. Anna tuto nepravdu potvrdila patrně kvůli ohledům na maličkou Alžbětu, mělo jí být přislíbeno, že pokud udělá, co po ní král žádá, bude na její dcerku pohlíženo příznivě. Podíváme-li se na tento problém z právního hlediska, vzniká paradox – jestliže Anna nikdy nebyla královou právoplatnou ženou, nemohla se vůči němu dopustit nevěry a nemohla být tedy ani odsouzena k smrti. Nikdo se však rozzlobenému králi neodvážil tuto skutečnost připomenout. Tento fakt je jen jedním z mnoha argumentů, které podle mého názoru potvrzují Anninu nevinu.

¹³⁷ DONIZETTI, G. a kol.: *Anna Bolena*, s. 74.

¹³⁸ Tamtéž, s. 72.

ANNA: „Vstaň! Tak vstaň! Vinen je jen ten, kdo takovou lásku v tobě probudil.“¹³⁹

Jana Seymourová konstatuje:

JANA: „Budu ještě nešťastnější než Boleynová, ještě víc k pláči. Ponesu trest za to zapuzení, aniž bych potupila manžela.“¹⁴⁰

Jana tak vyjadřuje obavu z toho, že ji lidé budou vinit z Anniny zkázy. Toho se určitě bála i skutečná Jana, nedošlo však k tomu - ve srovnání s panovačnou Annou si Jana takřka ihned získala oblibu dvora i lidu. Pomohla jí také skutečnost, že na rozdíl od Anny byla nepopíratelně Jindřichovou legitimní manželkou. Sám král ze svých šesti manželství uznával jen dvě – s Janou Seymourovou a Kateřinou Parrovou, a znaky obou královen byly také nesený v králově pohřebním průvodu.

Jak vidíme, vztah Anny a její následovnice je ovšem v Donizettiho opeře důležitým faktorem. Jana Seymourová u dvora sloužila již jako dvorní dáma Kateřiny Aragonské a zřejmě ji doprovázela i do vyhnanství. Později byla povolána ke dvoru královny Anny, kterou však navzdory vnějšímu pokornému vystupování nikdy neuznala za legitimní panovnici, jednak kvůli náklonnosti ke královně Kateřině a princezně Marii, jednak kvůli tomu, že byla věrná katolička.¹⁴¹ Stejně jako v případě Anny znal Jindřich Janu již řadu let, ale zamiloval se do ní patrně až někdy ke konci roku 1535.¹⁴² Annin osudový lednový potrat měl mimo jiné způsobit i šok z toho, že přistihla manžela s Janou v jednoznačné situaci. Nevíme, co si Jana o celé situaci myslela, zda vše zosnovala sama nebo byla do role královny nevěsty vmanipulována svou ctižádostivou rodinou. Zajímavé ale je, že použila naprosto stejnou taktiku jako její paní – krále miluje, ale nejvzácnější je pro ni její čest, jeho milenkou nebude, ale jeho manželkou být nemůže, protože již královnu má. Patrně nemohla počítat s tím, že

¹³⁹ Tamtéž, s. 76.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 49.

¹⁴¹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 291-292.

¹⁴² Tamtéž, s. 293.

Jindřich se Anny zbaví tak krutým způsobem, a proti královně bylo postupováno tak rychle, že jakékoli přímluvy nejspíš neměly smysl. Nic to ale nemění na skutečnosti, že v den Anniny popravky si Jana zkoušela svatební šaty a jen jedenáct dní po smrti své paní se stala královnou.¹⁴³ Můžeme jen odhadovat, co si asi o všem myslela. Své postavení královny vnímala jako poslání, jako příležitost zastavit reformaci a vrátit do královny přízně jeho dceru Marii (ale i Alžbětu). Byť byla královnou jen rok a půl, jistě během té doby pochopila mnohé Anniny pocity a během svého těhotenství určitě prožívala obavy, co se s ní stane, pokud ani ona neporodí králi syna.

V Donizettiho opeře se také Anna ještě několikrát po svém zatčení setkává s králem. Ve skutečnosti tomu tak nebylo. Anna naposledy viděla svého manžela při prvomájovém turnaji. Jindřichovi byla donesena neznámá zpráva (dnes již víme, že se jednalo o informaci, že Annin hudebník se po dlouhém mučení přiznal k cizoložství s královnou). Král se prudce zvedl, bez jediného slova odešel a nechal nejistou královnu Annu, aby turnaj řídila sama. V tu chvíli netušila, že manžela spatřila naposledy. Druhý den dopoledne, 2. května 1536, byla zatčena a odvezena do Toweru.¹⁴⁴ Během věznění a procesu s manželem nesměla mluvit; byla dokonale izolována. Donizettiho Anna se však po svém zatčení s králem ještě setká:

ANNA: „Směle se postavím tvé moci. Můžeš mě dát zabít, ale nemůžeš mě pošpinit. (...)

Spravedlnost! Ta je na Jindřichově dvoře nemá.“

JINDŘICH: „Naučila se mlčet, když královna musela své místo na anglickém trůně uvolnit tobě. (...) Nenávist, pohana a opovržení poznamená tvé jméno i tvou krev.“¹⁴⁵

Donizetti ve svém textu detailně – a možná i nevědomky – popisuje vnímání postavení ženy ve své době. Annin pád vnímá jako trest za sesazení legitimní královny a za skutečnost, že více než krále Jindřicha milovala představu, že se stane královnou. Žena romantismu je ženou

¹⁴³ Tamtéž, s. 305.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 320.

¹⁴⁵ DONIZETTI, G. a kol.: *Anna Bolena*, s. 80-83.

plnou lásky, netoužící po moci. Cokoli jiného je vnímáno jako nebezpečný jev, volající po pomstě. Donizettiho Jindřich vše shrnuje slovy:

JINDŘICH: „Anna mi také nabídla lásku, ale našla zalíbení v anglickém trůnu. I ona toužila po koruně pyšné Aragoňanky.“¹⁴⁶

I dvořané hodnotí Annin pád slovy:

DVOŘANÉ: „Ó, jak rychle pohasla záře nad její hlavou! Spravedlnost mstí zapuzenou Aragoňanku!“¹⁴⁷

Na jiném místě přiznává samotná Anna, čím se vlastně provinila:

ANNA: „Jsem vinna, že jsem dala přednost trůnu... že jsem považovala za největší štěstí stát se ženou krále.“¹⁴⁸

A na závěr, ve vězení v Toweru, odsouzená královna konstatuje:

ANNA: „Vidíš, byla jsem potrestána, krutě potrestána. Ctižádostivě jsem toužila po koruně a dostala ji – trnovou.“¹⁴⁹

To odpovídá skutečnosti. Anna byla v bleskovém procesu zcela zlikvidována a jakékoli památky na ni nechal král odstranit. A u dvora už nikdy nikdo nesměl vyslovit její jméno.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 59.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 43.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 59.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 61.

2.1.2 Anne Boleyn

Druhým dramatem reflektujícím postavení ženy je Brentonova *Anne Boleyn*. „Napsal jsem tuto hru, abych oslavil její život a její odkaz – odkaz ženy, která pomohla změnit směr našich dějin,“¹⁵⁰ uvádí Howard Brenton v úvodu ke své hře. Pokládá Annu Boleynovou za „nejmocnější ženu v Anglii, proti níž nikdo nemohl otevřeně vystoupit“.¹⁵¹ Samotná jeho postava však mluví jinak:

ANNA: „A proč bych po vás měla chtít, abyste mě milovali? Kdo kromě krále mě miloval?“¹⁵²

Další její replika, dobře vystihující Anninu závislost na králově přízni, zní:

ANNA: „Vše, co mám, je králova láska. Chrání mě před... krutostí, dvorními spiknutími, španělskými špiony, sirem Thomasem Morem, dokonce i před vámi, mistře Tyndale. Protože láska je od boha. Nevidíte to?“¹⁵³

Brenton přehledně shrnuje i Anninu prakticky naprostou závislost na králi: „Její jedinou ochranou byl Jindřich a možnost, že mu dá mužského dědice. To byla její jediná šance. Lidé nenáviděli ji i její rodinu. Takže cokoli, co lidé vypověděli o jejím údajném nemravném sexuálním chování, nemohla být pravda.“¹⁵⁴ K otázce přízně krále Jindřicha se Howard Brenton vyjadřuje: „Měl kolem sebe několik lidí, kteří mu byli blízcí, které povznesl na vysoké posty a kteří prakticky vládli zemi jeho jménem... A pak se něco pokazilo a on se

¹⁵⁰ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 8.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 5.

¹⁵² Tamtéž, s. 11.

¹⁵³ Tamtéž, s. 33 a 96.

¹⁵⁴ BORDO, S.: *Susan Bordo's Exclusive...* In:

<https://thecreationofanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

obrátil proti nim. Stalo se to Wolseymu, stalo se to Moreovi, stalo se to Anně a také Cromwellovi pět let poté, co ji poslal na popraviště.“¹⁵⁵

Král Jindřich Annu miloval pro řadu jejích vlastností, které byly u žen její doby poměrně neobvyklé. Jednou z nich byla její duchaplnost, bohužel často přecházející až do jízlivosti a krutosti, zvláště pak na adresu její předchůdkyně:

ANNA: „Nikdy neřeknu nic proti Kateřině, jen bych si přála, aby ta děvka odtáhla do kláštera.“¹⁵⁶

Annino kruté chování nejen vůči královně Kateřině, ale i vůči nevlastní dceři princezně Marii ukazuje její dialog s Cromwellem:

CROMWELL: „Musíme vyhlásit zákon, kterým zajistíme následnictví princezny Alžběty.“

ANNA: „A prohlásíme Kateřininu dceru za bastarda?“

CROMWELL: „Ano.“

ANNA: „To je potřeba.“¹⁵⁷

Dále Anna podotýká:

ANNA: „Neměla jsem to o Kateřině říkat. Měla bych být stydlivá a elegantní, oči sklopené, v ruce Písmo svaté. Ale já chci... chci... krále. A jeho dítě. A naše dítě se narodí do nového světa.“¹⁵⁸

Anna se k Marii skutečně chovala velmi krutě, její jednání nelze omluvit ani přirozeným strachem matky o práva vlastního dítěte. Jednou z věcí, kterých v Toweru nejvíce litovala, byl

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 34.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 91.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 59.

údajně právě přístup k Marii.¹⁵⁹ Situaci s Kateřinou a několikaletý nucený společný život ve třech psychicky nezvládala a narozdíl od vždy důstojné královny nedokázala zachovat dekorum.¹⁶⁰ Bývala popudlivá a hysterická, což ostatně byly z dobového pohledu typické ženské vlastnosti.

Annina inteligence se však odrážela i v jiných projevech její osobnosti. U dvora byla od roku 1521, v té době byl však král zaměstnán mimomanželským poměrem s její sestrou, která mu porodila dvě děti. Do Anny se údajně zamiloval při dvorské masce Hrad stálosti.¹⁶¹ Anna a několik dalších dam zde představovaly obránce hradu a Jindřich a jeho páni hrad dobyli. Přitom ze všech stran místo šípů a dělových koulí pršely cukrovinky a ovoce. V romantické a výpravné hře Anna příznačně hrála roli Vytrvalosti a Jindřich roli Lásky. O celé situaci výmluvně vypovídá dialog Jindřicha a Anny v Brentonově textu:

JINDŘICH: „Trefila jste mě do nosu pomerančem.“

ANNA: „Vaše Veličenstvo dobývalo hrad.“

JINDŘICH: „Ne hrad, ale vás.“

ANNA: „O důvod víc trefit vás do nosu, Sire.“¹⁶²

Na jiném místě textu Anna diskutuje se svou švagrovou:

ANNA: „Král zničil mou sestru.“

LADY ROCHFORDOVÁ: „Není zničená! Žije v luxusu.“

ANNA: „Ale na venkově. A vdaná za muže, kterého nenávidí, navíc stále miluje krále.“

LADY ROCHFORDOVÁ: „Nemůžeš mu říct ne, Anno.“

ANNA: „Možná ne. Ale je mnoho způsobů, jak říct ano.“¹⁶³

¹⁵⁹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 198.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 144.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 37.

¹⁶² BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 26.

¹⁶³ Tamtéž, s. 23.

Annina duchaplnost, inteligence a odvaha ji nakonec také zničily. Brentonův král Jindřich při seznámení s Annou poznamenává:

JINDŘICH: „Byla jste vzdělávána silnými ženami.“¹⁶⁴

To, co krále na Anně okouzilo, se však nakonec stalo příčinou jejího pádu. Brentonův Cromwell podotýká:

CROMWELL: „Myslím, že král už má dost politizujících žen.“¹⁶⁵

Samotná Anna v době, kdy jí již bylo jasné, že se nezachrání, poslala králi z Toweru po arcibiskupu Cranmerovi vzkaz, který Jindřichovi naposledy dokázal, jak inteligentní ženu poslal na smrt: „Vyřídíte prosím králi, že jsem mu nesmírně vděčná za všechny posty, ke kterým mne vyzdvihl. Nejdříve mne povýšil z obyčejné lady na markýzu, poté z markýzy na královnu, a nyní, když už není v jeho moci udělit mi vyšší titul, nasazuje mé nevině mučednickou korunu.“¹⁶⁶

Již během Annina života vycházely nejrůznější pomlouvačné spisy a pamflety, které ještě více ničily její už tak pošramocenou pověst a měly za cíl znevážit ji jako ženu. Stejně jako v případě řady jiných žen, nezařaditelných do žádné konvenční skupiny, byla od počátku viněna z mravních poklesků. Tuto skutečnost opakovaně zohledňuje ve své hře i Howard Brenton, například v dialogu dvou sluhů:

PRVNÍ SLUHA: „Jakou hru to teď hraje?“

DRUHÝ SLUHA: „Kdo?“

PRVNÍ SLUHA: „Ta děvka.“¹⁶⁷

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 23.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 109.

¹⁶⁶ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 353.

¹⁶⁷ BRENTON, H.: *Anne Boleyn*, s. 40.

Stejně vyznívají i Cromwellovy komentáře:

CROMWELL: „Je to děvka! Děvka! (...) Byla jste shledána tím, čím jste vždy byla, zrádnou děvkou.“¹⁶⁸

Anně ovšem nebyl prokázán ani předmanželský, ani mimomanželský vztah. Jediný důvod, proč byla takto označována, patrně tkvěl v tom, že z dobového pohledu ukradla královně Kateřině manžela. Manželství ovšem v době, kdy se Jindřich do Anny zamiloval, bylo dávno v troskách. Anna jakožto královna naopak na mravní úroveň své domácnosti velmi dbala, někdy až do komických detailů – svým pánům zakázala navštěvovat nevěstince a sestřenici a dvorní dámě Margaret Sheltonové velmi vyčítala, že vepisuje do modlitební knihy nemravné verše.¹⁶⁹ Annina obchodnice s hedvábím se vyjádřila, že „nikdy nebyl lepší pořádek mezi dámami a urozenými paními u dvora než za dnů Anny Boleynové.“¹⁷⁰ Pamflety, které Annu vinily z mravních poklesků a měly za úkol ji znevážit nejen jako královnu, ale i jako ženu, se tedy s největší pravděpodobností nezakládaly na pravdě, byť je samozřejmě dramatici rádi využívají jako zdroj umělecké fikce.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 48 a 110.

¹⁶⁹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 279.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 52.

2.2 Kateřina Parrová - reprezentantka dobového postavení ženy?

2.2.1 Highness

Hra *Highness* představuje Kateřinu Parrovou z čistě intimního pohledu jako manželku a matku dvou nevlastních dětí. V pozoruhodném časovém rozsahu dává hlavní postava nahlédnout do celého svého života včetně doby, než se stala královnou. V rozhovoru se svým pozdějším čtvrtým mužem Thomasem Seymourem vzpomíná Kateřina – v tuto chvíli podruhé ovdovělá – na svá první dvě manželství:

KATEŘINA: „Můj poslední manžel byl starý muž. Nechci být znovu ošetřovatelkou.“

THOMAS: „Musí to být těžké, být vdaná za nemocného muže.“

KATEŘINA: „S jeho předchůdcem to bylo ještě horší. Můj první manžel byl šílený.“¹⁷¹

Zde se evidentně jedná o uměleckou licenci, popřípadě o opakování pověstí, které byly již dávno vyvráceny. Kateřinin první manžel lord Borough šílený rozhodně nebyl, prameny se však neshodují v tom, kterého lorda Borougha si Kateřina vlastně vzala – zda otce nebo syna. Anthony Martienssen se této problematice věnoval podrobněji a zjistil, že v případě otce by věkový rozdíl byl astronomický a neobvyklý i na poměry 16. století; v případě syna by si Kateřina vzala těžce nemocného – avšak pouze fyzicky – muže svého věku. Tak či tak, manželství trvalo jen pár let.¹⁷² Ani označení Kateřinina druhého muže, lorda Latimera, za starého nemocného muže příliš neobstojí – ovdovělá jedenadvacetiletá Kateřina se roku 1533 provdala za muže, kterému bylo něco kolem čtyřicítky. Oddanou ošetřovatelkou se mu stala až v posledních měsících života, kdy trpěl těžkou nemocí. Velmi pravděpodobně s ním prožila desetileté spokojené manželství poznamenané jen tím, že se manželé nedočkali společného potomka.

¹⁷¹ KRAS, C.: *Highness*, s. 27.

¹⁷² MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 44.

Další část hry zobrazuje Kateřininu přímlovu u krále za její švagrovou, při které se ostatně s Jindřichem blíže seznámila:

KATEŘINA: „Zkoušela jsem ho (jejího bratra, pozn. Z. A.) přesvědčit, ale podlehl současné módě.“

JINDŘICH: „A to je?“

KATEŘINA: „Zabíjení manželek. Prosím o vaše odpuštění. Pro ni. A především pro mé synovce, kteří neudělali nic špatného.“

JINDŘICH: „Mnoho dětí vyrůstá bez matky.“

KATEŘINA: „A vy sám znáte následky těchto případů. Děti potřebují matku. Prosím, neodsuzujte mé synovce.“

JINDŘICH: „Já sám jsem nařídil to samé. Dvakrát. Byl bych pokrytec.“¹⁷³

Případ Anne Bouchierové, provdané Parrové, se zdál jasný. Podle líčení Anthonyho Martienssena byla v manželství neposlušná, odmítala plnit manželské povinnosti, a nakonec utekla z domu s jiným mužem. Trest za ženskou nevěru byl jasný – smrt. Král Jindřich měl jasno - vždyť sám nedávno nechal popravit nevěrnou manželku. Na počátku roku 1543 však před ním klečela Kateřina Parrová, švagrová hříšnice, a prosila za její život. Králi se Kateřina zalíbila a její prosbě vyhověl.

Po sňatku s králem vnímala Kateřina jako svůj nejdůležitější úkol roli matky králových dvou mladších dětí (připomeňme, že nejstarší princezně Marii bylo v době králova sňatku s Kateřinou již dvacet sedm let a nevlastní matka, ostatně jen o čtyři roky starší, se tak pro ni stala spíše přítelkyní než rodičovskou autoritou). Jako svůj hlavní cíl si stanovila znovuzárození obou králových dcer do dědičné linie.¹⁷⁴ Této problematice se věnuje i velká část hry Carolyn Krasové. Její Kateřina své poslání vystihuje slovy:

¹⁷³ KRAS, C.: *Highness*, s. 14-15.

¹⁷⁴ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 170.

KATEŘINA: „Král by mohl zvážit přidání všech svých dětí do následnické linie. Včetně dcer.“¹⁷⁵

Především princezna Alžběta na několika místech vypovídá o svém postavení nemanželského dítěte a dcery údajné zrádkyně a cizoložnice:

KATEŘINA: „Ať tě neslyší.“

ALŽBĚTA: „Nemůžou. A kdyby? Co udělají? Taky mi useknou hlavu?“¹⁷⁶

Beznaděj Alžbětina postavení komentuje v záchvatu vzteku i sám král:

JINDŘICH: „Jdi do svého pokoje. Mám dost rebelů na severu. Nepotřebuji ještě jednoho doma. Natož dítě děvky.“¹⁷⁷

Stejně tak konstatuje Jindřich v rozhovoru s Kateřinou svůj náhled na dceřinu povahu:

JINDŘICH: „Omlouvám se, jestli vás Alžběta obtěžovala. Nemá moc přátel.“

KATEŘINA: „Je velice inteligentní. Ukazovala mi náčrt svého domečku na stromě. Vypadá jako malý model Parthenonu. Thomas – admirál Seymour – její výpočty zkontroloval – všechny jsou správné.“

JINDŘICH: „Ano, zdědila mé nadšení pro matematiku. A temperament své matky.“¹⁷⁸

Na tomto místě je třeba poznamenat, že Kateřina svého cíle nakonec dosáhla – král díky jejím intenzivním přimluvám zařadil Marii i Alžbětu do dědičné linie, ačkoli je nadále pokládal za nemanželské.

Další část textu *Highness* představuje Kateřinu již ve zcela intimním prostředí při každodenní komunikaci a učení s Alžbětou. K významným dialogům patří rozhovory obou dam:

¹⁷⁵ KRAS, C.: *Highness*, s. 36.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 12.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 29.

ALŽBĚTA: „Víte, že se maluje nový portrét královské rodiny. A tam, kde byste měla být vy – na místě královny – je Jana Seymourová. Vynechal vás. Kvůli mrtvé ženě.“

KATEŘINA: „Myslím, že pro něj nemohu být tím, čím byla ona.“¹⁷⁹

Tento dialog odpovídá skutečnosti. Král Jindřich nechal krátce po svém sňatku s Kateřinou Parrovou namalovat nový dynastický portrét Tudorovců. Je na něm zobrazen král s princem Edwardem coby dědicem trůnu; po jejich pravici stojí starší princezna Marie, po levici mladší Alžběta (která má na krku známý matčin perlový přívěsek s písmenem B; je otázkou, zda si jej princezna odvážně vzala na sebe, nebo byl domalován dodatečně). Na místě královny, kterou v té době byla Kateřina Parrová, však sedí Jana Seymourová, které tímto Jindřich vzdal hold jakožto matce dědice trůnu a jediné z jeho manželek, která mu porodila syna.

Na jiném místě hry se Alžběta ptá nevlastní matky na důvod sňatku s králem:

ALŽBĚTA: „Co vás donutilo to udělat? Bylo to kvůli pěkným šatům?“

KATEŘINA: „Nechápeš to? Nemám vlastní děti. Ty a Edward... jste mi blízcí. Doufala jsem, že bych se o vás mohla starat. Vždycky jsem chtěla mít rodinu.“

ALŽBĚTA: „Ale nemilujete ho.“

KATEŘINA: „Láska v manželství nehraje roli.“¹⁸⁰

I v dalším dialogu Kateřina potvrzuje svůj dobový náhled na manželství jako na instituci sloužící k plození a výchově dětí:

ALŽBĚTA: „Kateřino, měla jste zůstat nezávislá! Měla jste pozemky i peníze. Nepotřebovala jste vylepšovat svou pozici!“

KATEŘINA: „Byla jsem vdaná od svých třinácti let. Celých dalších sedmnáct roků. Nevím, co to je, žít jako svá vlastní paní.“

ALŽBĚTA: „A bála jste se?“

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 46.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 46.

KATEŘINA: „Byla jsem tak zvyklá. Má matka ovdověla, když mi byly tři.¹⁸¹ Nikdy se znovu nevdala. Spokojila se se samotou. Nechtěla jsem takto skončit. Takže Jindřich je možná lepší volbou než nikdo.“¹⁸²

Jiný významný faktor manželského života krále a královny, tedy ustanovení Kateřiny regentkou v době Jindřichovy nepřítomnosti roku 1544, zmiňuje Carolyn Krasová ve svém dramatu jen jednou replikou:

JINDŘICH: „Ve své nepřítomnosti budu potřebovat regenta. Věřím jen velmi málo lidem. Kateřino, kdybych pověřil vás, myslíte, že byste to dokázala?“

KATEŘINA: „Zkusila bych, Vaše Veličenstvo, sloužit tak dobře, jak jen dovedu.“¹⁸³

Je třeba poznamenat, že Kateřina Parrová byla velmi úspěšnou regentkou. Král Jindřich tuto úlohu kromě ní svěřil již jen své první ženě Kateřině Aragonské, byť v případě Anny Boleynové o ní také vážně uvažoval.¹⁸⁴ V době královny nepřítomnosti se mezi manželi rozvinula intenzivní korespondence. V jednom z dopisů, které královna napsala, se dochovala podivná poznámka: „...vědouc, že jsem sama nikdy nekonala svou povinnost, jak se slušelo a patřilo vůči tak vznešenému panovníkovi...“ Možná se jedná jen o obvyklou pokornou formulaci, mohlo však jít také o narážku na Kateřininu údajnou neschopnost počít dítě.¹⁸⁵ Manželé si ovšem psali i o každodenních drobnostech; král Jindřich si svou ženu rád dobíral, o čemž svědčí úryvek z dopisu: „...A poněvadž jste chtěla vědět, co si ráčíme přát, pokud jde o přijetí jistých dam do vaší domácnosti, jež by nahradily jiné, jež nemohou poskytovat své služby z důvodů nemoci, ačkoli se domníváme, že ty, jež jste nám jmenovala, jsou téměř

¹⁸¹ Zde se jedná o uměleckou licenci nebo o omyl – Kateřinin otec zemřel roku 1517, tedy v době, kdy jeho starší dceři bylo pět let.

¹⁸² KRAS, C.: *Highness*, s. 34.

¹⁸³ Tamtéž, s. 38.

¹⁸⁴ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 178.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 181.

stejně neschopny sloužit z důvodů slabosti, jako jsou ty druhé, přesto ponecháváme jejich přijetí na vaší vlastní volbě...“¹⁸⁶

2.2.2 Last Wife

Last Wife je z hlediska postavení ženy hrou velmi důraznou až radikální. Dramatička Kate Hennigová se svým feministickým přesvědčením netají – byť svůj podivný pojem „tudorovská vlna feminismu“¹⁸⁷ nijak blíže nevysvětluje - a její Kateřina tak hlásá názory a teorie, které by ji patrně ani nenapadly, popřípadě by si je rozhodně musela nechat pro sebe. Kateřina se k postavení žen zcela ve shodě s dobovými názory vyjádřila ve své knize *Nářky jedné hříšnice*: „Ženy by se měly naučit od svatého Pavla být poslušné svých manželů, v církevním shromáždění mlčet a doma se učit od svých manželů.“¹⁸⁸ Na jiném místě doporučuje ženám, aby nosily „takové roucho, jež sluší zbožnosti a příjemnému obyčeji se střízlivostí“¹⁸⁹ a varuje je před přehnanou konzumací masa a vína. Ženy „musejí být střízlivé myslí, milovat své manžely a děti a projevovat uvážlivost, smysl pro domácnost a dobrotu“.¹⁹⁰

Co se týká „ženského“ okruhu hry *Last Wife*, Kate Hennigová se v tomto případě náhodně shodla s autorem *Anne Boleyn* Howardem Brentonem – ani ona totiž původně neměla v úmyslu psát o Kateřině Parrové. Její inspirace rozhodně nepřišla z oblasti tudorovských dějin: „Začalo to v roce 2011, během arabského jara. Viděla jsem všechny ty diktátory, muže z Blízkého Východu... a začala jsem hledat ženy. Kde byly v tomto příběhu ženy? Mé myšlenky se pak obrátily k Jindřichovi VIII., který byl stejným diktátorem v mém kulturním okruhu.“¹⁹¹ Z tohoto zvláštního myšlenkového vývoje pak vzešel nápad napsat hru o Kateřině

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 186.

¹⁸⁷ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 3.

¹⁸⁸ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 215-220.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 215-220.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 215-220.

¹⁹¹ BURNS, G.: *Interview with ...* In: <http://www.wamtheatre.com/interview-with-kate-hennig-playwright-of-the-last-wife/> [cit. 23. 10. 2017].

Parrové: „Pochopila jsem, jak unikátní byl jejich vztah a její vliv na Jindřicha – oproti jeho ostatním manželkám. Mohla mu říct to, co ostatní nemohly... Proč bychom neměli chtít vědět víc o ženě, která si vybojovala tolik svých práv?“¹⁹² Již z tohoto prvního rozhovoru můžeme odvodit, že Kate Hennigová je velmi přesvědčenou feministkou.

Na počátku textu vstupuje do hry král a žádá Kateřinu, aby se stala jeho šestou ženou. Kateřina odpovídá sentencí, kterou údajně opravdu pronesla:

KATEŘINA: „Raději bych byla vaší milenkou.“¹⁹³

Věta je dokonalou ilustrací toho, že i ctnostná Kateřina byla raději ochotná riskovat svou čest než se stát šestou ženou obávaného krále. Jindřich jí však nedává na výběr a v mírně zlověstném dialogu jako by již byly zobrazeny pozdější neshody:

JINDŘICH: „Až zemře (Kateřinin druhý manžel, pozn. Z. A.), chci vaši odpověď.“

KATEŘINA: „Mám na výběr?“

JINDŘICH: „Všechny měly na výběr.“¹⁹⁴

Král Jindřich při námluvách zmiňuje i tragickou epizodu z Kateřinina mládí. Roku 1536 zahájil král s pomocí kancléře Cromwella rušení klášterů a zabavování církevního majetku. O pár měsíců později začala na severu Anglie vzpoura proti církevním reformám, známá jako Pouť milosti. Povstalci měli ve znaku Kristovy rány. Vůdce povstání Robert Aske vysvětloval, že se v žádném případě nebouří proti králi. Nelíbí se jim jen praktiky kancléře Cromwella, žádají ukončení likvidace klášterů a návrat katolických obřadů. Po marné snaze o kompromis bylo povstání utopeno v krvi a Aske pro výstrahu oběšen v řetězech.¹⁹⁵

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 16.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁹⁵ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 188-189.

Pout' milosti zasáhla i rodinu Kateřiny Parrové, tehdy lady Latimerové. Přestože její manžel patřil ke katolické šlechtě, odmítl se postavit proti panovníkovi. Na vzbouřeném severu za svou věrnost tvrdě zaplatil. Povstalci ho násilím přiměli k účasti na Pouti a jako rukojmí si vzali jeho ženu a dceru. Jedenáctiletá Margaret Latimerová v zajetí těžce onemocněla a jen péče nevlastní matky ji udržela při životě. Zřejmě právě během Margaretina onemocnění se Kateřina naučila mnoho ze svých léčitelských schopností.

Dle dramatického textu Kate Hennigové se ale v roce 1536 přihodilo mnohem víc než jen to. Její Jindřich se Kateřiny ptá:

JINDŘICH: „Byla jste znásilněna, když rebelové obsadili váš hrad na severu? Přišla jste o to dítě? Nebo jste si potrat sama způsobila?“¹⁹⁶

Jedná se o překvapující možnost, tím spíš, že tato pravděpodobnost byla dosud zmíněna jen v jednom z románů o Kateřině Parrové. Otázku je, zdali jej Kate Hennigová četla, nebo tuto možnost vymyslela sama jako součást dramatického děje. Žádný z životopisů Kateřiny Parrové tuto epizodu nezmiňuje. Historik by neměl spekulovat o možných osudech historických postav, skutečností však je, že i tato příhoda by mohla vysvětlovat Kateřininu dlouholetou neplodnost. S prvním vážně nemocným manželem pravděpodobně počít ani nemohla, je otázkou, zda bylo manželství vůbec naplněno. Pokud by během druhého manželství prodělala spontánní či dobrovolný potrat, mohlo by to vysvětlovat skutečnost, že druhému ani třetímu manželovi neporodila děti. Tato záležitost zůstává samozřejmě zcela v rovině spekulací, mohla by však motivovat intenzivnější výzkum Kateřinina života před jejím sňatkem s králem.

Král Jindřich v dramatickém textu Kate Hennigové poměrně jasně vystihuje Kateřinino postavení:

¹⁹⁶ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 17.

JINDŘICH: „Potřebuji ženu, která bude vzdělávat mého syna. Bude mu matkou.“¹⁹⁷

Sama Kateřina však od první chvíle protežuje především Alžbětu:

KATEŘINA: „Kde je vaše dcera? Alžběta.“

JINDŘICH: „Tahle! Aha. Na Hatfieldu, a tam zůstane.“

KATEŘINA: „Dejte mi Bess.“

JINDŘICH: „Co tím myslíte, dejte mi Bess?“

KATEŘINA: „Jako součást domácnosti. Přijměte ji zpět.“

JINDŘICH: „Je to dítě děvky, tahle dívka.“

KATEŘINA: „Budu učit Edwarda, ale nechte mě vzdělávat Bess spolu s ním.“¹⁹⁸

K Alžbětě Kateřina podotýká:

KATEŘINA: „Má matka mě neučila vyšívát.¹⁹⁹ Učila mě Aristotela. A Euripida, a Plutarcha. Říkala, že je to velká investice do dívčích vědomostí. Budu je učit tebe. Jsi chytré děvče.“²⁰⁰

Na jiném místě princezně sděluje:

KATEŘINA: „Tvůj otec se potřebuje naučit, že dívka, která se narodila jako princezna, má právo být nazývána princeznou.“²⁰¹

Královna značně odvážně diskutuje i s manželem:

KATEŘINA: „Ale na naše rodiče nezapomínáme. Na to, co pro nás udělali. Vaše dcery si to pamatují také.“

JINDŘICH: „To není vaše věc.“

KATEŘINA: „Díky vám to teď je má věc. Mají právo být tím, kým jsou, a vy jste to z politických důvodů zakázal. Nesouhlasím s tím. Jako jejich matka.“²⁰²

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 21-22.

¹⁹⁹ Dochovala se historka, podle které se Kateřina odmítala učit ruční práce s poukazem na to, že její ruce jsou předurčeny k držení koruny a žezla. Toto tvrzení však podle mého názoru neodpovídá její skromné povaze. In MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 23.

²⁰⁰ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 25.

²⁰¹ Tamtéž, s. 25.

V dramatickém textu je silně akcentován Kateřinin boj o znovuzařazení obou nevlastních dcer do nástupnictví. Kateřina se dotýká bolestivých následků královny sňatkové politiky:

KATEŘINA: „Vaše dcery by vám odpustily, kdyby pochopily vaše motivy.“

JINDŘICH: „Nepotřebuji jejich odpuštění.“

KATEŘINA: „Všichni potřebujeme odpuštění. Řekněte jim, proč jste zvolil rozvod a vraždu,
pro dobro země – „

JINDŘICH: „Anulaci a popravu.“

KATEŘINA: „ – pro větší dobro. Pochopí vaše rozhodnutí.“²⁰³

Svou prosbu končí dojemnými slovy:

KATEŘINA: „Jsou vaše krev. Dejte jim ten dar. Dejte ho sobě.“²⁰⁴

Jindřichova první dvě manželství Kateřina probírá s dcerami i v soukromí. Zde se již nejedná o dynastickou politiku, ale jen o obyčejné smutné vzpomínky:

MARIE: „Dvacet tři let s jednou ženou. Dvacet. Tři. Let. Láskyplné manželství. Devět
těhotenství!“²⁰⁵

KATEŘINA: „Devět? Nevěděla jsem – „

MARIE: „Porody mrtvých dětí. Potraty. Jindřich Devátý – žil jen dva měsíce... Takže se k ní
– k nám – otočil zády kvůli laciné mladé děvce.“²⁰⁶

I princezna Alžběta vzpomíná na svou matku:

KATEŘINA: „Miloval tvou matku?“

ALŽBĚTA: „Usekl jí hlavu.“²⁰⁷

²⁰² Tamtéž, s. 29.

²⁰³ Tamtéž, s. 43.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 46.

²⁰⁵ Zde se jedná o uměleckou licenci nebo o omyl – Kateřina Aragonská byla těhotná celkem sedmkrát.

²⁰⁶ HENNIG, K.: *Last Wife*, s. 37.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 24.

Na jiném místě Alžběta zdůrazňuje:

ALŽBĚTA: „Ale on mě nenávidí.“

KATEŘINA: „Tak to není.“

ALŽBĚTA: „Kdyby zůstal s Mariinou matkou, nic z toho by se nestalo.“²⁰⁸

Alžběta také mluví o pomluvách, které o Anně Boleynové kolovaly:

ALŽBĚTA: „Jako třeba, že má matka spala se svým bratrem? Nebo že vypadám jako ona, a proto mě nenávidí?“

KATEŘINA: „To není pravda.“

ALŽBĚTA: „Řekl to. Dvakrát.“

KATEŘINA: „Tvůj otec miluje všechny své děti.“

ALŽBĚTA: „Nemiluje. Marii nenávidí také.“

KATEŘINA: „Marii miluje také. Ale stejně jako ty mu připomíná všechny kruté a nemilosrdné věci, kterých se dopustil.“²⁰⁹

Na dalších stranách již graduje Kateřinin konflikt s králem. Při rodinné večeři Jindřich upozorňuje Alžbětu:

JINDŘICH: „Podívej se, jak námi tvá matka manipuluje, aby dostala, co chce. Mě nemůžete řídit, ženská. Možná vám to doteď vycházelo, ale od teď budete muset být mazanější.“²¹⁰

V další, stále ještě napůl žertovné diskusi s manželkou král podotýká:

JINDŘICH: „Teď se smějete, ale kdybyste někde mluvila o tom, co jsem teď řekl, musel bych vás zabít.“²¹¹

Kateřina svůj spor s králem probírá i s nevlastní dcerou Marií:

²⁰⁸ Tamtéž, s. 40.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 41.

²¹⁰ Tamtéž, s. 54.

²¹¹ Tamtéž, s. 61.

KATEŘINA: „Co nutí tvého otce zabít manželky?“

MARIE: „Cože? Vyhrožoval vám?“

KATEŘINA: „Ještě ne.“

MARIE: „Nepotřebuje důvody. Může to prostě jen udělat.“

(...)

„Co se stalo?“

KATEŘINA: „Nejsem si jistá, a to je to, čeho se bojím.“

MARIE: „Ohrozila jste ho?“

KATEŘINA: „Ne. Čím? Jak bych ho mohla ohrozit?“

MARIE: „Tím, že budete spravedlivá; tím, že budete silná.“²¹²

V rozhodující fázi konfliktu pak Kateřina na Jindřicha vykřičí vše, co ve svém postavení královy ženy cítí:

KATEŘINA: „Tohle je skutečné partnerství! ... Je to daleko víc než vše, co jste mohl zažít s Janou, ta neuměla ani číst! ... Jak se vám kdy mohla rovnat?! Ještě že zemřela po Edwardově narození. Jak dlouho by trvalo, než by vás omrzela, tak jako ta Howardovic chudinka? Za jak dlouho byste ji sťal?“²¹³

Vzápětí však pochopí, do jakého nebezpečí se dostala, a dodává:

KATEŘINA: „Ne, ne, ne: nechcete mě zabít jako to Howardovic děvče. Nechcete zabít žádnou další nevinnou ženu.“²¹⁴

Kate Hennigová stručně zobrazuje i Kateřinino pokání a pokoření před manželem:

KATEŘINA: „Vy i já známe nedokonalost a slabost žen: byly stvořeny jako nižší druh a podřízeny muži jako svému pánovi; od něj se mají učit, od něj mají být vedeny, on jim má

²¹² Tamtéž, s. 91.

²¹³ Tamtéž, s. 94-95.

²¹⁴ Tamtéž, s. 43.

rozkazovat; žena má být tolerována a podporována se všemi jejími přirozenými chybami; muž svou moudrostí napraví její chyby.“²¹⁵

Nakonec plna úzkosti dodává:

KATEŘINA: „Můžete odvolat ten zatykač? Nechci zemřít. Odvolejte ho. Jindřichu. Nechci zemřít.“²¹⁶

Kate Hennigová se ve svém dramatu zabývá také teorií, že král manželku jmenoval regentkou pro vládu nezletilého syna Edwarda:

KATEŘINA: „Učiňte mne Edwardovou regentkou. Vzal jste si mne proto, abych ho vzdělávala a připravovala na vládu. Pověřil jste mne tím od samého začátku.“

JINDŘICH: „Řídit učitele v domácnosti a chránit budoucího krále před jeho nepřáteli vyžaduje poněkud jiné předpoklady.“²¹⁷

Krátce před smrtí nicméně Jindřich Kateřinu regentstvím pověřuje:

KATEŘINA: „Chcete, abych pečovala o Edwarda?“

JINDŘICH: „Všechno je to v mé závěti. Budete mít šestnáctičlennou radu.“

KATEŘINA: „Já-„

JINDŘICH: „Nebudete moci vetovat, nebudete mít žádné zvláštní pravomoci, jen hlas: jeden hlas, jako všichni ostatní. Ale budete protektorkou.“²¹⁸

Krátký okamžik naděje však zmaří královská rada, která po panovníkově smrti jeho poslední vůli nerespektuje. Tuto skutečnost sděluje Kateřině Thomas Seymour:

THOMAS: „Čas od času můžete Edwardovi napsat dopis.“

KATEŘINA: „Ne, ne, ne – „

²¹⁵ Tamtéž, s. 100.

²¹⁶ Tamtéž, s. 100.

²¹⁷ Tamtéž, s. 68.

²¹⁸ Tamtéž, s. 105.

THOMAS: „Já vím.“

KATEŘINA: „Nemůžou mi ho vzít!“

THOMAS: „Rada si myslí, že to bude pro jeho budoucnost nejlepší.“

KATEŘINA: „Je to můj syn.“

THOMAS: „Je to Jindřichův a Janin syn.“²¹⁹

Dramatický náhled na Kateřinu Parrovou jakožto ženu v její – a v dnešní - době je tedy dvojitý. „Bezpečnou“ možností je ztvárnit Kateřinu jako oddanou manželku a matku. K tomuto okruhu máme řadu písemných svědectví, jednak od Kateřiny samotné, jednak od lidí, kteří se pohybovali v jejím okolí. Již víme, že Kateřina se vlastními doporučeními příliš neřídila, rozhodně ne v oblasti poslušnosti manželovi a skromného odívání.

Zatímco Carolyn Krasová ženskou problematiku příliš nereflektuje a drží se pouze základní linie Kateřinina postavení manželky a matky, Kateřina Kate Hennigové je zcela moderní feministkou, což se projevuje především v jejím boji za práva obou nevlastních dcer. V případě *Last Wife* se však kvůli tomuto pojetí setkáváme s výraznými ahistorickými prvky. Jak jsem již poznamenala výše, hra není ani tak o tom, co si Kateřina Parrová skutečně myslela a co o postavení žen napsala, ale o tom, co si Kate Hennigová myslí, že si myslela. To je samozřejmě v případě dramatu zcela v pořádku, nicméně Kateřina v textu říká ne to, co opravdu řekla, ale spíše to, na co ve své době nemohla ani pomyslet. Dramatický text se tak stává jakýmsi manifestem autorky, jejím soukromým vzkazem Jindřichovi VIII. Kate Hennigová vkládá své Kateřině do úst věty, o kterých si evidentně myslí, že by je Jindřich měl od manželky slyšet. Správně podotýká, že Kateřina měla na Jindřicha jistý vliv, nicméně již nevysvětluje, proč zrovna její vliv měl být největší (protože byla až šestá v pořadí?) a proč ostatní Jindřichovy ženy podle ní žádný vliv neměly (minimálně Kateřinu Aragonskou a

²¹⁹ Tamtéž, s. 107.

Annou Boleynovou v tomto ohledu zcela ignoruje). Důležitost toho, že Kateřina Parrová byla poslední Jindřichovou manželkou, zdůrazňuje Kate Hennigová i v dalším rozhovoru: „Byla poslední manželkou: rozvedena, popravena, zemřela, rozvedena, popravena, přežila. Kdo byla ta žena, která přežila? Jakmile jsem začala s výzkumem, bylo mi jasné, že velká část příběhu o této ženě je zkreslená.“²²⁰ Dramatička však v onom zkreslování z velké části pokračovala a přivedla tak na jeviště Kateřinu Parrovou jakožto zcela moderní radikální feministku hlásající pohrdání nejen vůči mužům, ale i vůči celému dobovému společenskému systému.

²²⁰ BOWLING, N.: *An Interview...* In: <https://timelinetheatre.com/2016/09/interview-kate-hennig/> [cit. 23. 10. 2017].

3. část – Královny v dramatu a pramenech

Tato část si klade za cíl alespoň v základech konfrontovat dramatické texty s výpovědí historických pramenů. Cílem není jen uvést, „jak to doopravdy bylo“, ale také prezentovat nejrůznější historické detaily a pokusit se uvést na pravou míru alespoň některé omyly a pověsti, které o obou královnách dodnes kolují a historikové, dramatikové i autoři populárně naučné literatury je často nekriticky přebírají jeden od druhého.

3.1 Anna Boleynová

Shakespearova Anna přichází ke dvoru jako služebnice královny Kateřiny Aragonské, což se roku 1521 také stalo. Anna tak následovala rodinnou tradici, neboť královně sloužily i její matka Elizabeth a sestra Mary.²²¹ Další vztah královny a její dvorní dámy je ovšem již jen dramatikovou fikcí. Shakespeare nemohl a jistě ani nechtěl ve své hře popsat matku královny Alžběty – a zprostředkovaně pramáti rodu Stuartovců²²² – jako pyšnou a ctižádostivou ženu, která srazila z trůnu právoplatnou panovnici. Anna tak zůstává až téměř do svého sňatku s králem věrnou služebnicí Kateřiny Aragonské a vytrvale opakuje, že jejím cílem není stát se královnou. Skutečná Anna Boleynová ovšem královnu Kateřinu vnímala jako jednoho ze svých hlavních nepřátel. Autor Annina životopisu profesor Eric Ives vyjádřil přesvědčení, že Annin pověstný antiklerikalismus mohl být i následkem toho, že řada kněží podporovala Kateřinu.²²³ Anna se po deset let snažila s Kateřinou soupeřit; při jejím prvním rozdávání almužen v roli královny na Velikonoce roku 1533 byla údajně mnohokrát štědrejší než Kateřina, což podle Ivese ovšem mnozí lidé vyhodnotili tak, že se snaží koupit si jejich

²²¹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 14.

²²² Anna byla jakousi pramáti rodu Stuartovců skutečně jen velmi zprostředkovaně. Stuartovská dynastie sice zdědila anglický trůn po Annině dceři Alžbětě, nicméně samotný Jakub VI. Skotský / I. Anglický pocházel z linie starší sestry Jindřicha VIII. Markéty Tudorovny, která se provdala za skotského krále Jakuba IV.

²²³ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 154 a 156.

přízeň.²²⁴ Za vše mluví skutečnost, že když jí v lednu 1536 oznámili zprávu o Kateřinině smrti, vždy sebejistá Anna poznamenala, že nyní je konečně královnou.²²⁵

Stejně jako Shakespearova dramatická postava, i skutečná Anna Boleynová reformaci intenzivně podporovala. Byla jedním z prvních lidí, kteří ke dvoru přinesli protestantské spisy, byť byly ke konci dvacátých let nelegální, což reflektuje i dramatický text Howarda Brentona. Anna měla údajně králi Jindřichovi ukázat knihu Simona Fische *Prosebná modlitba žebráků* (vyšla roku 1529), ve které se tvrdilo, že světská moc by neměla odvádět zbytečné poplatky církvi, ale takto získané peníze si raději ponechat pro všeobecný prospěch společnosti. Totéž platilo o knize Annina oblíbeného autora Williama Tyndalea *Poslušnost křesťanského muže* (vyšla roku 1528), ve které byla napadána papežská moc ve prospěch světské vlády. Nejvýznamnější Anninou zásluhou se však stalo přeložení bible do angličtiny, respektive legalizace tohoto překladu na území Anglie. Tyndaleův anglický překlad bible vyšel v době, kdy se Anna stala královnou, pouze v zahraničí.²²⁶ „Ačkoli Anna četla bibli nejraději ve francouzštině, prosazovala především překlad do národního jazyka,²²⁷ zmiňuje se autor Annina životopisu profesor Ives. Královna na šíření překladu osobně dohlížela – jeden výtisk měla i ve svých komnatách, kdykoli přístupný pro dvorní dámy, které se snažila vést k mravnosti a pořádku.

Anna také navštívila jeptišky v klášteře v Syonu, vytkla jim čtení latinských textů, kterým nemůžou rozumět, a rozdala jim modlitební knížky v angličtině. Je ovšem otázkou, jestli vzdělané jeptišky nerozuměly latině stejně dobře nebo lépe než Anna samotná.²²⁸ Největším zadostiučiněním – bohužel jen pár měsíců před smrtí – pak pro Annu bylo, když roku 1536 Miles Coverdale věnoval svůj anglický překlad bible králi a „vaší nejmilejší manželce a

²²⁴ Tamtéž, s. 284.

²²⁵ Tamtéž, s. 295.

²²⁶ Tamtéž, s. 132-134.

²²⁷ Tamtéž, s. 269.

²²⁸ Tamtéž, s. 265-266.

nejctnostnější panovnici, královně Anně“.²²⁹ Jeho kniha měla Anniny iniciály vyražené na vazbě a dochovala se dodnes. Annin zájem o knihkupce a překupníky reformační literatury byl celoživotní, ještě v květnu 1536 cestoval jeden z jejích lidí po Evropě s cílem nakoupit pro ni náboženskou literaturu. Když úkol splnil a vrátil se do Anglie, královna už byla po smrti.²³⁰

Co již Shakespeare ani Brenton nezmiňují, je skutečnost, Anna kromě reformačních spisů a náboženské literatury obecně velmi podporovala i reformní učence a univerzity. Na konci dvacátých let se v dopise kardinálu Wolseymu přimlouvala za reformní duchovní z Oxfordu: „Naléhavě a z celého srdce Vaši Milost prosím, byste kvůli mně neopomněl kaplana z Oxfordu...“²³¹ Mnozí z oxfordských učenců byli v Anniných službách – například William Betts se stal jedním z jejích kaplanů, Nicholas Udall pak byl autorem korunovačních veršů na její počest. Královna ale finančně podporovala i konkurenční Cambridge; učenci z této univerzity roku 1536 královně napsali dopis, ve kterém jí děkovali, že přemluvila krále, aby jim odpustil dlužné poplatky.²³²

Shakespeare i Brenton ve svých textech zmiňují královninu laskavost a soucit. Významnou oblastí Annina působení skutečně byla dobročinnost, byť se můžeme jen dohadovat, nakolik se jednalo o dodržování tradice královnina úřadu a nakolik o osobní altruismus. Již jsme zmiňovali velikonoční almužny; částkou 1500 liber ročně (zhruba 47 000 dnešních korun) podporovala chudé a vdovy; na pomoci chudým se podílela také tradičním šitím oblečení spolu se svými dvorními dámami. Po Annině smrti byl v její písemné pozůstalosti nalezen seznam plánovaných odměn pro chudé umělce na druhou polovinu roku 1536.

Annino zaujetí pro charitu ji podle teorie nejen Howarda Brentona nakonec také stálo život. Také podle profesora Ivese Anna zaplatila životem za svůj názor na to, kam by měly být směřovány peníze získané rušením klášterů. Král Jindřich si je samozřejmě chtěl ponechat;

²²⁹ Tamtéž, s. 269.

²³⁰ Tamtéž, s. 273.

²³¹ Tamtéž, s. 286-287.

²³² Tamtéž, s. 286-287.

královna Anna prosazovala ušlechtilý, byť poněkud naivní názor, že by měly být použity na dobročinnost a podporu vzdělání. Hlavním důvodem však nejspíš bylo to, že Anna odhalila rozsáhlou korupci při zabavování těchto prostředků. Měla údajně pohrozit sekretáři Cromwellovi a jeho lidem, že „oznámí králi, že pod rouškou Evangelia a náboženství prosazují své vlastní zájmy, dávají vše na prodej a přijímají úplatky, aby udělovali církevní benefícia nehodným osobám – nepřátelům pravé víry“.²³³ Tento zásadní střet mezi Annou a Cromwellem proběhl v dubnu 1536; 2. května byla Anna zatčena a po vykonstruovaném procesu o necelé tři týdny později popravena. Rychlost, se kterou bylo proti ní postupováno, dává teorii o odhalené korupci jistě opodstatnění.

Byla však Anna Boleynová skutečně tajnou – či veřejnou – luteránkou, tak, jak ji představuje a přímo tímto slovem definuje William Shakespeare? Zastavme se u tohoto specifika, údajně souvisejícího s její francouzskou výchovou. Annin otec Thomas Boleyn pracoval pro krále Jindřicha jako velvyslanec u francouzského královského dvora.²³⁴ Protože chtěl svým dcerám Mary a Anně zajistit co nejlepší vzdělání, prosadil je do služeb významných dam u evropských panovnických dvorů. Anna tak nejprve roku 1513 – ve svých dvanácti letech – sloužila jako dvorní dáma nizozemské místodržitelce Markétě u jejího dvora v Mechelen.²³⁵ Své paní byla nejspíš dobrou služebnicí, zachoval se totiž Markétin dopis Anninu otci, kde se arcivévodkyně o své mladičké dvorní dámě zmiňuje. Eric Ives ho uvádí v Annině životopisu: „S ohledem na její útlý věk shledávám ji tak společenskou a příjemnou, že více jsem zavázána já vám, že jste mi ji poslal, než vy mně...“²³⁶

O rok později byla Anna začleněna do doprovodu Jindřichovy sestry princezny Marie, která se na několik měsíců stala francouzskou královnou. Po Mariině ovdovění a návratu do Anglie Anna ve Francii zůstala, tentokrát u dvora nové královny Klaudie. Zde pobývala po dobu šesti

²³³ Tamtéž, s. 308.

²³⁴ Tamtéž, s. 10.

²³⁵ Tamtéž, s. 23.

²³⁶ Tamtéž, s. 19.

let²³⁷ a naučila se mnohé ze schopností, kterými později okouzila krále Jindřicha. Do Anglie se vrátila roku 1521 a ihned nastoupila do služeb královny Kateřiny Aragonské. Právě během dlouhého pobytu ve Francii měla být podle svých katolických nepřátel, slovy kronikáře Nicholase Sandera, „nakažena reformací“.²³⁸ Kdy a kde se tak ale mělo stát? U dvora habsburské arcivévodkyně Markéty jistě ne. Královně Marii Anna sloužila příliš krátce a nejdelší část svého pobytu strávila ve službách královny Klaudie, známé a až bigotní katoličky. Můžeme vyvrátit i ustálenou teorii, podle které Anna přijala reformační názory, protože se úzce spřátelila se sestrou francouzského krále Markétou Navarrskou. Markéta se nicméně o reformaci začala zajímat až po svém sňatku s navarrským králem roku 1526, když již byla Anna dávno zpět v Anglii. Můžeme odmítnout také tvrzení, podle kterého Anna s Markétou celý život pěstovaly živou korespondenci a byly dobrými přítelkyněmi – Markéta totiž byla jednou z francouzských královských dam, které roku 1532 odmítly svou přítomností na setkání králů v Calais uznat Annino postavení budoucí královny.²³⁹

Co se týká krále Jindřicha, ten se sice roku 1532 prohlásil hlavou nové anglikánské církve, ale co se věrouky týče, stále ještě zůstal de facto katolíkem. Anna kráčela trochu jinou cestou. Roku 1531 o ní španělský velvyslanec řekl, že je „luteránštější než sám Luther“,²⁴⁰ je však nutno brát v úvahu, že samozřejmě stál na straně římskokatolické církve a původem španělské princezny Kateřiny. O rok později velvyslanec prohlásil, že když se Jindřich ustanovil hlavou církve, „ta králova ženská předváděla četné projevy radosti, jako by se skutečně dostala do ráje“²⁴¹ a že Anna je „příčinou a ochránkyní všeho kacířství v Anglii“.²⁴² Skutečnost byla poněkud jiná. Anna ve svém pojetí víry zůstala svým způsobem „na půl cesty“. Ač velmi nábožensky založená, musela brát ohledy na dobu, ve které žila, a především na své postavení

²³⁷ Tamtéž, s. 29.

²³⁸ Tamtéž, s. 277.

²³⁹ Tamtéž, s. 32.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 277-278.

²⁴¹ Tamtéž, s. 138.

²⁴² Tamtéž, s. 138.

královny. V soukromí i na veřejnosti četla protestantské spisy, mnohé z nich doporučila králi, podporovala reformní učence a univerzity, přijímala do svých služeb lidi příklánějící se k reformaci. Několik zdánlivě nepodstatných detailů z jejího života nám naznačuje, jaké bylo její skutečné vnitřní smýšlení. I za Anniny vlády byli totiž někteří reformátoři popraveni jako kacíři a královna jim přes veškerý svůj vliv nemohla pomoci.

Výmluvné jsou i Anniny poslední dny strávené ve vězení v Toweru. Anna podle profesora Ivese údajně po svém zatčení požádala velitele Toweru, „aby vyřídil Jeho královské Výsosti, že by v komoře vedle své komnaty potřebovala mít Svátost oltářní, aby se mohla modlit o milost“.²⁴³ Nikdy tedy nepopírala princip eucharistie. Anna také ve svých posledních dnech hodně mluvila o tom, co nastane po její smrti, a vyjádřila se: „A to já už budu v nebi, poněvadž jsem za svých dnů učinila mnoho dobrých skutků.“²⁴⁴ Kdyby Anna byla luteránkou, věřila by, že se do nebe dostane jen skrz svou víru, nikoli kvůli dobrým skutkům. Na popravu se pak vždy stylová královna oblékla do červené, což byla v katolické liturgii barva mučednictví. Svá poslední slova „Ježíši Kristu odevzdávám svou duši“²⁴⁵ na popravišti sice pronesla anglicky, nikoli latinsky, skutečností však zůstává, že Anna Boleynová k augspurskému vyznání víry nikdy nekonvertovala a zemřela jako katolička, byť v pojetí Jindřichovy anglikánské církve.

Byla Anna Boleynová součástí nebo snad samotnou příčinou reformace, jak uvádějí ve svých dramatech Shakespeare i Brenton? Podívejme se na každou z možností blíže. Sama Anna tvrdila, že krále Jindřicha osvobodila z hříchu a přivedla ho k reformaci.²⁴⁶ „Respektování Anny znamenalo nepřátelství k Římu a (teoreticky) respektování královské supremacie nad církví,“²⁴⁷ uvádí Annin životopisec profesor Ives. „Mnoho nenávisti k Anně bylo spojováno s Jindřichovými opatřeními – například zdanění, ale především reforma

²⁴³ Tamtéž, s. 282.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 213.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 359.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 101.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 105.

církve. (...) Byla spojována s manželovou brutalitou, popravou kartuziánů i Mora a Fishera. Lidé, vystrašení bezprecedentně brutálními událostmi, o nich mluvili jen šepem a vinili královnu Annu. (...) Sir Thomas More sám chápal svůj proces jako pomstu za to, že neuznal manželství královny Anny.²⁴⁸ Toto tvrzení je nutné poněkud poopravit – novější výzkumy prokázaly, že Thomas More přes veškeré své stranění královně Kateřině nakonec Annu po její korunovaci a pomazání za královnu uznal. Popraven byl za nerespektování královské supremacie, nikoli za protesty proti Anně.²⁴⁹ Obecně ovšem předchází teze potvrzují, že Anna byla skutečně vnímána jako naprosto nedílná součást anglické reformace. „Anna Boleynová,“ pokračuje Ives, „nebyla katalyzátorem anglické reformace, ale rozhodně byla důležitým členem rovnice. (...) V reformistické skupině bylo samozřejmě mnohem více lidí než jen Anna, ale královna byla nepochybně klíčovou postavou. (...) Anna byla reformátorkou z přesvědčení, ne pouze z politických důvodů.“²⁵⁰

Můžeme tedy říci, že Anna byla dle svého mínění i mínění jejích současníků a životopisců nedílnou součástí reformace. Byla však i její příčinou? Odehrála by se anglická reformace, nebýt Anny Boleynové? Nad touto otázkou můžeme víceméně jen spekulovat. Podle mého názoru otázka nezní - Proběhla by reformace bez Anny?, ale - Byla by reformace bez Anny tak náhlá a intenzivní? Domnívám se, že ne. Zcela souhlasím s názorem jednoho z nejznámějších shakespearologů Martina Hilského: „Domněnka, že právě tím začala anglická reformace, je až příliš lákavá, navíc není nepravděpodobná (...) Jeho vztah k Anně Boleynové byl výjimečný tím, že nová láska šla ruku v ruce s novou vírou.“²⁵¹

Vztahy Anglie s papežskou mocí samozřejmě procházely lepším i horším obdobím, nicméně k zásadnímu střetu došlo až ve chvíli, kdy Jindřich požadoval anulaci svého prvního manželství (nikoli rozvod, jak se často uvádí). Můžeme samozřejmě diskutovat o legitimitě

²⁴⁸ Tamtéž, s. 200-201.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 47.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 260, 264 a 280.

²⁵¹ HILSKÝ, M.: *Shakespeare a jeviště...*, s. 398.

jeho manželství s Kateřinou, objektivní skutečností však zůstává, že papež anulaci nepovolil, respektive dlouhodobě se k věci nevyjadřoval a řešení problému z mnoha důvodů odkládal. Jedním z těchto důvodů, stejně důležitým jako všechny ostatní, byla samotná králova budoucí nevěsta – Anna Boleynová, která měla v celé Evropě velmi špatnou pověst. Domnívám se, že papež by byl možná vstřícnější, pokud by se Jindřich chtěl oženit například s některou evropskou princeznou – koneckonců zapuzení neplodné manželky a nový sňatek s urozenou nevěstou již měly své precedenty. To ale král neměl v plánu a papež logicky nechtěl dopustit zapuzení důstojné španělské princezny a tety císaře Svaté říše římské a povznesení obyčejné anglické šlechtičny s neuspořádaným osobním životem, navíc přívrženkyň reformace. Kdyby byla Jindřichovou budoucí královnou jiná žena, k odtržení od Říma by vůbec nemuselo dojít. Tento závěr je samozřejmě poněkud zjednodušený, skutečností však zůstává, že Anna Boleynová jistě byla příčinou – byť rozhodně ne jedinou – anglické reformace.

Již William Shakespeare představuje ve své hře obraz svaté reformační královny a Anna i přes svou kontroverzní povahu a skutečnost, že po tři roky – až do smrti Kateřiny Aragonské – de facto nebyla legitimní královnou ženou,²⁵² měla své příznivce, a to i na významných postech. Sám Erasmus Rotterdamský roku 1533 dedikoval dvě své knihy „nejmilostivější a nejctnostnější královně Anně“.²⁵³ Následující až hagiografické úryvky pochází z nejrůznějších kronik, korespondence, či jiných jen částečně dochovaných pramenů, takže často přesně neznáme jejich autora, nicméně o lásce k reformační královně vypovídají víc než výmluvně. Evangelík Thomas Alwaye v dopisu Anně napsal: „Vzpomínám, kolik soucitných skutků Vaše dobrota během oněch roků vykonala...“²⁵⁴ Hagiografie George Wyatta uvádí: „Nejcennější (z Anniných ručních prací, poznámka Z. A.) byly ty práce, jež nechala své

²⁵² Jindřich VIII. a Anna Boleynová uzavřeli tajný sňatek 25. ledna 1533, Kateřina Aragonská však zemřela až 7. ledna 1536. Anna tedy – řídíme-li se náhledem římskokatolické církve – byla legitimní Jindřichovou manželkou a královnou jen necelých pět měsíců od lednové Kateřininy smrti do anulování svého manželství v květnu 1536.

²⁵³ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 270.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 284.

panny provést v podobě košil a halen pro chudé.“²⁵⁵ Dále Wyatt pokračuje: „Žili a milovali se a projevy sílící lásky mezi nimi rovněž neustále sílily. Její mysl mu přinášela bohaté poklady lásky k zbožnosti, lásky k pravdě, lásky k poznání...“²⁵⁶ „Byla utěšitelkou a pomocnicí všech vyznavačů Kristových evangelíí.“²⁵⁷

Známe také literární produkci řady konkrétních lidí, z nichž mnozí byli v Anniných službách. Silné zaujetí můžeme vyčíst například z chvalozpěvu Roberta Whittingtona: „Jste věrnou ochránkyní chudáků, vdov a sirotků. A nasloucháte nářkům potřebných. Ve své zbožnosti záříte jako Jitřenka.“²⁵⁸ Výmluvný je i dopis arcibiskupa Cranmera, věrného Annina přívržence, který napsal králi Jindřichovi, když se dozvěděl o královnině zatčení: „Má mysl prostě žasne, poněvadž jsem nikdy neměl lepší mínění o nějaké ženě, avšak domnívám se, že by Vaše Výsost nezašla tak daleko, kdyby nebyla vinna. Měl jsem ji nemálo rád pro lásku, již podle mého úsudku chovala k Bohu a k Evangelii. Vedle Vaší Milosti jsem k ní byl vázán nejvíce ze všech živých bytostí.“²⁵⁹ Cranmer se v den Anniny smrti vyjádřil, že „ta, která byla dosud královnou na zemi, se dnes stane královnou v nebi“.²⁶⁰ Sám Philipp Melanchthon se vyjádřil, že královna „byla spíše obviněna než usvědčena“.²⁶¹ O Annině zbožnosti píše i kronikář John Foxe ve své *The Book of Martyrs* a o králi tvrdí, že „díky ctnostné dámě jeho oči spatřily pravdu“.²⁶² O arcibiskupovi píše, že „Cranmer byl vždy přítelem Anny Boleynové, ale bylo příliš nebezpečné oponovat vůli tyranského krále“.²⁶³ Anninu úlohu pak definuje stručně a jednoznačně: „Ta vladařská dáma byla boží vyvolenou.“²⁶⁴ Patrně nejodvážnějším činem se proslavil francouzský humanista Nicholas de Bourbon. Ve Francii byl za svou náboženskou činnost vězněn a na Anninu přímluvu ho propustili. Bourbon se

²⁵⁵ Tamtéž, s. 50-51.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 50-51.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 50-51.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 285.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 328.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 328.

²⁶¹ Tamtéž, s. 328.

²⁶² FOXE, J.: *The Book of Martyrs*.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž.

odvděčil tak, že i v době, kdy se jméno Anny Boleynové nesmělo vyslovit, věnoval jedno své dílo její památce.²⁶⁵

Libreto výše zmiňované romantické opery se o Annině soudním procesu zmiňuje jen stručně, přesto Felice Romani ve svém textu správně představil Annu jako oběť dvorských intrik. Annin proces ostatně dodnes zůstává po mnoha stránkách záhadou. Po nepodařeném pokusu obvinít ji z čarodějnictví byla nakonec Anna obžalována ze spiknutí proti králi a cizoložství. To v jejím postavení de facto byla totožná obvinění, protože nevěra královny byla vnímána jako velezrada. Pokud zplodil nemanželského potomka král, ve většině případů dítě patřičně zajistil, ale potomek za žádných okolností nemohl zdědit trůn. Pokud by se však nevěry dopustila královna a porodila králi podstrčené dítě, jednalo by se o vážné ohrožení dynastie.

Zvláště absurdním částem obžaloby – například obviněním z incestu – se budu věnovat níže. Skutečností je, že Anna byla obžalována z nevěry minimálně s pěti muži. Poslední tři děti, o které přišla, údajně vůbec nebyly královny. O princezně Alžbětě také zazněly podobné komentáře, vzhledem k její výrazné podobě s otcem však brzy utichly. Sám Jindřich o tom, že je Alžbětiným otcem, nikdy nepochyboval, je tedy jasné, že obvinění z nevěry byly vykonstruovaná a nesmyslná. Za prvé Anna v postavení královny nikdy nezůstávala o samotě, dokonce i v noci s ní v ložnici spaly některé dvorní dámy, připravené jí v případě potřeby posloužit. Těžko by tedy utajila jediný milenecký poměr, o kterém mluví autoři opery, natož pět. Jedinou možností by bylo mít mezi dvorními dámami spojenkyni, tak jako tomu bylo o pět let v později v případě Jindřichovy páté ženy Kateřiny Howardové. Spolu s Annou však nebyla obviněna žádná další žena.²⁶⁶ Za druhé, data Anniných údajných nevěr byla zcela absurdní, mnohdy se jednalo o dobu, kdy se Anna zotavovala po porodu nebo potratu,

²⁶⁵ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 287.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 348.

v několika případech bylo v obžalobě jako dějiště nevěry uvedeno místo, kde v dané době prokazatelně nepobývala.²⁶⁷

Cizoložství tedy můžeme vyloučit, zbývá otázka politického spiknutí a velezrady. Anně nebylo prokázáno nic konkrétního, obvinění bylo pravděpodobně cíleno na její reformační činnost. Sám král Jindřich své třetí ženě Janě Seymourové řekl, že Anna zemřela proto, že se příliš pletla do státních záležitostí.²⁶⁸ „Příčiny smrti Anny a ostatních nebyly sexuální, ale politické,“²⁶⁹ konstatuje profesor Ives. Samotnou Anninu klidnou a obratnou obhajobu okomentoval král slovy „Má statečné srdce, ale stejně za to zaplatí.“²⁷⁰

Italská opera zobrazuje i Anniny poslední hodiny, během kterých utrápená královna přijde o rozum. Nebylo tomu tak. Anna po rozsudku vyjádřila přání, aby „nikdo nerušil její zbožnost“.²⁷¹ V noci z 18. na 19. května, pár hodin před smrtí, ji navštívil její almužník, se kterým strávila několik hodin na modlitbách; v brzkých ranních hodinách přišel arcibiskup Cranmer, vyzpovídal ji a odsloužil mši. Při podání Těla Páně Anna odpřísáhla svou nevinu, což znamená téměř jistotu, že nevinná opravdu byla. Poslední hodiny před smrtí pro ni znamenaly čas rozloučení s pozemským světem a přípravu na smrt a posmrtný život. Zajímavou skutečností je, že při samotné popravě s Annou nebyl žádný kněz. Jednalo se snad o jakýsi trest za to, že se Anna nepřiznala ke zločinům, z nichž byla obviněna?²⁷²

Poslední ukázkou jejího hlubokého náboženského přesvědčení je její modlitební knížka, kterou přímo na popravišti předala své dvorní dámě, přítelkyni a sestřenici Margaret Leeové. Knižka byla v rodině Leeových předávána jako poklad z generace na generaci; zachovala se dodnes i s Anniným vpiskem: „Vzpomínej na mne, až se budeš modlit, ta naděje nás vede ze

²⁶⁷ Tamtéž, s. 343-345.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 312.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 349.

²⁷¹ Tamtéž, s. 353.

²⁷² Tamtéž, s. 358.

dne na den.“²⁷³ Tato poslední Annina písemná výpověď svědčí o strachu, který prožívala; bála se nejen o svou pověst a svou duši, ale především o tříletou dcerku Alžbětu, kterou zde nechávala bez matky a v nejistém postavení levobočka a dítěte děvky a zrádkyně.

Howard Brenton se ve své hře ústy princezny Alžběty vyjadřuje k řadě pomluv, které o Anně Boleynové kolovaly. Nejvíce negativních tvrzení, reflektovaných a dále předávaných i prostřednictvím dramatických textů, sepsal ve své katolické kronice anglické reformace Nicholas Sander.²⁷⁴ Shrneme-li je chronologicky, podle Sanderova tvrzení Thomas Boleyn vůbec nebyl Anniným otcem; prostřední dítě manželů Boleynových zplodil údajně sám král, v té době ještě princ Jindřich – a později se tak dopustil incestu, když pojal za manželku svou biologickou dceru.²⁷⁵ Thomas Boleyn údajně poslal Annu do Francie poté, co ji přistihl při pohlavním styku s jedním ze svých sluhů. Další pomluvy se týkají Annina vzhledu; měla prý po těle velký počet bradavic a na pravé ruce šest prstů.²⁷⁶ Sander dále tvrdí, že se Anna dopustila nevěry i incestu se svým bratrem a že při svém posledním potratu přivedla na svět znetvořené dítě.

Podíváme-li se na jednotlivá obvinění podrobněji, zjistíme, že ani jedno neobstojí. Pomluva o králově poměru s Elizabeth Boleynovou vznikla na základě toho, že král měl postupně vztah s oběma jejími dcerami. Jednoduchým výpočtem však můžeme zjistit, že se jedná o nepodloženou pomluvu – Anna se narodila v roce 1501, v době jejího zplození by tedy princ Jindřichovi bylo teprve devět let. Nicholas Sander sice tvrdí, že Anna „byla s králem příbuzná

²⁷³ Tamtéž, s. 239-240.

²⁷⁴ Nicholas Sander (1530-1581) byl anglický katolický kronikář. Ve své kronice anglické reformace shromáždil a okomentoval všechny pomluvy a nepodložené zprávy, týkající se anglické reformace, a zaměřil se zvláště na Annu Boleynovou jako typickou představitelku zlé ženy, která svedla krále a odvedla zemi od pravé víry. Kronika byla ve své době jen jednou z mnoha a jistě nedosáhla slávy tzv. Španělské či Holinshedovy kroniky, byla však stále znovu vydávána a její vydání ještě v 19. století svědčí o tom, jak silný byl mýtus o Anně Boleynové i tři sta let po její smrti. Sanderova kronika byla jedním z podnětů pro Agnes Stricklandovou, aby napsala své viktoriánské *Lives of the Queens of England*, stále značně tendenční dílo, nicméně již částečně osvobozené od pomluv a nepravd.

²⁷⁵ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 16.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 39.

v prvním, ba více než prvním stupni“,²⁷⁷ sám král Jindřich ovšem toto tvrzení popřel stručnou reakcí „S matkou nikdy“.²⁷⁸

Teorii o Anniných nevhodných stycích se služebnictvem můžeme také vyloučit. Dvanáctiletá Anna již byla dost stará na to, aby si uvědomovala svou společenskou výlučnost; ohrozit ji poměrem se sluhou by byla sebevražda. Stejně tak Anna jistě nebyla dotyčným sluhou znásilněna; jen naprostý šílenec by si dovolil násilím připravit o panenství pánovu dceru, navíc po matce pocházející z mocného rodu Howardů.

Ani tvrzení o Annině vzhledu není udržitelné, muž tak náročný na krásu žen, jakým byl král Jindřich, by zjizvené ženě s bradavicemi jistě přízeň neprokazoval. Nesmyslné je i tvrzení o šestém prstu. Průzkum Anniných pozůstatků za vlády královny Viktorie prokázal, že její ruce nevykazovaly žádné anomálie, dle dobových popisů se tedy dá soudit, že Anna měla na malíčku jedné ruky pouze zárodek šestého nehtu. Tato genetická anomálie je poměrně běžná v případě očekávání dvojčat, ze kterých se nakonec narodí pouze jedno. Elizabeth Boleynová tedy mohla v roce Annina narození očekávat dvojčata a vědomě či nevědomě o jedno přijít. Annin „přebytečný“ nehet by tak mohl být vzpomínkou na nenarozeného sourozence. Je třeba poznamenat, že vždy elegantní a stylová Anna i v tomto případě proměnila nevýhodu ve svůj prospěch. I Sander ve své kronice musel neochotně uznat, že Anna byla uznávaná jako „zrcadlo módy“;²⁷⁹ k zakrytí kosmetické vady vymyslela tzv. netopýří rukávy, jeden z největších módních hitů, který se zachoval dodnes a v pravidelných vlnách se stále vrací.

K dalším tvrzením – již výše bylo prokázáno, že nevěry se Anna mohla dopustit jen těžko. Co tedy obvinění z incestu? Máme jen dva velmi vratké „důkazy“, které při bližším průzkumu nemohou obstát. Podle prvního Anna často zůstávala ve své ložnici o samotě se svým bratrem. To jednak nic nedokazuje, jednak jsme již ukázali, že „samota“ v případě královny byla relativní záležitost. Zůstáváním o samotě se tedy patrně myslí rozhovor v užším kroužku

²⁷⁷ SANDER, N.: *Rise and Growth...*

²⁷⁸ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 16.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 253.

přátel s vyloučením dvora. Druhý „důkaz“ stojí na tvrzení, že když Anna zjistila, že čeká Alžbětu, napsala o tom svému bratrovi radostný dopis. To mělo údajně dokazovat, že George Boleyn byl Alžbětiným otcem. Nesmyslnost tvrzení o královně, která jistě jako kterákoli jiná žena v pozhnaném stavu chtěla sdělit radostnou zprávu rodině, je zcela evidentní.

I záležitost s údajně znetvořeným dítětem je patrně výmyslem. Sander ve své kronice píše, že Anna potratila „hromádku masa“.²⁸⁰ V době Annina potratu však žádná taková zpráva nekolovala, naopak, plod byl zdravý a vykazoval jasné známky mužského pohlaví. Anna tak s největší pravděpodobností neprodila zrůdu; kdyby ano, jistě by proti ní bylo této skutečnosti využito při procesu o pouhé čtyři měsíce později.

Gaetano Donizetti i Howard Brenton poukazují ve svých dramatech na znevažování Anny coby ženy. Anna Boleynová rozhodně nebyla a ani se nechovala jako typická žena své doby, nezastávala vyžadovanou úlohu poslušné dcery, manželky a matky – a pro typicky maskulinní společnost tudorovské Anglie bylo velmi těžké tuto skutečnost přijmout. Můžeme začít již jen jejím vzhledem. Není těžké pochopit, že po univerzálním typu manželky a milenek (malé modrooké blondýnky s bledou pletí – to platí pro Kateřinu Aragonskou, Elizabeth Blountovou i Mary Boleynovou) krále vysoká, snědá, černovlasá a černoooká Anna tolik zaujala. Annin vzhled také nahrával jejím nepřátelům, ať už se jednalo o mateřská znaménka, „šestý prst“ nebo hluboké tmavé oči, kterými údajně měla krále očarovat.²⁸¹ Anna připomínala tzv. Černou paní z díla Petrarce a později Shakespeara, jakýsi dobový symbol ženské nebezpečnosti.²⁸²

Také pro svou povahu Anna neměla podporu žen, které stály na straně královny Kateřiny. Autor monumentálního eposu o Tudorcích G. - J. Meyer uvádí, že když se v jednom londýnském kostele na Velikonoce 1533 lidé dozvěděli, že odted' se mají modlit za královnu

²⁸⁰ SANDER, N.: *Rise and Growth...*

²⁸¹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 39.

²⁸² SHAKESPEARE, W. – FLETCHER, J.: *Král Jindřich...*, s. 161.

Annou, všechny ženy se zvedly a odešly.²⁸³ Anna se chovala značně vyzývavě, takže mnozí lidé snadno uvěřili tomu, že se dopustila několikanásobné nevěry. Byla také velice upřímná až arogantní. Španělský velvyslanec její projevy podle jejího životopisce profesora Ivese okomentoval, že je „statečná jako lev“,²⁸⁴ což v jeho případě znamenalo velikou poklonu ženě, kterou nenáviděl. Anna se na adresu Španělska a zprostředkovaně královny Kateřiny vyjádřila, že „by všechny Španěly nejradyji viděla na dně moře... že si nic nedělá z královny ani z jejich příbuzných a raději by ji viděla viset, než aby ji uznala za svou královnu a paní.“²⁸⁵

Jak podotýká Howard Brenton, upřímnost a drzost byly jednou z Anniných vlastností, kterými nejvíc okouzila krále. Zásadní Annin problém ovšem spočíval v tom, že i po sňatku chtěla hrát roli nedostupné milenky. Nedokázala se zkrátka přizpůsobit dobovému vnímání poslušné a pokorné manželky. V počátcích manželství Jindřich tuto skutečnost respektoval. „Král se jí neodvážil odporovat,“²⁸⁶ uvedl španělský velvyslanec v jedné ze svých depeší. Postupně však král začal srovnávat upřímnou a drzou Annu s diskrétní a pokornou Kateřinou. „Nyní byla Anna manželkou a matkou,“ uvádí Eric Ives. „Konvence – a Jindřich rozhodně konvenční byl – diktovaly, aby nyní zaujala podřízenou roli, ne aby se s manželem hádala nebo se opovážila ho kritizovat.“²⁸⁷ Anna si krále velmi znepřátelila tím, že otevřeně kritizovala jeho nevěry a dělala mu scény na veřejnosti. „Od královen se neočekávalo, že budou komentovat manželovy poměry.“²⁸⁸ Anna se údajně v posledních měsících svého života králi veřejně vysmívala, smála se jeho stylu oblékání, jeho básním a řekla, že „už ho nemiluje a má ho dost“.²⁸⁹

²⁸³ MEYER, G. J.: *The Tudors. The Complete Story of English Most Notourious Dynasty*, s. 230.

²⁸⁴ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 138.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 138.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 101.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 195.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 303.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 349.

Pro ženu zcela netypický byl i Annin strmý společenský vzestup. Když se v roce 1501 narodila, byla pouhou dcerou rytíře; její dědeček, držitel rodového titulu, byl ještě naživu a Annin otec tak byl pouhým čekatelem. Teprve po smrti Williama Boleyna se Annin otec Thomas dostal mezi nižší šlechtu a Anna obdržela titul lady. Její předkové z otcovy strany ale byli pouhými kupci, byť jeden z Boleynů se vypracoval až do úřadu starosty Londýna; Anna tak vždy zdůrazňovala šlechtickou krev své matky, která pocházela z významného rodu Howardů. Právě modrá krev z matčiny strany umožnila Anně dostat se postupně ke čtyřem urozeným dámám, kterým sloužila. Roku 1532, půl roku před sňatkem, král Jindřich povýšil Annu na markýze z Pembroke. Nikoli na markýzu – ženská obdoba tohoto titulu neexistovala. G. - J. Meyer uvádí, že v celých dějinách Anglie žádná žena před Annou Boleynovou neobdržela titul – natož tak vysoký – jinak než dědičně nebo sňatkem.²⁹⁰ Odtud byl už jen krůček k titulu královny. Jindřich s Annou uzavřeli tajný sňatek 25. ledna 1533 a o Velikonocích téhož roku byla Anna poprvé představena jako královna; korunována byla v červnu téhož roku. Korunovací a pomazáním se Annino postavení částečně změnilo. Poté, co prošla tímto obřadem, se stala posvátnou osobou a představitelkou boží moci na zemi. Řada jejích nepřátel ji po korunovaci byla nucena uznat za královu manželku, jak to zobrazuje i William Shakespeare v korunovační scéně svého dramatu.²⁹¹

Anna bývá často prezentována jako žena, která krále zcela ovládala, a u dvora se jí nikdo neodvážil odporovat. Tímto způsobem je pojata i v životopise Erica Ivese a dramatu Howarda Brentona. Jaká však byla její reálná moc? „Byla nejmocnější a nejdůležitější královnou, kterou země kdy měla,“²⁹² tvrdí profesor Ives. Toto tvrzení je značně přehnané. Anna jistě měla na krále velký vliv, ten však klesal úměrně s královou láskou k ní. Annina sestra Mary Boleynová situaci trefně okomentovala: „Raději bych žebrala o chléb s manželem než být

²⁹⁰ MEYER, G. - J.: *The Tudors...*, s. 197.

²⁹¹ IVES, E.: *The Life and Death...*, s. 179.

²⁹² Tamtéž, s. 15.

nejskvělejší královnou křesťanského světa.²⁹³ Král Jindřich ještě v roce 1534 jmenoval Annu pro případ své smrti regentkou a „naprostou vládkyní jejich dětí a celého království“.²⁹⁴ Je pravdou, že po králově tragickém pádu z koně v lednu 1536 začal kancléř Cromwell ihned připravovat korunovaci tříleté princezny Alžběty s Annou jako regentkou. K tomu nakonec nedošlo; otázkou zůstává, zda by Anna v případě královy smrti opravdu získala absolutní moc. O případné regentské radě nebyla v králově příkazu jediná zmínka, Anna by se tedy pravděpodobně stala suverénní vládkyní. To vše je ale jen teorie – při své všeobecné neoblíbenosti by Anna patrně trůn neudržela, navíc v roce 1536 bylo Jindřichově dceři z prvního manželství princezně Marii již dvacet let a na rozdíl od Alžběty, která byla považována za nemanželské dítě, se těšila velké oblibě. Byť je tedy obrázek vládnoucí královny Anny Boleynové jistě lákavý, zůstává jen nenaplněným přáním.

Jedním, byť ne jediným, z důvodů, proč se král Anny zbavil, byla skutečnost, že ani ona mu nebyla schopná porodit syna. To je samozřejmě pro dramatiky velmi atraktivní téma, byť například William Shakespeare nevnímá narození Alžběty jako zklamání, Howard Brenton však ano. Zde je nutno poněkud poopravit obraz krále Jindřicha, který v rozporu se všeobecným povědomím rozhodně nepostupoval proti svým manželkám ve stylu „syna nebo smrt“. Samozřejmě pro každého muže oné doby bylo záležitostí prestiže mít syna a dědice. V případě krále však toto prosté přání nabývalo mnohem širších rozměrů. Tudorovci svým usednutím na anglický trůn roku 1485 ukončili válku růží, ale jejich nároky byly napadnutelné a několik členů bývalé královské rodiny bylo stále naživu. Jindřich tak nutně potřeboval legitimního dědice.

Byť Shakespeare ani Brenton nezobrazují mateřské starosti Jindřichových žen, považují je za natolik zajímavé a tragické, že jsem se rozhodla je alespoň ve stručnosti zmínit. Z dvanácti těhotenství jeho prvních tří žen přežily pouze tři děti, z toho jediný syn. (Zajímavou

²⁹³ Tamtéž, s. 210.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 101.

skutečností je, že z králových tří nemanželských dětí se dospělosti dožily všechny, z toho dva synové.) Kateřina Aragonská byla během osmi let těhotná sedmkrát; čtyřikrát potratila, ve dvou případech děti žily několik hodin, dnů až týdnů; jediným přeživším dítětem byla princezna Marie, narozená roku 1516. Král však nemohl uznat za svou dědičku ženu. Nejednalo se o žádné diskriminační opatření, vláda královen v Anglii zkrátka neměla precedens a byla naprosto nepředstavitelná. Jedinou ženskou vládkyní byla ve 12. století císařovna Matylda a její krátké a rozporuplné panování přivedlo zemi k občanské válce. Král Jindřich naléhavě potřeboval mužského dědice, kterého mu již královna Kateřina dát nemohla. V osobě Anny tedy pojal za manželku nejen milovanou ženu, ale i potenciální matku budoucího krále.

Prvořadou povinností královny bylo rodit děti, nejlépe syny – sám král Jindřich byl druhým ze tří synů a postupně se stal svědkem úmrtí obou bratrů. Anna svou zásadní povinnost pochopila již během korunovačního průvodu, kdy jeden z nádherných oslavných veršů zněl: „Královno Anno, až porodíš syna z královny krve, svému lidu pozlatíš svět!“²⁹⁵ Ostatně korunovační průvod byl v několika ohledech absurdní – za první narážky na Anninu panenskou čistotu byly při jejím evidentním těhotenství poněkud nemístné, za druhé byla nová královna několikrát připodobněna ke svaté Anně, která ovšem porodila jen dcery.²⁹⁶

„Anna Boleynová zvítězila díky svému vzdělání, osobnosti a odvaze, ale nyní musela respektovat, že její osobnost není tak důležitá jako její biologický úspěch či selhání,“²⁹⁷ uvádí profesor Ives. Příběh Anniných těhotenství a porodů je fascinující a tragický. Ačkoli se pro ni Jindřich rozhodl již roku 1526, svůj vztah zřejmě po dobu šesti let nenaplnili. Tím ztratili mnoho cenného času. V době, kdy si Jindřich Annu vzal, jí bylo již třicet dva let, což byl v šestnáctém století na prvorodičku poměrně vysoký věk. O tom, že jejich vztah po léta zřejmě zůstával na platonické úrovni, svědčí fakt, že po sblížení v Calais v prosinci 1532

²⁹⁵ Tamtéž, s. 228.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 221.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 189.

Anna ihned otěhotněla a v září 1533 porodila princeznu Alžbětu. Další těhotenství bylo záležitostí velmi krátké doby. Znovu počala již tři měsíce po porodu; u dvora se o jejím těhotenství vědělo, již v únoru 1534 o něm ale nemáme žádné další zmínky. Buď Anna velmi brzy potratila (což je pravděpodobné vzhledem k brzkému početí po předchozím porodu) nebo se jednalo o omyl či falešné těhotenství. Znovu královna Anna otěhotněla za dalšího tři čtvrtě roku, v říjnu 1534, a těhotenství se vyvíjelo dobře. O to větší smutek museli královští manželé prožít, když se v červnu 1535 – pouhý měsíc před očekávaným porodem – narodilo mrtvé dítě. Je zajímavé, že ačkoli v tomto případě se těhotenství utajit nedalo, manželé se k porodu veřejně ani soukromě nevyjádřili. Nasvědčuje to tomu, že zklamání bylo příliš velké, patrně se tedy narodil chlapec.

Počtvrté a naposledy královna otěhotněla čtvrt roku po nešťastné události. Tou dobou už přízeň krále Jindřicha rychle klesala a Anně bylo jasné, že se jedná o její poslední šanci. Královna opět počala příliš rychle po předchozím porodu, jistě jí nepomohl ani neustálý nátlak a stres, navíc v lednu 1536 jednak prožila šok, když král spadl z koně a po několik hodin se lékaři domnívali, že nepřežije, jednak o pár týdnů později přistihla manžela s Janou Seymourovou na klíně. 29. ledna 1536 – shodou okolností v den pohřbu Kateřiny Aragonské – královna Anna potratila čtyřměsíční plod s jasnými znaky mužského pohlaví.

Král podle profesora Ivese reagoval slovy, že nyní vidí, že mu bůh nedopřeje mužského potomka, a že si s manželkou promluví, až jí bude lépe. Vystrašená a vystresovaná královna Anna udělala zásadní chybu; v zoufalém záchvatu pláče a vzteku vyčetla králi všechny jeho mimomanželské poměry a obvinila ho, že svým nátlakem na ni smrt svého dítěte sám zavinil.²⁹⁸ Manželství tím bylo de facto u konce; jeden z dvořanů výstižně poznamenal, že „královna si potratila spasitele“.²⁹⁹ O to krutěji vyznívá Jindřichova pomsta, víme-li, že Annu uvěznil v době, kdy ji jistě ještě trápily fyzické i psychické následky posledního potratu.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 299.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 298.

Příčiny Anniných potratů můžeme s tak dlouhým časovým odstupem určit jen těžko. V každém případě lze vyloučit teorii, podle které král Jindřich své manželky nakazil syfilidou. Král žádné příznaky této nemoci neměl a ani v seznamu účtů za jeho léky nejsou uvedeny žádné medikamenty určené k léčbě.³⁰⁰ Velmi pravděpodobné tak jsou možnosti, které jsem již uvedla – neustálý stres, příliš mnoho těhotenství v příliš krátké době, popřípadě v dané době příliš vysoký věk. Nabízí se i další možnost – Anna mohla patřit k nepatrnému množství žen, které mají negativní Rh faktor. Žena s tímto problémem po porodu prvního zdravého dítěte projde hormonálními změnami, které způsobí, že každé další dítě má opačný krevní Rh faktor než matka. Tělo matky pak plod vyhodnotí jako nežádoucí a dojde k potratu, popřípadě porodu mrtvého dítěte. V dnešní době se tento problém řeší pomocí transfuzí a hormonální léčby, v 16. století však o něm nikdo nevěděl. Krutou ironií tak zůstává, že pokud by Anna, předpokládaná matka budoucího krále, touto nemocí opravdu trpěla, po narození Alžběty už by nikdy nebyla schopná porodit živé dítě.

Právě na Alžbětu, Shakespearem opěvovanou, ve skutečnosti však nechtěnou princeznu, která byla pro otce zklamáním, by patrně Anna byla nejvíce pyšná. Ačkoli Alžběta o matce promluvila za svůj život jen několikrát, v soukromí její památku ctíla. Navrhovala i vyzdvižení jejích ostatků z kaple v Toweru a uspořádání důstojného pohřbu, ukázalo se však, že vlastně nikdo neví, jak by se mělo v alžbětinské Anglii postupovat při pohřbu kontroverzní ženy, která zemřela jako katolička. Případ Anny Boleynové byl stále ještě příliš živý a Alžběta v prvních letech své vlády neseseděla na trůnu nijak pevně. Nicméně osobní vztah k matce, kterou prakticky nepoznala a pamatovat si z ní mohla snad jen základní dojmy a pocity, dokládá i to, že celý život nosila proslulé boleynovské perly – má je na sobě i na známém portrétu namalovaném po porážce španělské Armady³⁰¹ – i zavírací prsten

³⁰⁰ Tamtéž, s. 190.

³⁰¹ Tamtéž, s. 252.

s Anniným portrétem. Právě tento prsten stáhli Alžbětě po smrti z ruky a doručili jej králi Jakubovi jako důkaz, že se stal anglickým králem.³⁰²

Jak ve svých dramatických textech popisují Carolyn Krasová i Kate Hennigová, Anna své následovnici Kateřině Parrové a zprostředkovaně své dceři dceři „odkázala“ i řadu konkrétních služebníků. Mnozí lidé, sloužící královně Anně, se začali ke dvoru vracet poté, co se král oženil se svou šestou manželkou Kateřinou. Odtud už byl jen krůček k tomu, aby lidé věrní oběma dámám přišli v roce 1558 i ke dvoru královny Alžběty a odevzdali nové panovnici poselství její matky. „Nebyla snad královna Anna,“ psal John Aylmer, „matka požehnané ženy, hlavní, prvotní a jedinou příčinou vyhnání římské bestie i se všemi jejími žebráckými saky paky?“³⁰³

Rozsáhlé ústní svědectví o Annině působení a posledních dnech podal Alžbětě skotský reformátor Alexander Aless: „Pravé náboženství v Anglii má svůj počátek a konec v osobě vaší matky. (...) Všichni biskupové, kteří se stavěli na odpor proti ryzejšímu výkladu Evangelia a přidržovali se římského papeže, zosnovali spiknutí proti vaší matce. (...) Ti, kdo byli při tom, dobře vědí, jak velký žal prožívali všichni zbožní, jak hlasitě projevovali radost pokrytci, nepřátelé Evangelia, když se dopoledne roznesla zpráva, že královna byla uvržena do Toweru. Určitě si pamatují slzy a nářky věrných křesťanů, kteří lamentovali nad pastí nastraženou na královnu, i vychloubavý triumf nepřátel pravé víry. Zůstal jsem se svým smutkem doma a čekal, jak vše dopadne, poněvadž bylo snadné se domyslet, že v případě královniny smrti nevyhnutelně dojde k změně náboženství.“³⁰⁴

Pro Alžbětu měly tyto vzpomínky jistě velkou cenu. Dalším významným člověkem, kterého „zdědila“ po matce, byl Annin bývalý kaplan Matthew Parker; jeho věrnost královně Anně ocenila Alžběta tím, že ho jmenovala svým prvním arcibiskupem z Canterbury. Annin reformační odkaz tak nezemřel spolu s ní, ale žil dál, zprostředkovaně přes její následovnici

³⁰² Tamtéž, s. 42-43.

³⁰³ Tamtéž, s. 48.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 50.

Kateřinu Parrovou, a dále samozřejmě v její dceři. Je možné nadále spekulovat o tom, jak významný byl Annin přínos anglické reformaci, můžeme však jistě plně souhlasit s názorem jejího životopisce, že „položila základy protestantské Anglie a připravila scénu pro vládu své dcery, královny Alžběty.“³⁰⁵

3.2 Kateřina Parrová

Jak podotýkají ve svých dramatech Carolyn Krasová i Kate Hennigová, královna Kateřina Parrová vytvářela vhodnou atmosféru pro působení na manžela a vzdělávání nevlastních dětí i prostřednictvím svého dvora. Za dnů Kateřiny Parrové se ke dvoru vrátili mnozí lidé známí z éry Anny Boleynové.

Již Kateřinin první manžel lord Borough byl příbuzným Annina komořího; Kateřininým kaplanem byl Miles Coverdale, autor korunovačních veršů pro Annu. Kateřina udržovala intenzivní kontakty i s Anniným kaplanem Matthewem Parkerem. I královniny dvorní dámy se z velké části přikláněly k protestantismu. Zde můžeme jmenovat Anne Hertfordovou, tetu krále Edwarda, se kterou se Kateřina po mnoho let přátelila; jejich vztah zakalilo až nejasné vymezení jejich společenských rolí po smrti krále Jindřicha. Další výraznou osobností Kateřinina dvora byla Katherine Willoughbyová, vévodkyně ze Suffolku a manželka králova nejlepšího přítele. Katherine svůj odpor ke katolicismu brala s humorem – pořídila si psa, kterého pojmenovala po biskupu Gardinerovi a ostentativně mu před celým dvorem udílela rozkazy.³⁰⁶

Seznámila také královnu s Hughem Latimerem, biskupem nakloněným reformě, který však byl později zbaven funkce pro nesouhlas s královou politikou. Krátce po sňatku s králem Kateřina zachránila před obviněním z kacířství diplomata Philipa Hobyho a přijala ho do

³⁰⁵ Tamtéž, s. 15.

³⁰⁶ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 199. Katherine Willoughbyová se po Kateřinině smrti stala pěstounkou její dcery Mary.

svých služeb.³⁰⁷ Také oba královnini lékaři, William Butts i Robert Huicke, podporovali reformu; doktora Huicka si pak Kateřina vážila natolik, že ho učinila svědkem své poslední vůle.³⁰⁸

Byť je Kateřina ve vybraných dramatických textech zobrazena spíše v rodinném prostředí, podporovala reformaci a vzdělanost i veřejně. I v tomto ohledu vědomě navazovala na svou předchůdkyni Annu Boleynovou. Její přízeň patřila zvláště univerzitám v Cambridge a Etonu. Dochoval se dopis reformního učenice Rogera Aschama, působícího v Cambridge: „Pište nám častěji, vzdělaná královno, a nepohrdejte výrazem vzdělání, nejvznešenější paní – je to chvála vaší píce a ještě větší, pokud jde o vaše nadání než všechny ozdoby vašeho životního osudu. Velice se radujeme z vašeho štěstí, nejšťastnější panovnice, protože se uprostřed zaneprázdnění vyplývajícího z vašeho důstojenství učíte více, než činíme my ve všem svém klidu a tichu.“³⁰⁹ O pár měsíců později obdržela Kateřina od učenců z Cambridge žádost, aby si mohli ponechat svůj majetek, který podléhal vyvlastnění. Kateřina jim slíbila pomoc a se zbytečnou skromností vyjádřila údiv nad tím, že jí píše latinsky, poněvadž její inteligenci daleko více odpovídá angličtina.³¹⁰

Obdivný dopis napsal královně i ředitel školy v Etonu Nicholas Udall: „Uvážím-li, nejvznešenější královno Kateřino, jak velké množství urozených žen se za našich časů a v anglické zemi nejen věnuje studiu humanistických věd a cizích jazyků, ale je i natolik důkladně obeznámeno se Svatými písmi, že je lze srovnávat s nejlepšími autory rovněž v oboru psaní zbožných a plodných pojednání určených k poučení a povznesení celého království při poznávání Boha stejně jako při překládání dobrých knih z latiny a řečtiny, jež mají být k užítku těm, kdož jsou hrubí a nevzdělaní v řečených jazycích, dnes není vůbec ničím novým, vidíme-li, že se královny a dámy nejvznešenějšího postavení i rodu místo

³⁰⁷ Tamtéž, s. 155.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 240.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 182-183.

³¹⁰ Tamtéž, s. 208-209.

dvorného laškování pouštějí do ctnostných cvičení, čtení a sepisování a s nejbávanějším soustředěním na studium se věnují získávání znalostí.“³¹¹ S Nicholasem Udallem královna spolupracovala i na svých patronských projektech; společnými silami vydali anglický překlad Erasmových variací na Písmo svaté. Udall královně Kateřině věnoval svůj překlad evangelia svatého Lukáše se slovy: „...uveřejnit dílo... pro takový účel, jaký zamýšlela Vaše Výsost královna Kateřina, totiž ku všeobecné potřebě a prospěchu dobrého anglického lidu, jenž již dlouho prahne po upřímné a úplné znalosti Božího slova.“³¹²

Princezna Alžběta na několika místech *Last Wife* zmiňuje Kateřininu lásku ke krásným šatům. Na tomto místě je vhodné alespoň stručně zmínit rozpor mezi Kateřininou vírou a vnější reprezentací její role. Přestože protestantská víra nabádala ke skromnosti, Kateřina ji v tomto ohledu nedodržovala. Role královny samozřejmě vyžadovala jistou míru sebe prezentace, prostou skutečností však je, že Kateřina odjakživa milovala krásné věci a jako královna si je konečně mohla dopřát. Jakmile se stala Jindřichovou manželkou, obdržela všechny šaty a šperky po svých předchůdkyních. To se může zdát trochu děsivé, ale v Kateřinině době to byla běžná praxe. Oděvy byly drahé, a pokud se daly nosit, na morálku se nehledělo.

Jakmile se však Jindřich začal Kateřině dvořit, doslova ji zasypal novými šaty. Královniny účty jsou cenným pramenem informací nejen o samotné Kateřině, ale také o dobové módě. Jsou tu údaje o uhrazených částkách za „hedvábí z Antverp, jedenáct yardů černého damašku na noční košili a další noční košili z černého atlasu s dvěma burgundskými rukávy s krajkami a sametovým lemem“,³¹³ dále za řadu „italských šatů se sklady a rukávci, další róby ve francouzském a holandském stylu a francouzské čapky“.³¹⁴ Další velkou královninou slabostí byly boty. Za rok 1545 jich spotřebovala 47 párů. Účty informují o tom, že obdržela „čtyřicet

³¹¹ Tamtéž, s. 192-193.

³¹² Tamtéž, s. 192-193.

³¹³ HUTCHINSON, R.: *Poslední dny...*, s. 161.

³¹⁴ Tamtéž, s. 161.

sedm párů střevíců, karmínových, bílých, modrých a černých, všechny lemované zlatem po 14 šilincích, dále pak černé sametové střevíce o šilink levnější, korkové boty s červenou obrubou a čtvrtákové botky po pěti šilincích za pár.³¹⁵

Ještě větší marnivost královna projevovala ohledně šperků. Kromě klenotů svých předchůdkyň a manžellových darů („zlatý prsten se smaragdem o velikosti holubího vejce“)³¹⁶ si sama nechala vyrobit řadu dalších ozdob podle svého vkusu. Její účty nás informují o řadě položek: „Obojek pro královnina psa z karmínově černého sametu se zlatým vyšíváním. Brož s dvojportrétem krále a královny, nahoře s briliantovou korunkou a vespod s briliantovou růží. Tabulka, na jejíž jedné straně je růže s písmeny H a K a Podvazkový řád, celý z briliantů, s pštosím peřím a pěti drobnými rubíny a na druhé straně ryzí briliant s obrázkem se čtyřmi dalšími diamanty. Zlatá tabulka, na jedné straně s malovanou královnou podobiznou a růží uvnitř s pěti diamanty, nahoře a dole po jednom rubínu a po straně se čtyřmi drobnými brilianty. Na druhé straně tabulky obrázek dvou mužů zdvihajících balvan, ten je tvořen jedním diamantem, dále je tam dvaadvacet diamantů, dva rubíny a pravý smaragd.“³¹⁷

Jak už jsem zmiňovala výše, nejznámější scénou dramatických textů je Kateřinin náboženský střet s králem. Podívejme se nyní na celou nebezpečnou aféru z pohledu historiografie, osvobozené od dramatického efektu divadelní hry. Jak uvádí Kateřinin životopisec Anthony Martienssen, vše začalo na jaře 1546 zatčením jistě Anne Askewové. Byla oddanou protestantkou a nebála se své názory projevovat. Manžel ji ve strachu ze zásahu úřadů vyhnal z domu a zakázal jí stýkat se s dětmi. Krátce nato byla Askewová zadržena a vyslýchána v Toweru. Ani přes kruté mučení neztratila odvahu a smysl pro humor. Dál si stála za svým přesvědčením, přestože jí hrozila smrt na hranici. Známost se stala epizoda, kdy se ji biskup Gardiner snažil přesvědčit, že hostie se při mši skutečně stává tělem Kristovým.

³¹⁵ Tamtéž, s. 161.

³¹⁶ Tamtéž, s. 161.

³¹⁷ Tamtéž, s. 149.

Kdyby tomu tak nebylo, mohla by přece hostii v kostele sníst kterákoli myš a znamenalo by to pro ni věčné zatracení! Komentář Askewové: „Chudák myš!“³¹⁸

Případ Anne Askewové však nebyl jen řadovým případem kacířství. Měl dalekosáhlé následky u královského dvora. Po popravě královny Kateřiny Howardové, členky tradičně katolické rodiny, ztratila katolická skupina u dvora vliv. Několik mocných velmožů v čele s biskupem Gardinerem a kancléřem Wriothesleym se rozhodlo tuto skutečnost zvrátit. O královně Kateřině Parrové se šeptalo, že je tajnou protestantkou. To biskup s kancléřem nemohli potřebovat. Vyřizování politických účtů přes manželky krále Jindřicha se už stalo svého druhu tradicí. Gardiner se rozhodl královnu odstranit obviněním z kacířství a využil k tomu případ Anne Askewové. Podle Anthonyho Martienssena se údajně sám kancléř Wriothesley měl podílet na mučení Askewové, kterou chtěli přinutit, aby obvinila královnu. Askewová však nepromluvila.

Královna Kateřina vytušila, že je zle. Nařídila svým dámám, aby se neprodleně zbavily všech zakázaných knih. Sama provedla velkou čistku ve své domácnosti a Gardinerovi lidé našli jen několik málo listů z rukopisu připravovaného textu *Nářků jedné hříšnice*. Gardiner se však nevzdal a čekal, až královna udělá chybu.

Nemusel čekat dlouho. V létě 1546 se králův zdravotní stav prudce zhoršil. Kateřina mu byla výbornou ošetřovatelkou, ráda však během těchto chvil zapáleně diskutovala o náboženství. Často s ním otevřeně nesouhlasila; snad si ani nevšimla, jak manželova zloba vzrůstá. Jindřich si Gardinerovi na manželku postěžoval. Nelíbilo se mu, že se musí nechat poučovat od pouhé ženy. Gardiner vycítil příležitost a upozornil Jindřicha na královniny „kacířské“ sklony. Král dostal záchvat vzteku a okamžitě podepsal příkaz ke Kateřinině zatčení. Obvinění z kacířství znamenalo trest smrti upálením.

³¹⁸ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 196.

Královně Kateřině pomohla naprosto neuvěřitelná náhoda. Kancléř Wriothsesley zatykač ztratil a další neskutečnou náhodou ho našel někdo z královnina služebnictva. Odnegli ho přímo Kateřině. Ta se při pohledu na manželův podpis zhroutila. Její nářek byl natolik hlasitý, že ho ve svém křídle paláce zaslechl i král. Ten už dávno myslel na jiné věci – koneckonců, Kateřinina vina ještě nebyla prokázána. Poslal ke královně s dotazem, co se děje. Odpověděli mu, že jeho žena vážně onemocněla. Král odpověděl, že jí posílá svého lékaře.

To byla další šťastná náhoda. Doktor Wendy znal Jindřicha od dětství, léčil nejen krále, ale i všechny jeho ženy. Ošetřoval Kateřinu Aragonskou i Annu Boleynovou po všech jejich potratech, pomáhal přivést na svět princezny Marii a Alžbětu. Byl přítomen i při narození prince Edwarda a do poslední chvíle se marně snažil zachránit královnu Janu Seymourovou. Teď byl vyslán ke královně Kateřině Parrové a brzy mu bylo vše jasné. Spolu s Kateřininou sestrou Anne Herbertovou začali dělat vše, aby královnu zachránili před popravou. Dlouho s ní mluvili a doufali, že k ní přes její strach alespoň něco pronikne. Kdyby krále prosila o milost, znamenalo by to prakticky přiznání viny. Musí zapírat a Jindřichovi zalichotit. Lékař viděl rychlé zhoršování králova stavu a nedával Jindřichovi ani rok života. Bude to poslední boj, který Jindřichova manželka kdy svede. Domluvili právě včas. Posel přišel oznámit, že se král rozhodl svou ženu navštívit.

Kateřina se jako zázrakem zmobilizovala. Rychle se nechala učesat a nalíčit, přesto zůstala ležet v posteli jako nemocná. Jindřich přišel, vyjádřil obavy o královnino zdraví a chvíli hovořili o neutrálních věcech. Pak se Jindřich zeptal, jestli si Kateřina stále ještě stojí za svými náboženskými názory.

Královna bojovala o vše. Odpověděla, že nyní již nahlíží svůj omyl. Je jen prostá žena a její povinností je nechat se poučit od svého manžela. Navíc má to štěstí, že její muž je hlavou církve; jistě se tedy v teologii vyzná nejlépe. „To tedy ne, při Panně Marii!“ zvolal král. „Z tebe se stal, Kate, úplný doktor, abys nás poučila, jak jsme to často zažili, a nemáš se dát co

poučovat ani řídit námi.“ Kateřina pokračovala a zoufale se snažila neplakat. „Vždy jsem považovala za nesmyslné, aby žena poučovala svého pána. Ve všech případech, kdy pocítuji obavy a potíže, musím se obracet na lepší úsudek Vašeho Veličenstva. Dějala jsem si naděje, že učená rozmluva pro mne bude prospěšná. Ano, nesouhlasila jsem s Vaším Veličenstvem. Ale Vám nebylo dobře. Chtěla jsem Vás rozptýlit. Víím, jak rád máte teologické debaty, doufala jsem, že se Vám při nich uleví. Ale kdybych s Vámi ihned souhlasila, diskuse by skončila dřív, než začala. A Vaše Veličenstvo by trpělo dál.“

Po tomto projevu se král rozzářil. „Je tomu opravdu tak, drahá? Tvé myšlenky tedy nesměřovaly k žádnému horšímu cíli? Potom jsme tedy, Kate, zase dokonalí přátelé.“³¹⁹

Královna byla zachráněna. Ale vše mělo ještě dohru. Jindřich, potěšen manželčinou pokorou, zapomněl odvolat zatykač. Druhý den seděl s Kateřinou v zahradě, když ji Wriothesley se čtyřiceti muži přišel zatknout a odvézt do Toweru. Král ho s mnoha nadávkami poslal pryč. Plán na odstranění královny ztroskotal. Jako tečka za celou aférou byla 16. července 1546 upálena Anne Askewová. K hranici ji museli donést na židli, protože po krutém mučení nebyla schopná chodit. Královna Kateřina ani slovem neprotestovala. Sama viděla, že králi již zbývá jen několik měsíců života. Soustředila se tedy na malé soukromé radosti. Věnovala se překladu *Žalmů či modliteb vyňatých z Písma Svatého* a v tomto díle reflektovala hrůzu, kterou prožila. Jedno z nejdůležitějších zamyšlení věnovala slovům modlitby: „Den za dnem mne ostouzejí a proklínají za každé mé slovo a myslí jen na to, jak mi uškodit... Sledují každý můj krok, aby mou duši chytily do pasti... Jsou mi neustále v patách, abych jim nemohla utéct.“³²⁰

Součástí Kateřinina reformačního působení bylo i vydání jejích dvou knih. Byla Kateřinina druhá publikace *Nárky jedné hříšnice* skutečně natolik rizikovou knihou, aby za ni Kateřina mohla být obviněna z kacířství, jak nadhazuje Kate Hennigová? Sama královna to tak nejspíš

³¹⁹ Tamtéž, s. 215-220.

³²⁰ HUTCHINSON, Robert: *Poslední dny...*, s. 129.

nevnímala, při bližším pohledu však zjistíme, že se nebezpečně přiblížila luteránskému vyznání víry, ve kterém nakonec i zemřela. V textu vzdává „díky sňatku nejurozenější, svou moudrostí zbožná... věhlasná Kateřina, manželka toho, jenž býval králem říše“³²¹ hold Jindřichovi, který byl „naším Mojžíšem, jenž nás vyvedl ze zajetí a faraonova otroctví“³²² a odsuzuje „římského biskupa i s tou chátrou, již prosazoval svou tyranii“.³²³ Kateřina o papeži také píše, že „vždy byl a dosud je větším pronásledovatelem věrných křesťanů, než jakým kdy byl faraon vůči synům Izraele.“³²⁴

Potud se jedná o vcelku běžný text odpovídající době a společenským konvencím. Kateřina nicméně tyto konvence vzápětí sama porušuje odvážným tvrzením, že laikové by měli mít možnost sami studovat bibli: „Není snad neobyčejně bezbožné špinit posvátné Boží slovo lidskými hříchy? Tvrdit, že jest Písmo nebezpečným učením, neboť někteří čtenáři by se mohli dopustit kacířství? Ó slepá nenávisti! Hanobí Boha pro lidské poklesky. Nám nevzdělaným jest bez Boha upírána jeho milost.“³²⁵ Na jiném místě uvádí: „Mám pouze obyčejnou horlivost a vážnou lásku k pravdě, vnuknutou Bohem, který slíbil vlít svého ducha všelikému tělu, pravdivost čehož jsem z milosti Boží pocítila na sobě.“³²⁶ Kateřina žádala, aby král „stejně jako začal ke své věčné slávě dobré dílo vypuzením příšerné modly Říma, měl by je dokončit tím, že by svou anglikánskou církev očistil od jejích pozůstatků“.³²⁷

Kateřina kladla důraz na roli jednotlivce, hlásala spásu prostřednictvím Krista a zpochybnila i transsubstanciaci.³²⁸ A zde již tvrdě narazila. Král Jindřich nenáviděl lidi, kteří se přehnaně přikláněli k jakékoli doktríně, ať už katolické nebo protestantské. Chtěl co nejdéle udržet střední proud své vlastní anglikánské církve, která se sice odtrhla od papeže, ale v některých ohledech stále zůstávala blízko katolicismu. Do těchto záležitostí neměla co mluvit žena, ani

³²¹ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 183.

³²² Tamtéž, s. 183.

³²³ Tamtéž, s. 183.

³²⁴ Tamtéž, s. 183.

³²⁵ Tamtéž, s. 183.

³²⁶ Tamtéž, s. 183.

³²⁷ Tamtéž, s. 183.

³²⁸ Tamtéž, s. 184.

královna – ostatně dle králova nařízení z roku 1543 ženy vůbec nesměly studovat bibli, ačkoli pozdější dodatek to v soukromí umožnil alespoň šlechticům. Biskup Gardiner se vyjádřil, že „náboženství hlášené královnou nejen rozkládá politickou vládu panovníků, ale i učí lidi, že všechny věci mají být společné“.³²⁹ Odtud se tedy odvíjel hlavní konflikt mezi králem a královnou – ani ne tak ze skutečnosti, že se Kateřina čím dál více přikláněla k protestantské doktríně, jako spíše z faktu, že se odvážila zpochybnit královu nadřazenost.

Spor zmiňuje ve své *The Book of Martyrs* i John Foxe, který definuje Kateřinu jako „osobu velmi horlivou pro evangelium“ a uvádí, že „v zápalu přednášky zašla velmi daleko“.³³⁰ I autor pomlouvačné katolické kroniky Nicholas Sander se o Kateřině krátce zmiňuje slovy: „Kateřina Parrová měla velké štěstí – král zemřel dřív, než ji mohl odsoudit k smrti za kacířství.“³³¹

Zajímavou skutečností také bylo další obvinění proti Kateřině. Vedle kacířství byla viněna i z porušení poslušnosti vůči manželovi, což se mělo projevat nejen jejími náboženskými disputacemi, ale i skutečností, že i po sňatku s králem používala iniciály svého dívčího jména. Také výše zmíněná Anne Askewová byla z tohoto „zločinu“ obviněna. V raně novověké Anglii ženy zkrátka bezpodmínečně přejímaly manželovo příjmení a vracely-li se k dívčímu, mohlo to být chápáno jako neposlušnost. Sama Kateřina oba způsoby kombinovala a podepisovala se „královna Kateřina, KP“.³³²

Hry *Highness* i *Last Wife* se krátce zmiňují i o Kateřině životě před sňatkem s králem, ani jeden text však nevypovídá o jejím dalším počínání po králově smrti. Kateřinino čtvrté manželství s Thomasem Seymourem patří k méně zmapovaným obdobím, přestože se jedná o posledních šestnáct měsíců života královny vdovy. U dvora sňatek vyvolal poprask. Kateřina by podle etikety měla strávit rok v hlubokém smutku a s dalším sňatkem počkat nejméně další

³²⁹ Tamtéž, s. 184.

³³⁰ FOXE, J.: *The Book of Martyrs*.

³³¹ SANDER, N.: *Rise and Growth*.

³³² MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 176.

dva roky. Na Seymourovo naléhání se však tajně vzali pravděpodobně v květnu 1547, pouhé čtyři měsíce po smrti krále Jindřicha. Ohledně tohoto spěchu se dochoval Kateřinin dopis budoucímu manželovi, který je ukázkou Kateřinina jemného smyslu pro humor. Královna v něm vyčítá budoucímu manželovi jeho tvrzení, že ony povinné dva roky zkrátí na dva měsíce: „Můj pane, vy mi vytýkáte, že jsem vám písemně vlastní rukou slíbila, že ty dva roky změním na dva měsíce, domnívám se však, že žádné takové moje písemné prohlášení nemáte. Není mi jasné, zda nejste jeden z těch parafrázistů, co vykládají Písmo svaté.“³³³ Rada opravdu sňatek neschvalovala, zvláště pak lord protektor a jeho manželka Anne Hertfordová, dřívější Kateřinina dvorní dáma a přítelkyně. Tato žena se neváhala s Kateřinou nedůstojně přetahovat o roli první dámy království. Pravidelně se s královnou vdovou dohadovaly, která má přednost ve dveřích. Vévodkyně dokonce žádala, aby Kateřina vydala královské šperky, které jí dovolil užívat sám Jindřich.³³⁴ V tomto ohledu vedla Kateřina s protektorovou rodinou dlouhý spor, při kterém prokázala netušenou energii. „Urozený pane,“ psala manželovi, „váš bratr mne dnes odpoledne trochu rozehrál! Naštěstí jsme oba byli daleko od sebe, poněvadž jinak bych ho zřejmě pokousala!“³³⁵ Nakonec Kateřinu v nedůstojném sporu s protektorem a radou podpořil sám mladý král Edward, který měl velkou radost ze šťastného svazku nevlastní matky a strýce.

Nové Kateřinino postavení reflektoval ve svém dopise císařský vyslanec: „Královna vdova se před několika málo dny vdala za lorda admirála, protektorova bratra, ale stále vyžaduje, aby se s ní společensky zacházelo jako s královnou, jak to zde mají zřejmě ve zvyku. Když ale posledně obědvala v domě svého nového manžela, tak s královskou pompou obsluhována nebyla, podle čehož lze usuzovat, že nadále už bude žít ve shodě se svým novým postavením.“³³⁶ Nerovnorodé postavení novomanželů mimoděk v dopise zachycuje i samotná

³³³ HUTCHINSON, R.: *Poslední dny...*, s. 192.

³³⁴ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 233.

³³⁵ Tamtéž, s. 234.

³³⁶ HUTCHINSON, R.: *Poslední dny...*, s. 195.

Kateřina: „...od té, jež je tvá, aby ti celý život sloužila a poslouchala tě, královny Kateřiny, KP.“³³⁷ Korespondence manželů Seymourových zobrazuje i Kateřinin konflikt s novou švagrovou: „Copak je možné, aby se žena vašeho bratra kvůli mému sňatku s vámi chovala ke mně tak přezíravě a aby si myslela, že má přede mnou přednost? To jí nikdy nedovolím, protože já jsem královna a takto budu titulována po celý svůj život, a slibuji vám, že jestli zase udělá to, co včera, tak ji vlastnoručně odstrčím zpátky.“³³⁸ Kateřina těmito slovy popisovala situaci, ke které došlo v královské kapli. Anne Hertfordová, přesvědčená o svém postavení první dámy země, se posadila na královnino místo. Kateřina se k tomu vyjádřila slovy: „To si zasloužím za to, že jsem se jako královna snížila a vzala si admirála.“³³⁹ K problému se písemně vyjádřila i protektorova žena: „Copak si Jindřich VIII. nevzal Kateřinu Parrovou teprve jako dětinský stařec, kdy klesl ve své chlípnosti a krutosti tak hluboko, že už by si ho neodvážila vzít žádná žena dbající na svou čest? A já mám teď uvolnit místo jí, která předtím nebyla nic než vdova po Latimerovi a teď se chtivě vrhá na jednoho mladšího bratra. Jestli pan admirál nenaučí svou ženu lepším mravům, tak to udělám já.“³⁴⁰

V zimě 1547 však Kateřině nastaly zcela jiné starosti. Po dvaceti bezdětných letech v prosinci zjistila, že je těhotná. Ve svých šestatřiceti letech měla přivést na svět své první dítě, což v její době rozhodně nebylo bez rizika. Kateřina ale byla šťastná, splnil se jí dlouholetý sen. I Thomas Seymour se upřímně těšil na syna, v jehož narození doufal. Další příjemné překvapení pak Kateřině nečekaně připravila samotná královská rada, když jí svěřila do péče milovanou nevlastní dceru, princeznu Alžbětu.

Královna vdova byla konečně spokojená. V radostném očekávání vděčně přivítala čtrnáctiletou princeznu a probrala s ní její další výuku. Dokázala do domu v Chelsea přivést moudré protestantské učitele. Dny v Chelsea plynuly velmi klidně a Kateřina si konečně

³³⁷ Tamtéž, s. 229-230.

³³⁸ Tamtéž, s. 196.

³³⁹ Tamtéž, s. 196.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 196.

užívala vytouženého klidu a spokojeného manželství. Thomase Seymoura milovala a zcela mu důvěřovala.

Brzy se však ukázalo, že měla být opatrnější. Kateřinino těhotenství bylo komplikované a hlavně první měsíce strávila královna vdova na lůžku. Ve své snaze donosit a porodit zdravé dítě si ani nevšimla, že s ní manžel často není. Thomas Seymour obrátil svou pozornost od nemocné manželky ke čtrnáctileté schovance. Soudobý portrét princezny Alžběty ukazuje štíhlou mladou ženu s rudozlatými vlasy a bledou pletí. Její černé oči jsou přesnou kopií očí Anny Boleynové. Není divu, že se mladá, hezká a vzdělaná princezna nevlastnímu otci zalíbila. Sama byla polichocena pozorností lorda admirála, který byl považován za jednoho z nejkrásnějších mužů v království. Zatímco Kateřina dlouho spala, Seymour si zvykl chodit brzy ráno do Alžbětiny ložnice. Podle výpovědí služebnictva ji údajně několikrát našel v posteli téměř nahou. Kateřina nic netušila – až do jednoho květnového dne roku 1548. Všimla si, že Thomas ani Alžběta nepřišli na mši a vydala se je hledat. Přistihla manžela s princeznou v objetí.

Kateřině se zhroutil svět, především však vzala za své důvěra k manželovi. Po překonání nejhorsího smutku si uvědomila, že z celé záležitosti nemůže vinit čtrnáctiletou dívku, která se nechala okouzlit zkušeným kavalírem. Poměrně chladně se s Alžbětou rozloučila a poslala ji z Chelsea pryč. Slíbila jí však, že ji bude informovat o případných pomluvách.³⁴¹ Nadále si psaly dopisy a Kateřina postupně Alžbětě odpustila. Pochopila, že dívka celé záležitosti upřímně lituje. Alžběta se opravdu kála a psala nevlastní matce, že kdyby mohla být u porodu, ihned by dítě potrestala za utrpení, které Kateřině způsobilo. Podepisovala se „Vaše oddaná dcera Alžběta“.³⁴²

Horší to bylo s obnovením důvěry k manželovi. Thomas Seymour přísahal, že k ničemu vážnému nedošlo. Kateřina mu víceméně věřila; připravit královu sestru o panenství by si

³⁴¹ Tamtéž, s. 236-237.

³⁴² Tamtéž, s. 238.

snad netroufl ani její poblázněný manžel. Ihned po Alžbětině odjezdu si ale prosadila stěhování z Chelsea. V domě, který tak milovala, už nechtěla strávit ani den. V červnu 1548 odjeli Seymourovi do zámku Sudeley.³⁴³ Od prvorodičky v sedmém měsíci těhotenství to byl odvážný krok. Dorazila však v pořádku a během léta se snažila manželovi odpustit, už kvůli nenarozenému dítěti. Zřejmě se jí to však nepodařilo, přestože Seymour celé aféry upřímně litoval.

29. srpna začaly Kateřině porodní bolesti. Porod byl nesmírně náročný a lékaři se obávali o život matky i dítěte. Nakonec Kateřina 30. srpna porodila – k velkému zklamání Thomase Seymoura – dceru. Děvčátko bylo zdravé a matka mu vybrala jméno Mary.³⁴⁴ Během prvních dnů se Kateřina dobře zotavovala a zdálo se, že i její vztah s manželem se zlepšil. Seymour se brzy uklidnil a dcerušku si zamiloval. Říkal Kateřině, že si jí cení víc než všech synů na světě. Během doby očekávání dítěte se vztahy mezi oběma páry Seymourových zřejmě poněkud upravily, což dokazuje i protektorův blahopřejný dopis: „S opravdovou radostí se z vašeho dopisu dovídáme, že královna, vaše manželka, unikla všem nástrahám a šťastně porodila, čímž vás učinila otcem tak roztomilé dcerušky. I když bychom my, a domnívám se, že i vy, byli šťastnější a spokojenější, kdyby to byl, pokud by se Bohu zlíbilo, nejprve syn, nicméně věříme, že se splní to, o čem píšete, totiž že překonání hrozícího nebezpečí je předpovědí a dobrou vyhlídkou, že příště to bude hejno šťastných synů.“³⁴⁵

2. září dostala Kateřinu horečku. To bývala u rodiček poměrně běžná záležitost a lékař královně vdově podával odvar z vrbové kůry, považovaný za účinný lék. Kateřině však nepomohl. Horečka stále stoupala, královna nepoznávala své dítě a vedla podivné monology k manželovi. Obviňovala ho ze zrady a snad i ze svého zdravotního stavu.³⁴⁶ 5. září upadla do kómatu; o dva dny později – shodou okolností v den Alžbětiných patnáctých narozenin -

³⁴³ Tamtéž, s. 153.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 239.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 199.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 239.

zemřela. Oficiální příčinou smrti byla horečka omladnic, na kterou v tudorovské době umíralo 10 až 30 procent žen. Kateřinin život však nebyl zbytečný, jak si v horečkách krátce před smrtí vyčítala. Šestá žena Jindřicha VIII. svým přínosem alžbětinské Anglii do písmene naplnila své osobní heslo, které si po sňatku s králem zvolila: „Být užitečná ve všem, co dělám.“³⁴⁷

Nejlepším důkazem Kateřinina vnitřního obratu k protestantismu v posledních letech jejího života pak může být skutečnost, že vybírání almužen po její smrti nebylo v její prospěch; peníze nesloužily jako úhrada za modlitby za duši v očistci, v jehož existenci Kateřina jako protestantka nevěřila, ale výhradně ve prospěch chudých.³⁴⁸ Zajímavým propojením s její předchůdkyní Annou Boleynovou je fakt, že bohoslužbu při Kateřinině pohřbu sloužil Miles Coverdale, autor veršů složených pro Anninu korunovaci.³⁴⁹

³⁴⁷ Tamtéž, s. 45.

³⁴⁸ MARTIENSSEN, A.: *Queen Katherine...*, s. 184.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 240.

ZÁVĚR

Čím tedy byly postavy Anny Boleynové a Kateřiny Parrové pro jednotlivé dramatiky, jejichž dílem jsem se zabývala? Důležité pro každého autora bylo období a publikum, pro které tvořil. Dramatický text vytvořený pro dynastickou propagandu a hraný na královském dvoře je samozřejmě zcela jiný než romantická opera, kladoucí si za cíl přitáhnout do divadla co nejširší publikum. U současných divadelních her pak nutnost propagace a (auto)cenzury zcela odpadá. Podstatným rysem je i náboženský, společenský a osobní náhled dramatiků na život a působení obou královen. U některých autorů jsou k dispozici podrobné informace, u jiných si musíme vystačit se stručným náhledem doplněným vlastním odhadem.

V případě Anny nám značný časový rozsah vybraných dramatických textů nabízí poměrně bohatý obraz této jevištní postavy. Při analýze Shakespearova *Jindřicha VIII.* je třeba brát v úvahu, v jaké době a pro jaké publikum byl text psán. Jinak bylo drama přijímáno v době své premiéry u dvora Jakuba I. (ostatně je zajímavé zamyslet se nad tím, jaký názor by na Shakespearův text měla sama Alžběta I.), jinak v době, kdy se již běžně hrálo v obyčejných „lidových“ divadlech. Nicméně podle mého názoru je poměrně brzké uvedení Anny na jeviště (mezi její smrtí a uvedením *Jindřicha VIII.* uplynulo pouhých 77 let) hlavním důvodem, proč na její osud lidé nezapomněli a s postupem času se jejímu životu věnovali další dramatikové.

Přechod od jednoho ke druhému zobrazení Anny na jevišti nebyl vždy jednoduchý, zvážíme-li, že poprvé byla v Shakespearově kusu ztvárněna jako protestantská královna a téměř svěťice, a následně v Donizettiho romantické opeře v souladu s dobou jako něžná bezbranná hrdinka a oběť osudu. Tragické příběhy nešťastných historických hrdinek byly v první polovině 19. století velmi populární, slovo „historický“ však musíme v tomto případě brát s rezervou. Donizetti a Romani Annin příběh značně upravili a opera je tak plná nejen samozřejmé umělecké licence, ale i velkých historických omylů, z nichž tím nejmenším jsou

běžné záměny křestních jmen, skutečnost, že Anna se po svém zatčení setká s králem, kající Jana Seymourová se jí přijde přiznat, že svedla krále, a Anna jí před smrtí velkomyslně odpustí atd.

Opět zcela odlišně se pak na Annu dívá autor třetího vybraného dramatického textu Howard Brenton: „Annu opravdu obdivuji. To, co pro mne bylo výjimečné, byla její bezohlednost. Tudorovský dvůr byl neuvěřitelně nebezpečný, přesto se dostala do jeho středu, a jedinou možností bylo buď porodit syna, nebo zemřít. Neexistovala pro ni žádná jiná cesta. Její odvaha v tak beznadějně situaci byla úžasná.“³⁵⁰ Brentonův názor na Annu je tedy jasný a s romantickým náhledem Gaetana Donizettiho značně kontrastuje: nikoli pasivní oddaná hrdinka, ale odvážná žena, která si vlastními silami vydobyla nejvýznamnější společenské postavení v zemi. Za svou odvahu však Brentonova dramatická hrdinka – stejně jako ta Donizettiho – tvrdě platí.

Obrátme se nyní ke Kateřině Parrové. Zde se situace poněkud zkomplikovala; zatímco o ostatních autorech dramatických textů, které jsem zvolila, je k dispozici značný (Shakespeare, Brenton, Hennigová) či alespoň omezený (Donizetti) objem informací, o autorce hry *Highness* Carolyn Krasové kromě seznamu jejích her a ocenění není možné objevit prakticky nic. Již výše však bylo zmíněno, že autorka ve své hře představuje Kateřinu především jako laskavou manželku a matku nevlastních dětí. Její reformační roli - v kontrastu s autorkou druhé hry o Kateřině – omezuje na minimum. Ostatně i samotná redukce počtu dramatických postav na pouhých sedm obsah hry určitým způsobem definuje. Carolyn Krasová tak vlastně zmiňuje pouze ústřední spor mezi Jindřichem a Kateřinou.

Kate Hennigová, autorka *Last Wife*, na úspěch své první tudorovské divadelní hry reagovala sepsáním dalších dvou děl: *The Virgin Trial* a *Father's Daughter*. Má teorie o tom, že si dramatická „půjčuje“ ženské historické postavy a vytváří si z nich svou vlastní představu

³⁵⁰ BORDO, S.: *Susan Bordo's Exclusive...* In: <https://thecreationoffanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

dějin, zůstávala dlouho jen na úrovni spekulaci. V jednom z rozhovorů ji však (možná nechtěně) nakonec potvrdila i sama autorka: „Historie je založena na mužských právech a mužském dědictví, máme jen velmi malé povědomí o roli žen v dějinách. Ženy nemohly psát, neměly šanci podílet se na válkách nebo na politickém životě, které historie obvykle zaznamenává. Nemohly být dokonce ani dramatickami (bylo jich jen velmi málo) nebo básničkami... Takže pro mě, jakožto pro ženu, to znamená představit si svou vlastní historii. To, co mě přitahuje jako dramaticku, je zobrazení ženských a feministických dějin... toho, jaké ženy byly.“³⁵¹

„Ženský“ okruh je při psaní dramát poněkud větším rizikem než zobrazení reformační činnosti obou dam, už jen proto, že se jedná o čistě soukromou záležitost, ke které se nedochovaly prakticky žádné prameny. Nemůžeme samozřejmě vědět, co si Kateřina skutečně myslela, nicméně víme, co ve svých knihách o postavení žen napsala a víme také, že se vlastními radami neřídila. Tyto ambivalentní skutečnosti pak mohou vést k využití – a možná i zneužití – Kateřinina příběhu ve prospěch dnešních feministických teorií, o nichž samozřejmě samotná Kateřina ve své době neměla ani tušení.

Jaký výsledek nám tedy poskytuje zkoumání dramatického pojetí obou reformačních královen? Především ten, že Annu Boleynovou a Kateřinu Parrovou, druhou a šestou ženu Jindřicha VIII., nelze ztotožňovat, což ovšem ani nebylo cílem této práce. Mezi jejich životy je však možno vést do určité míry paralelu; můžeme na jejich příkladu pozorovat postup a vývoj zcela specifické anglické reformace, a také vývoj postavení alespoň teoreticky nejmocnějších žen v zemi, které však omezovalo již jen jejich pohlaví a také to, čí manželkou byly. Dramatický náhled na jejich životy nám pak vykresluje obraz vnímání jejich osudů v různých fázích dějin; v případě Anny od svaté reformační královny přes pasivní romantickou hrdinku až po odvážnou ženu se všemi lidskými chybami; v případě Kateřiny se

³⁵¹ DEWAN, Natalie: *Interview with Playwright Kate Hennig*. In: <https://stratfordfestivalreviews.com/blog/2015/07/30/interview-with-playwright-kate-hennig/> [cit. 24. 10. 2017].

pak jedná o pomalé a postupné objevování jejího osudu a nejrůznější interpretační omyly, které jsou samozřejmé vzhledem k tomu, že neměla tak známý a tragický osud jako její předchůdkyně. Dramatických textů o manželkách Jindřicha VIII. bude jistě nadále přibývat. Snad se tedy má diplomová práce stát nejen dalším příspěvkem k tudorovským studiím, ale i inspirací pro další výzkum. Podnětnými tématy ve sféře umění by jistě mohl být náhled na roli Jindřichových manželek v historických románech nebo ve filmu. Historikové by však neměli zapomínat ani na napravování řady omylů, které v souvislosti s oběma královnami kolují i více než 400 let po jejich smrti.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

a) dramatické texty

BRENTON, Howard: *Anne Boleyn*. London 2010.

DONIZETTI, Gaetano – ROMANI, Felice – JÄGER, Daniel – KRONBERGEROVÁ, Marie: *Anna Bolena*. Divadelní program. Ostrava 2013.

HENNIG, Kate: *Last Wife*. Toronto 2015.

KRAS, Carolyn: *Highness*. San Diego 2007.

SHAKESPEARE, William – FLETCHER, John – DRÁBEK, Pavel – JOSEK, Jiří – STÝBLO, Ladislav: *Král Jindřich VIII*. Divadelní program. Brno 2004.

b) písemné prameny k anglické reformaci

FOXÉ, John: *The Book of Martyrs*. In: <https://books.google.cz/books?id=C4MuAAAAYAAJ&pg=PA247&dq=book+of+martyrs+anne+boleyn&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi8k9XiyM7VAhUBZIAKHXLABwYQ6AEIJTAA#v=onepage&q=book%20of%20martyrs%20anne%20boleyn&f=false>. Digitalizovaná verze vydání z roku 1838 [cit. 11. 8. 2017].

PARR, Katherine: *Laments of a Sinner*. In: MUELLER, Janel: *Katherine Parr: Complete Works and Correspondence*. Chicago 2011.

PARR, Katherine: *Prayers and Meditations*. In: MUELLER, Janel: *Katherine Parr: Complete Works and Correspondence*. Chicago 2011.

SANDER, Nicholas: *The Rise and Growth of the Anglican Schisma*. In: <https://archive.org/details/riseofschism00sanduoft>. Digitalizovaná verze vydání z roku 1877 [cit. 9. 1. 2017].

WYATT, George: *Extracts from the Life of the Virtuous, Christian and Renowned Queen Anne Boleyn*. London 1817.

c) divadelní programy

DONIZETTI, Gaetano – SLAVÍKOVÁ, Jitka: *Lucia di Lammermoor*. Divadelní program. Praha 2011.

DONIZETTI, Gaetano – DOROVSKÝ, Ilija – PETRÁNĚK, Pavel: *Maria di Rohan*. Divadelní program. Brno 2014.

DONIZETTI, Gaetano – BLACHUT, Beno: *Nápoj lásky*. Divadelní program. Praha 2010.

d) rozhovory

Rozhovor s Howardem Brentonem:

BORDO, Susan: *Susan Bordo's Exclusive Interview with Howard Brenton, Author of „Anne Boleyn“*. In: <https://thecreationofanneboleyn.wordpress.com/page/10/?archives-list=1> [cit. 22. 10. 2017].

Rozhovory s Kate Hennig:

BOWLING, Nick: *An Interview with Kate Hennig*. In: <https://timelinetheatre.com/2016/09/interview-kate-hennig/> [cit. 23. 10. 2017].

BURNS, Gail: *Interview with Kate Hennig, Playwright of „Last Wife“*. In: <http://www.wamtheatre.com/interview-with-kate-hennig-playwright-of-the-last-wife/> [cit. 23. 10. 2017].

DEWAN, Natalie: *Interview with Playwright Kate Hennig*. In: <https://stratfordfestivalreviews.com/blog/2015/07/30/interview-with-playwright-kate-hennig/> [cit. 24. 10. 2017].

HENNIG, Kate.: *The Last Wife*. In: <http://www.katehennig.com/last-wife/> [cit. 23. 10. 2017].

Literatura

BALDWIN SMITH, Lacey: *Anne Boleyn: Queen of Controversy*. Stroud 2014.

BOLT, Robert: *A Man for All Seasons*. London 1963.

BORDO, Susan: *The Creation of Anne Boleyn: in Search of the Tudors' Most Notorious Queen*. London 2014.

GREENBLATT, Stephen: *William Shakespeare – velký příběh neznámého muže*. Praha 2007.

HILSKÝ, Martin: *Shakespeare a jeviště svět*. Praha 2015.

HUTCHINSON, Robert: *Poslední dny Jindřicha VIII*. Praha 2010.

IVES, Eric: *The Life and Death of Anne Boleyn: The Most Happy*. Blackwell 1986.

JAMES, Susan: *Catherine Parr: Henry VIII's Last Love*. Stroud 2008.

LUCKHAM, Claire: *Seduction of Anne Boleyn*. London 1999.

MARSDEN, A.P.: *Anne Boleyn*. London 1893.

MARTIENSSEN, Anthony: *Queen Katherine Parr*. London 1973.

MEYER, G. - J.: *The Tudors. The Complete Story of English Most Notourious Dynasty.* London 2010.

NORTON, Elizabeth: *Anne Boleyn: Henry's VIII Obsession.* Stroud 2009.

PORTER, Linda: *Katherine the Queen: the Remarkable Life of Katherine Parr.* Basingstoke 2010.

RALEIGH, Walter S.: *Cardinal Wolsey and the Loves of the Poets.* London 1874.

RUT, Přemysl: *Příběh a Shakespeare.* Praha 2007.

THER, Philipp: *Národní divadlo v kontextu evropských operních dějin.* Praha 2008.

WELLS, Stanley: *Věčný Shakespeare.* Praha 2004.

RESUMÉ

The thesis deals with the depiction of the wives of Henry VIII - Anne Boleyn and Catherine Parr - in a historical drama. It deals with two dramatic circles - firstly portraying them as religious reformers and secondly as representatives of the status of women in their time. In the case of Anne (in the works of William Shakespeare, Gaetano Donizetti and Felice Romani and Howard Brenton), this is a stage rendition from the Holy Reforming Queen through a passive romantic hero to a brave woman with all human mistakes. A dramatic preview of Catherine represents her as either a devoted wife and mother (Carolyn Kras), or as a radical modern feminist, denouncing contempt not only to men but also to the whole social system of the time (Kate Hennig).